T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BÜYÜK DOĞU DERGİSİNE GÖRE ANTİ-SİYONİST VE ANTİ-KOMÜNİST SÖYLEMİN TEMELLERİ (1943 – 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Bahattin ÇATMA

Hazırlayan
Emre KOCAMAN

MALATYA – 2021

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BÜYÜK DOĞU DERGİSİNE GÖRE ANTİ-SİYONİST VE ANTİ-KOMÜNİST SÖYLEMİN TEMELLERİ (1943 – 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre KOCAMAN

Danışman
Dr. Bahattin ÇATMA

ONUR SÖZÜ

Dr. Bahattin ÇATMA danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım BÜYÜK DOĞU DERGİSİNE GÖRE ANTİ-SİYONİST VE ANTİ-KOMÜNİST SÖYLEMİN TEMELLERİ (1943 -1960) başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Emre KOCAMAN

ÖNSÖZ

Sanayi İnkılabı, Fransız İhtilali gibi Batı toplumlarının gerek ekonomik gerekse düşünsel ve toplumsal alanda yaşanan inkişafi faaliyetleri Osmanlı Devleti'nin son zamanlarından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş evrelerine kadar Türk toplumunu özellikle de aydın kesimini oldukça etkilemiştir. XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren Siyonizm ve Komünizm gibi iki temel ideoloji ortaya çıkmış ve bu düşünce akımlarının yaygınlaşmasına paralel olarak muhaliflerde ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu etkileşim Osmanlı Devleti dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti dönemi özelinde birçok disiplin tarafından araştırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmalar Siyonizm ve Komünizm gibi ideolojilerin tarihi, edebi, fikri, siyasi ve dini yönlerine yönelik olmuştur. Karşıt görüşleri dile getiren gelenekçi, muhafazakâr ve milliyetçi grupların söylemlerine sebep olan çıkarımlar araştırılmaya değer bir öneme sahiptir. Karşıt görüşlerin özünde yer alan ana sebepler incelenmemiştir. Bu çalışmada tarih bilimi araştırma usulleri kapsamında karşıt görüşlerin kökenlerinde yer alan ana temayı bulmaya çalıştık.

Ele alınan bu çalışmada yukarıda izah edilmiş muhalif grupların Siyonizm ve Komünizm gibi kendi değerleri dışından türetilmiş ideolojilere yaklaşımı konu edinilmiştir. Bahsi geçen görüşteki dönemin bir kısım aydın, yazar ve politikacıları Siyonizm ve Komünizm eleştirilerinin yayın organı olarak Büyük Doğu Dergisi'ni kullanmışlardır. Büyük Doğu Dergisi'nin 1960 yılına kadar yayımladığı yazılar, haberler ve makaleler üzerinden bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmam esnasında bana gerekli anlayışı gösteren eşim Hanife Kocaman ve kendisine yeteri kadar vakit ayıramadığım kızım Gülce Kocaman'a; kaynaklar açısından ihtiyaç hissettiğim ve çalışmanın pek çok bölümünde görüşlerine başvurduğum kıymetli arkadaşım Uzm. Nur Akbaş'a, yüksek lisans eğitimine başlarken danışmanlığımı yürüten rahmetli Prof. Dr. Salim Cöhçe'ye, çalışma konusunun belirlenmesinde ve ders dönemimde danışmanlığımı yürüten değerli hocam Prof. Dr. Sabit Duman'a ve çalışmayı tamamladığım saygıdeğer hocam Dr. Bahattin Çatma'ya en samimi hislerimle şükranlarımı sunarım.

Malatya 2021 Emre KOCAMAN

ÖZET

Batı toplumunda gelişen çeşitli fikir akımları özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren aydın kesim tarafından Türk toplumuna yavaş yavaş girmeye başlamıştır. Etkilenilen bu görüşlerin ilerleyen safhalarında Türk toplum geleneği ve yapısından uzaklaşılması zamanla bu görüşlerin karşıtlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra devlet eliyle gerçekleştirilen birtakım dönüşümler toplumda düşünsel farklılıkların oluşmasına sebep olarak gelenekçi, milli ve muhafazakâr kesimin ciddi muhalefetiyle karşılaşmıştır. Siyonizm ve Komünizm muhaliflerinin toplandığı Büyük Doğu Dergisi, özellikle 1943-1960 yılları arasında siyasi, askeri ve mütefekkir olarak tecrübeleri bulunan yazarların fikirlerini aktardığı ideolojik esasları olan bir mecmua haline gelmiştir. Yapılan çalışma neticesinde bu karşıtlığın temelinde toplumun gelenekleri ve İslamiyet ile de örtüşmeyen görüşlerin toplumda yeri olmaması savı yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Büyük Doğu, Anti-Komünizm, Anti-Siyonizm.

ABSTRACT

Various currents of thought that developed in Western society, especially since the last periods of the Ottoman Empire, started to enter Turkish society gradually by the intelligentsia. In the later stages of these affected views, the departure from the tradition and structure of Turkish society led to the emergence of the opposites of these views over time. Especially after the establishment of the Republic of Turkey, some of the transformations carried out by the state caused the formation of class differences in the society and faced serious opposition from the traditionalist, national and conservative segments. Büyük Doğu Journal, which gathers the opponents of Zionism and Communism, has become a journal with ideological principles, in which the writers, who had political, military and reflective experiences, conveyed their ideas, especially between the years 1943-1960. As a result of the study, the basis of this opposition is the argument that the traditions of the society and the views that do not coincide with Islam have no place in the society.

Key Words: Turkey, Büyük Doğu, Anti-Communism, Anti-Zionism.

İÇİNDEKİLER

III. BÖLÜM:

BÜYÜK DOĞU'DA ANTİ-SİYONİZM VE ANTİ-KOMÜNİZM

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİBÜ	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
AÜ	Ankara Üniversitesi
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CTAD	Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
Çev.	Çeviren
ÇTTAD	Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi
Der.	Derleyen
DP	Demokrat Parti
Ed.	Editör
H.	Hicri
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
İÜ	İstanbul Üniversitesi
OSF	Osmanlı Sosyalist Fırkası
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
THİF	Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası

TTK	Türk Tarih Kurumu
UTAD	Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı

GİRİŞ

XIX. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa merkezli fikrî ve siyasi hareketlenmeler başlamıştır. Bu hareketlerin temelinde özgürlük ve ulus kavramlarının gün yüzüne çıktığı Fransız ihtilali vardır. Çok uluslu devletler ortaya çıkan bu akımların da etkisiyle milli bir anarşi hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Birden fazla milletin bir arada yaşadığı monarşilerde fikir hareketlerinin tetiklediği, politikanın sevk ve idare ettiği savaşlar neticesinde kopmalar başlamıştır.

XIX. yüzyıl Avrupası dünya tarihinde önemli gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte pek çok ideolojiye zemin hazırlayan topraklardır. Yahudiler tarihleri boyunca birçok kez göç etmiş ve dünyanın hemen her coğrafyasına yayılmış bir topluluktu. Özellikle Doğu Avrupa'da meskûn bulunan Yahudi topluluğu Anti-Semitik faaliyetlere maruz kalıyordu. Milliyetçiliğin Yahudi versiyonu olan Siyonizm, tamamen kendi halkına mahsus bir ideoloji olarak Doğu Avrupalı Yahudiler tarafından bir siyasal akım olarak çıkmıştı. Tarihten ve Musevilikten destek alan Yahudiler geliştirmiş oldukları ideolojilerini dini söylemlerle destekleyerek dindar, milliyetçi ve ırkçılığa maruz kalan herhangi bir Yahudiyi hedefine alıyordu. Ancak Yahudilerin sadece Doğu Avrupa'da değil dünya genelinde aynı sorundan muzdarip olması, hareketin evrensel çapta atağa geçmesini sağlamıştır. Musevilerin büyük bir kısmı Arz-ı Mev'ûd'a ulaşmak niyetindeydiler.[1]

Yahudiler bin yılı aşkın süre yerleşik bir devlet veya kendilerine has yurt edinememiş aynı zamanda her iklim ve siyasi teşekküle uyum sağlayacak kadar yüksek adaptasyona sahip bir topluluktu. Tarih boyunca yaşanan gelişmeler onları çözüm arama yoluna itmiş ve nihayetinde Siyonizmin önderleri, kurtuluşu *Yerida* durumundan *Aliyah* durumuna geçmekte bulmuşlardı.[2] İlk dönemler genelde fakir

---

1 İbranice'de *Eretz Israel* (İsrail Diyarı) da denilmektedir. Arz-ı Mev'ûd genel bir tabir ile Allah'ın İsrail oğullarına vaat ettiğini düşündükleri bölgenin genel ismidir. Arz-ı Mev'ûd çeşitli Musevi dini kaynakları ve kitaplarında farklı şekillerde sınırlandırılmış ve hudutları tam manasıyla belli olamamakla birlikte ekseriyetle Kudüs ve çevresini kapsamaktadır. bkz. Abdurrahman Küçük, *"Arz-ı Mev'ûd"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, III, İstanbul 1991, s.442-444.

2 *Yerida* Yahudiler için (inmek) manasını taşır. *Aliyah* ise (yükselmek) ve (göç) gibi anlamlar taşır. Siyonizmin temelinde *Aliyah* (göç) etmek vardır. bkz. **https://www.dict.com/ibranice-turkce** Erişim Tarihi: 28.11.2021

Yahudiler konumlarını güçlendirmek ve toprak sahibi olmak adına Filistin'e göç ederken zengin Yahudiler mevcut düzenlerini ve finansal pozisyonlarını kaybetmeyerek göç edecek dindaşlarına finansal anlamda destek vermişlerdi.[3]

Osmanlı toplumunda Yahudiler ve Siyonistler diğer bölgelerde olduğu gibi bir bütünü yansıtmamıştır. Osmanlı'nın Yahudi tebaası devletten memnun olduğu için iyi ilişkiler kurmuş ve ilk dönemlerde Siyonizm'e destek vermemiştir. Avrupa'ya nazaran Osmanlı'da Anti-Semitik faaliyetler daha az görülmüştür. Kimi dönemlerde özellikle kapitülasyonların ve Hristiyanların etkin olduğu dönemler dışında Yahudiler rahat bir yaşam sürmüşlerdir.[4] Osmanlı Devleti, Siyonistler için en büyük engeli teşkil etmiş olduğu söylenebilmektedir. Ancak II. Abdülhamit döneminden İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin dönemi de dahil olmak üzere Yahudiler ve Siyonistler siyasi anlamda aktif olmalarına rağmen başarılı olamamışlardır. Yine bu süreçte tüm engellemelere rağmen Filistin'den toprak satın almayı başarmışlardır.

1940'lar Türk toplumu ve gayrimüslimleri açısından II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri nedeniyle ağır şartlar altında geçmiştir. Ancak Türkiye daha önceki yıllarda olduğu gibi Yahudi karşıtlığına maruz kalan Museviler için güvenli bir konumdaydı. Türkiye özellikle Nazi Almanlarının ırkçı politikasından kaçan Yahudi ve Siyonistlere kapısını açmıştı. Ancak savaşın ağır ekonomik şartları Türkiye'yi ekonomik tedbirler almaya itmiştir. Başarısız bir ekonomi tedbiri olan varlık vergisi sonrasında Türk Rum ve Yahudi zenginleri ağır vergilere maruz kalmıştır. Neticede Yahudiler Siyonizm'e hizmet için yine zengin Yahudiler tarafından finanse edilip göç ettirilmişlerdi.

İki dünya savaşı arasında Filistin coğrafyasının[5] İngiltere tarafından ele geçirilmesi Siyonistlere aradıkları fırsatı vererek İngiliz desteğiyle İsrail'in kuruluş

---

3 Özellikle Fransız Yahudilerinden Baron Edmund De Rotschild'in finansal destekleri İsrail'in kuruluşuna ön ayak olmuştur. **https://family.rothschildarchive.org/people/50-edmond-james-de-rothschild-1845-1934** Erişim Tarihi: 26.11.2021.

4 Ahmet Yaman, *"Yahudilerin Osmanlı Millet Sistemi İçindeki Yeri ve Hukukî Konumları",* **Diyanet İlmî Dergisi**, 2015, LI/2, s.11-35.

5 Filistin, Akdeniz'in doğu kıyısında bulunmaktadır. Güneyinde Mısır, Kuzeyinde Lübnan, Doğusunda ise Ürdün ve Suriye'nin bulunduğu bölgeye verilen isimdir. Filistin adını ilk olarak tarihçi Heredot *Syria Paletiana* şeklinde zikretmiştir. Bir başka deyişle *Lower Syria* (Aşağı) da

süreci hızlanmıştı. İngiltere'nin başarısız ve taraflı Filistin mandaterliği neticesinde 1948'de İsrail resmen kurulmuş ve Siyonistler davalarının birinci adımı olan Filistin topraklarına göç aşamasını tamamlamış sayılırdı. Diaspora'dan İsrail'e göçler 1950'den sonra artış göstermiştir.

İlk defa XIX. yüzyılın başlarında kullanılmaya başlayan sosyalizm kavramı sömürü sistemine karşı reaksiyon olarak gelişmesine rağmen yaklaşık yüz yılı aşkın büyük devletlerin sömürge yarışını izlemek durumunda kalacaktır. XIX. yüzyılın ortalarında bilimsel anlamda belli bir metodoloji ile yorumlanması Filozof Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından gerçekleştirilmiştir.[6] Bolşeviklerin Ekim Devrimi ile dünya Sosyalizm ve Komünizm kavramlarını tam anlamıyla tanıyabilmiştir. Bu kavramlar daha sonra Marx tarafından yorumlanıp, Lenin tarafından deneyimlenerek Çarlık Rusya'nın Proleteryasına servis edilmiştir. Böylelikle Komünizm; işçi, öğrenci ve aydınların dilinde soyut bir kavram olmaktan çıkıp Avrupa ve Asya kıtaları üzerinde hâkim olan Sovyet Rusya'da somut hale gelmiştir.

---

denilmektedir. Tevrat'ta da Musa Peygamberin "Filistin" dediği biliniyor. bkz. Mahmut Nânâ, **Yahudi Tarihi,** (çev. D. Ahsen Batur), İstanbul 2008, s.15.

6 Filozof Karl Marx, 1818'de Prusya'da doğmuştur Yahudi asıllıdır ancak ailesi siyasi sebeplerden dolayı Protestan olmuştur. Marx'ın dinlere karşı olduğu bilinmektedir. Bonn ve Berlin Üniversitelerinde Hukuk eğitimi almıştır. Marx, sosyalizmi bilimsel açıdan yorumlayıp açıklamıştır. Toplumsal felsefe ve iktisat alanlarında eserleri vardır. Gazetecilik ve yazarlık yapmış, Hegel felsefesini yeniden yorumlamıştır. Fransa'da Alman-Fransız yıllıkları ile alakalı çalışmaları esnasında Friedrich Engels ile tanışmıştır. bkz. Mete Tunçay, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi, Seçilmiş Yazılar, Yakın Çağ**, (der. M.Tunçay), İstanbul 2015, s.113. Karl Marx 1848 ihtilallerine fikri anlamda destek vermiş ve aynı yıl *Komünist Manifesto*'yu yayımlamıştır. *Das Kapital'*i 1856'da yayınlamıştır. bkz. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995),** I – II, İstanbul 1999, s.14. Marx 1883'te İngiltere'de öldükten sonra geliştirdiği ideoloji tek başlılığını yitirerek, Ortodoks Sosyalizm, Marksizim, Revizyonizm ve Marksist Komünizm şeklinde devam etmiştir. bkz. Leon P. Baradat, **Siyasal İdeolojiler, Kökenleri ve Etkileri**, (çev. A. Aydın) Ankara 2012, s. 236. Sosyalizmin diğer fikri önderi Friedrich Engels, 1820'de Prusya'da doğmuştur. Ticaretle uğraşmış aynı zamanda eğitimine devam etmiştir. Manschester'da işçilerle bulunduğundan onları iyi tanımış ve bunu sosyalizmin eylemsellik boyutu açısından değerlendirmiştir. Bununla alakalı *İngiltere'de İşçi Sınıfı'nın Durumu* isimli eserini yayınlamıştır. Hegel'den etkilenmiş olmasına rağmen idealizmi değil materyalizmi benimsemiştir. *Komünist Manifesto*'yu Marx ile birlikte kaleme almışlardır. Engels'in kuramlar ve bilimsel yönünün yanında militan bir bakış açısı vardır işçilerin örgütlenmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. 1895'te ölmüştür. bkz. Karl Marx, Friedrich Engels, **Komünist Manifesto-Manifest Der Kommunitschen Partei,** (çev. Tanıl Bora), İstanbul 2018, s.1.

Sanayileşmenin getirmiş olduğu yeni ekonomik sistemin temel unsuru olan işçiler, kendilerine has bir üslupla yorumladıkları Sosyalizm ve Komünizm fikriyle birleşmiş ve uzun yıllar kapsamlı bir örgütlenme sergileyemeyen aydınlar, azınlıklar ve öğrenciler kendilerine sözcülük yapması için bu ideolojiyi seçmiştir. Komünizm ve Sosyalizm sol görüşlü mütefekkirler tarafından farkları konusunda sürekli tartışılsa da Komünizm için Sosyalizmin bütünleşik ve bir üst seviyesi denilebilir. İki kavram arasındaki fark sadece terimlerin açıklanması ve yorumlanışında olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de Komünizmin gelir dağılımı ve sosyal hayat eşitsizliğine bir çeşit tepki hareketi olarak algılanması XX. yüzyılın ortalarından sonraya tarihlendirilebilmektedir. Komünizm Türkiye'de ideolojik anlamıyla ilk defa II. Meşrutiyet sonrasında konuşulmaya başlanmıştır.[7]

Komünizmin gelişimi SSCB ile paralellik göstermiştir. Bir nevi Komünizm, SSCB bünyesinde yaşamış ve özdeşleşmiştir. Bu bakımdan temsilcisi Ruslar olduğu için özellikle Türkiye'de geçmişten gelen *Moskof* imajından dolayı kabul görmemesi muhtemeldir. Komünizmin anarşi esaslarını savunması, dine yahut toplumda ananeleşmiş kavramları hiçe sayması Anadolu'da tutunmamasının sebepleri arasında sayılabilir. Az sayıda aydın kesimle beraber düşük gelirli gruplar, adaletli ve ideal bir yaşam modeli olarak tasavvur ettikleri Komünizmi benimsemişlerdir. Devletin resmi politikaları gereği sürekli engellenen ve mücadele edilen Komünizmin Türk toplumunda faal bir hareket olarak çıkışı 1950'lerin sonlarında olmuştur.

Fikrin iletilmesini, herhangi bir haberin kitlelere ulaşımını sağlayan dergiler ve gazeteler ya da genel kapsamıyla basın – yayın organları, ideolojilerin temel aracı olması yönüyle dikkate değerdir. Çünkü henüz XIV. yüzyılda matbaa ilk defa Johan Fleisch Gutenberg tarafından modernize edilip yaygınlaştığında Avrupa'nın içtimai yapısını değiştirecek ve değişen bu yapı Rönesans hareketini başlatacaktı.[8] Basının beklenmeyen etkisinin farkında olan iktidarlar tedbir almakta gecikmediler. Gerek monarşilerde gerekse meşruti ve demokratik idarelerde basın – yayın faaliyetleri kontrol altında tutulmaya çalışılmış ve hiçbir dönem tam manâsı ile

---

7 Bununla alakalı çalışmalar için bkz. Mete Tunçay, **Türkiye'de Sol Akımlar I, 1908 – 1925**, İstanbul 2019, a. Mllf.; **Türkiye'de Sol Akımlar II, 1925 – 1936**, İstanbul 2021.

8 Alpay Kabacalı, **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii**, İstanbul 1998, s.3.

özgürleşememiştir. Buna rağmen basın yine de ideolojilerin ve ideologların yegâne iletişim vasıtası olarak kalmıştır.

XVII. yüzyılda Osmanlı toplumunda ortaya çıkan matbaaya uzun bir süre temkinli yaklaşılmıştır. Kurulduğu tarihten itibaren neredeyse iki yüz yıla aşkın gerçek kavramını bulamamıştır. Ancak bir nebze de olsa II. Meşrutiyet döneminde ferahlayan basın-yayın camiası XX. yüzyıl ortalarına kadar gerçek anlamda serbest bırakılmamıştır. Böyle bir ortamda dergi yayımlamanın zorluklarına dikkat çekebilmek açısından hükümetlerin basın – yayın organlarına bakış açısını bilmek elzemdir. Mütareke ve Milli Mücadele döneminde Ankara ve İstanbul olarak kutuplaşan basın dünyası Cumhuriyetin kuruluşundan sonra doğası gereği Ankara'da daha aktif olmaya başlamıştır. Ancak Cumhuriyet rejimi de bir müddet sonra basının gücünün farkına varıp hükümeti destekleyen yayın organlarını himaye etmiş muhalefet edenleri kanunlarla kontrol altında tutmaya çalışmıştır.

Mecmua genel itibariyle süreli yayımlanan (haftalık, aylık vb.) çeşitli bilgi ve fikirleri, yetiştiği toplumun sosyal, kültürel, siyasi ve düşünsel atmosferinden etkilenerek sunan bu bağlamda çıktığı döneme dair tarihi belge niteliği taşıyan yayınlardır. Mecmua da Osmanlı dönemi gazetelerine benzer bir gelişim süreci izlemiştir. İlk Türkçe mecmua 1849'da çıkarılan *Vekâyî Tıbbiye*'dir.[9] Bundan başka fikir dergileri 1862'de Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye aracılığıyla çıkarılan *Mecmua-i Fünûn,*1872'de Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Dağarcık* ve Ahmet İhsan tarafından 1891'de çıkarılmaya başlanan *Servet-i Fünûn'*dur.[10]

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte kısa bir süreliğine de olsa serbest kalan basın ortamında fikir mecmuaları atılım yapmışlardır sistematik bir şekilde artan yayın ve içerik sayısı politik anlamda önemli gelişmeler yaşandıkça sekteye uğramış olsa bile özelikle felsefe ve edebiyat sahalarında belli bir seviyede ilerleme kaydedilmiştir.

---

[9] Kenan Demir, *"Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849 – 1923)",* **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Nisan 2016, IX, s.71-112.

[10] Emel Koç, *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Felsefe ve Fikir Dergileri",* **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 2019, XII/62, s.815-821.

Akademik anlamda düzenli olarak yayımlanan ilk yayın *Darü'l-Fünûn Edebiyat Şubesi Mecmuası* olmuştur. Mecmua 1916'dan 1923'e kadar düzenli olarak bilimsel içerikli yayın yapmıştır. Necip Fazıl Kısakürek'in de yazılar yazığı *Dergâh* mecmuası 1921 – 1923 yılları arasında yayın yapmış önemli fikir mecmuaları arasında yer alır.[11]

Osmanlı İstanbulu her anlamda olduğu gibi Mecmua yayınlarında da öncü şehirdir. Anadolu'da ilk mecmua denemesi Malta sürgününden dönen Ziya Gökalp tarafından 1922 yılında Diyarbakır'da *Küçük Mecmua* adıyla yayımlanmıştır. Mecmua fikir, edebiyat, siyaset ve toplumbilim üzerine yazılar içeriyor aynı zamanda Milli Mücadeleye destek vermiştir.[12]

1930 sonrasında her alanda görülen devletleşme etkisi mecmua yayımcılığına da sirayet etmiş ve Türk Ocağının yerini alan Halkevleri ile toplumu eğitmek ve bilgilendirmek amacıyla Halkevleri bünyesinde bulunan mecmualar birçok disipline dair yayın yapılmıştır. Adını Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vermiş olduğu *Ülkü* bu yayınlara örnek olarak verilebilir.[13] Ancak ideolojik anlamda belki de en önemlisi *Kadro* dergisi olmuştur. Şevket Süreyya'nın da yazılar kaleme aldığı dergi cumhuriyet döneminin önemli ideolojik dergileri arasında yer alır.[14]

Araştırma konumuz olan Büyük Doğu Dergisi 1943 yılında çıktığı dönemde İslamcılık fikrinin önemli bir temsilcisi olmakla beraber çok partili hayata geçişte önemli derece de kamuoyu oluşturmuş dergilerdendir. 1950'de Anti – Komünizmi temel alan bilimsel tartışmaların sıklıkla yer aldığı *Forum* dergisi de akademik yönüyle fikir mecmuaları arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Gerek gazete gerekse dergi ya da benzeri yayınlar Türk basın tarihi içerisinde var olmaya çalışmış ve aynı kaderi paylaşmıştır. Yasaklar ve kovuşturmalar arasında

---

[11] Anadoluculuk fikrinin temellerinin dayandığı mecmua diyebiliriz. Halefleri arasında yer alan 1924'te Hilmi Ziya tarafından çıkarılan *Anadolu Mecmuası* geleneğin devamı niteliğindedir. Anadoluculuğu tanımını yapacak olursak Türkçülük, Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirlerinden köklerini alan Anadolu Anadolularındır sloganı ile hareket eden bir düşünce biçimi diyebiliriz konu hakkında detaylı bilgi için bkz. İlyas Sucu, *"Anadoluculuk ve Anadolu Mecmuası"* **Kayıp Ülkenin İzinde Anadolucu Mütefekkirlerin Dünyası**, (ed. M. Alican-B. Çatma), İstanbul 2020, s.41.

[12] Mecmua hakkında detaylı bilgi için bkz. Alim Kahraman, *"Küçük Mecmua"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, XXVI, Ankara 2002, s.538-529.

[13] A. Kahraman, *"Ülkü"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XLII, İstanbul 2012, s.293-294.

[14] İsmail Parlatır, *"Kadro"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXIV, İstanbul 2001, s.141.

politika, sanat, bilim ve fikirler üzerine çeşitli yayınlar yapmışlardır. Basın hemen her dönemde hükümetlerin son derece tehlikeli bulduğu ve kesinlikle müsamaha gösterilmeyecek bir saha olarak algılanmıştır. Ancak mecmuaların içerdiği mesajlar ve bilgiler bir süre sonra araştırmalara konu olmuş ve kıymet kazanmıştır.

Büyük Doğu dergisi böyle bir atmosferde ortaya çıkmış ve zamanına göre cüretkâr bir vazife yüklenerek; iktidar eleştirisi, dini yayın ve ideolojik içerikleri olan bir yayın usulünü benimsemiştir. Sıklıkla kapatılan ve yazarları hakkında adli işlemler yapılan derginin fikri anlamda amacına ulaştığı ise yadsınamaz bir gerçektir.

Bu bağlamdan hareketle çizmiş olduğumuz tarihsel çerçevede Büyük Doğu Dergisinin Komünizm ve Siyonizm karşıtlığının temeli araştırılmaya gayret edildi. Çalışmanın I. bölümünde herhangi bir fikrin iletilmesi, belli bir kitleye empoze edilebilmesi ya da taraftar toplanabilmesi için en mühim araç olan basın – yayın organlarının kullanılma şekilleri ve devletin basın – yayın organlarına karşı yürüttüğü faaliyetleri incelendi. Dergi, yazar kadrosu, gayesi ve teknik bilgilerine dair tespitler çalışmamızın II. bölümünde ele alınmıştır. II. bölümde Necip Fazıl Kısakürek'in, dergi sahibi olması ve fikri bakımdan derginin merkezinde olması dolayısıyla biyografisi dönemin siyasi ve fikri ahvalini de dikkate alarak ele alındı.

Çalışmanın III. Bölümünde Türkiye'de yayın yapan İslamcı Büyük Doğu dergisinin/yazarlarının Siyonizm ve Komünizm karşıtı söylemlerinin temelinde yer alan düşünceler tespit etmeye çalışıldı. Dergi yazar kadrosu itibariyle ekseriyetle Anti-Siyonist ve Anti-Komünist bir rota izlese bile dergide farklı konularda eserler veren yazarlar da mevcuttur. Çalışma derginin ortaya çıktığı 1943 yılından 1960 yılına kadar olan dönemle sınırlandırılmıştır. 1978 yılına kadar yayın yapan dergiyi bütünüyle ele almak çalışmanın salahiyeti açısından zorluk çıkaracağından süre belli bir dönemle sınırlandırılmıştır.

I.BÖLÜM

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E BASIN YAYIN FAALİYETLERİ'NİN TARİHİ

1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Basın – Yayın Faaliyetlerinin Tarihi

Matbaanın icadı yazının icadından sonra dünya tarihinde milat kabul edilen ender gelişmelerden biri olmuştur. Matbaanın ilk çıkış noktası Çin ve Uygur medeniyetleridir.[15] Günümüz matbaasına doğru gelinen süreçte ise birçok farklı basım teknikleri geliştirilmiştir. Son olarak günümüzde kullanılan yöntemlere yakın Matbaa şekli modern ve kullanımının pratik olması nedeniyle kısa sürede yayılmış ve özellikle Avrupa toplumlarının gelişiminde ön ayak olmuştur.

Matbaa denilince akla gelen ilk isim olan Johann Gensfleisch Gutenberg'dir.[16] Gutenberg'in matbaacılığı Hollandalı Laurens Coster'ın çırağından öğrendiği düşünülmektedir.[17] Matbaayı icat eden Gutenberg değildir ancak modernize edip yayan ilk kişi olması nedeniyle bu alanda en çok anılan isimdir.[18]

---

15 Basım tekniklerine göre değişiklik göstermektedir. Blok baskı verilen teknikte ilk örneği Çinliler vermiştir. Doğu Türkistan'ın Kansu ilinde bulunan 868 tarihli *Wang Chieh'*e ait belgeye dayanılarak bu çıkarıma ulaşılmıştır. Müteharrik (oynak) harf basma tekniğinde ise ilk örneği Uygurlar vermiştir. Uygurların tahtadan imal ettikleri bu metodu Çinliler zamanla geliştirmişlerdir. Müteharrik basma tekniği modern matbaanın temelini oluşturur. bkz. M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul 1993, s.47 vd.

16 Johann Gensfleisch Gutenberg 1400 yılında Almanya'nın Mainz şehrinde doğmuştur. Ayrı harflerden oluşan dizgi tekniğini geliştirmek için birçok kez şirket kurmuş ancak bütün girişimlerinde ortakları tarafından ekarte edilmiştir. Gutenberg baskıda, kâğıda zarar veren demir yerine kurşuna karıştırdığı *Antimuan* maddesi sayesinde kendi teknolojisini geliştirmiş ve 1440'da ilk kitabını basmıştır. Ancak ortakları Johann Faust ve Peter Schöffer tarafından dışlanarak sefalet içinde ölmüştür. Faust ve Schöffer'in daha sonra yayımladıkları bir kitapta oğullarının Matbaayı Gutenberg'in bulduğunu yazması üzerine Gutenberg öldükten sonra şöhrete kavuşmuştur. Bkz. M. N. İnuğur, Basın…, s.51.

17 Laurens Coster XIV. Yüzyılda Avrupa'da blok baskının ilk örneğini verdiği sanılan girişimcidir. Coster ile alakalı bilgiler yeterli olmamakla birlikte kendisi tarafından basılmış her hangi bir eser de mevcut değildir. Coster'ın belediye meclis üyeliği, vergi müfettişliği ve saymanlık yaptığına dair bazı bilgiler mevcuttur. Bkz., **https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-1581** Erişim Tarihi: 01.07.2021., **https://www.britannica.com/biography/Laurens-Janszoon-Coster** Erişim Tarihi: 01.07.2021.

18 A. Kabacalı, Cumhuriyet Öncesi…, s.3.

2. Osmanlı'da Matbaanın Kuruluşu

Avrupa'da basım makinelerinin yaygınlaştığı dönemlerde Osmanlı'da klasik usullerde yazım teknikleri devam ediyor ve kitaplar el yazması şeklinde yazılıp çoğaltılıyordu. Estetik açıdan içindeki minyatürler ve renkli süslemeleriyle birer sanat eseri niteliği taşıyor olsa da teknik anlamda eserin çoğaltılmasını zorlaştırıyordu. Kitaplar daha çok zengin ulema kesimine hitap ediyor bu durum medrese talebeleri dahi kitaba ulaşmakta zorlanmasına ve bilimin gelişimi önündeki önemli engellerden biri olmuştur.[19]

Osmanlı döneminde ilk matbaa gayrimüslim tebaa tarafından kurulmuştur.[20] İbrahim Müteferrika, Osmanlı toplumunda matbuat faaliyetlerini başlatan kişi olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. İbrahim Müteferrika XVII. yüzyıl başlarında bugünkü Romanya sınırları içerisinde kalan Koloşvar'da dünyaya gelmiştir. Üniteryenizme[21] mensup olup bu alanda dini eğitim almıştır. Muhtemelen Habsburgların Koloşvarı ele geçirmesi ile birlikte Müteferrika'nın Osmanlı Devletine sığınarak ve İslamiyet'i seçip İbrahim adını aldığı düşünülmektedir.[22]

İbrahim Müteferrika ilk olarak çeşitli haritalar basmıştır. Fransa'ya olağanüstü elçi sıfatı ile gönderilen Yirmisekiz Mehmet Çelebi ve oğlu Said Efendi'nin Paris'ten dönüşü sonrasında İbrahim Müteferrika ve Sait Efendi bir matbaa kurmak için

---

19 Bu yazım tekniği bir sektör, hatta bir sanat dalı haline gelmişti. Bu işi icra edenlere *Müzehhip* (Tezhipçi) süsleyenlere *Nakkaş* denilirdi. Osmanlı toplumunda bu kişilere *Hünerver* (Beceri sahibi) şeklinde anılırlardı. Bkz. A. Kabacalı, Cumhuriyet Öncesi…, s.5.

20 Avram Galanti, İspanya'dan kovulan Yahudilerin beraberlerinde Matbaayı getirdiklerini iddia etse de gerçekte böyle olmamıştır. Matbaanın Avrupa'da yayılmaya başlaması ile birlikte Osmanlı'da da Matbaa kurulmuştur. İlk olarak 1493'te İstanbul'da kurulduğuna dair bilgiler mevcuttur. Basılan ilk kitabın *Leçons des Enfants* isimli İbranice sözlük olduğu ileri sürülse bile Mistakidis Efendi'nin iddiasına göre basılan ilk kitap Josef Ben Goriom'un *İbrani Tarihi* adlı eseri olduğunu iddia eder. Detaylı bilgi için bkz. A. Kabacalı, Cumhuriyet Öncesi…, s.9.

21 Hristiyanlık inancının kutsal kabul ettiği birçok doktrini reddeden, teslisi kabul etmeyen ve İsayı Tanrı olarak görmeyen liberal bir düşünce ve inanç sistemidir. bkz. Fatma İnce, *"Bizans Devleti'ndeki Ariusçuluk Tartışmalarının Hristiyanlık Üzerindeki İzleri",* **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 2019, XLII, s.325-331.

22 A. Kabacalı, Cumhuriyet Öncesi…, s.10 vd.

anlaşmış oldukları Müteferrika'nın Damat İbrahim Paşa'ya verdiği dilekçeden anlaşılıyor.[23]

Osmanlı'da daha önceki dönemlerde de matbaa kurulmasına yönelik düşüncelerin olduğu ancak nedense uygulamaya geçilmediği yönünde iddialar mevcuttur. Ancak konu hakkında herhangi bir kaynağa rastlanmamıştır. Bu iddialar Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren söylense bile kanıtlanamadığı için bilimsel değeri yoktur. İbrahim Müteferrika'nın Damat İbrahim Paşa dönemine denk gelmesi bakımından şansı yaver gitmiş ve 1727 yılında Şeyhülislam'ın tefsir, fıkıh, hadis ve kelam kitaplarının basılmaması şartıyla onay vermesi üzerine matbaa resmen kurulmuştur. 1729 yılında basılan ilk eser Arapça – Türkçe sözlük olan *Vankulu Lûgati*'dir.[24] Basım için gerekli ana malzeme olan kâğıt ilk dönemler Hindistan ve İran'dan alınırken daha sonra İtalya ve Fransa'dan getirilmeye başlanmıştır. Ancak maliyetli olduğundan Müteferrika'nın telkinleri ile ilk kâğıt fabrikası İstanbul'un günümüzde Kâğıthane adıyla anılan semtinde kurulmuştur.[25]

İbrahim Müteferrika'dan sonra Osmanlı'da sırasıyla Fransa Elçiliği Matbaası, Mühendishane Matbaası, Üsküdar Matbaası, Darü't- Tıbaatü'l- Âmire ve Bulak Basımevi kurulmuştur.[26] Modern anlamda basının temeli sayılacak olan gelişme ise *Takvîm-i Vekâyî*'nin çıkmasıdır.[27] Türk topraklarında basılan ilk gazete ise Fransızların Fransa Elçiliği Matbaası tarafından bastırdığı 1795 tarihli *Bulletin De Nouvelles* ve 1796 tarihli *Gazette Française de ConstAntinople*' dir.[28]

---

23 A. Kabacalı, Cumhuriyet Öncesi…, s.18.

24 Matbaanın kuruluşu 1729'dur ancak 1839'a kadar 400 civarı eser basılabilmiştir bu dönemi Osmanlı'da Matbaanın hazırlık evresi olarak niteleyebiliriz. bkz. A. Kabacalı, Cumhuriyet Öncesi…, s.53 – 54.

25 A. Kabacalı, Cumhuriyet Öncesi…, s.52.

26 Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından Mısır'da kurulmuştur. *Vekay-î Mısriyye* gazetesini basmış aynı zamanda en az İstanbul matbaaları kadar eser yayınlamıştır. bkz. Selim Alan, *"Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye"*, **Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi,** 2019, 3, s.47-56.

27 İlk Türkçe – Arapça gazete Mehmet Ali Paşa'nın 1828 tarihinde çıkarmaya başladığı *Vekâyi-i Mısriyye'*dir. Türkçe olarak yayımlanan ilk gazete ise II. Mahmut tarafından basılmasına izin verilen 1831 tarihli *Takvîm-i Vekâyî'*dir. Mehmet Ali Paşa'nın öncelikli olarak Gazete bastırması o dönem Mısır ile mücadele halinde bulunan II. Mahmut'a da ilham olmuştur. bkz. S. Alan, *"Tanzimat...,* s.47-56.

28 S. Alan, *"Tanzimat...,* s.47-56.

II. Mahmut her alanda olduğu gibi matbuat ile de yakından ilgiliydi onun döneminde basın yayın ile alakalı önemli gelişmeler yaşandı gazeteler o dönemlerde hükümetin yapmış olduğu faaliyetleri duyurmak ve terfi ve tayin konularında bilgilendirme yapmak amacıyla kullanılan bir araçtı.[29]

3. Sultan Abdülaziz Döneminde Osmanlı Basını

Basın – yayın faaliyetleri artık siyasal ve düşünsel bir boyut kazanmış ve bu durum beraberinde basımevleri ve mecmua sahiplerine baskıyı artırdığı için büyük bir kısmını Jön Türklerin oluşturduğu yazarlar ekseriyetle yurtdışına kaçıp orada gazete çıkarmışlardır. Osmanlılar da Fransa başta olmak üzere dönemin birçok ülkesinde olduğu gibi basını iktidar ve halk için tehlikeli bulmuşlardır.

Özel girişimlerin olması ile aydınlar gazeteleri halkı bilgilendirmek yolunda bir eğitim aracı olarak gördüler ve bu amaçla kullanmaya başladılar. XIX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra gazeteler ideolojik bir boyuta dönüşmüş ve özellikle milliyetçi muhalif söylemler artmaya başlamıştır. Bu bağlamda Agâh Efendi'nin *Tercüman-ı Ahvâl* gazetesi, Genç Osmanlılar hareketinin başlamasında önemli bir rol oynamıştır.[30] Şinasi'nin *Tasvîr-i Efkâr* gazetesi ise sert muhalif söylemleri ile o günlerde yayımlanan cüretkâr bir gazete niteliği taşır.[31]

Abdülaziz döneminde Ali Suavi tarafından yayımlanan *Muhbir* gazetesi kapatılmış, Ali Suavi sürgün edilmiş, *Tasvîr-i Efkâr* kapatılarak Ziya Bey ve Namık Kemal İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır.[32] Böylelikle Jön Türkler Avrupa'ya kaçıp orada gazete yayımlamışlardır. Bu dönemde yurtdışında çıkarılan gazeteler; 1867 tarihinde Ali Suavi tarafından Londra'da yayınlanmaya başlayan *Muhbir*, 1868 tarihinde Yeni Osmanlılar Cemiyeti tarafından Londra'da yayımlanmaya başlayan *Hürriyet*, 1869 tarihinde yayımlanmaya başlayan *Ulûm* ve 1870 tarihinde Cenevre'de Hüseyin Vasfi Paşa tarafından yayımlanmaya başlayan *İnkılap'*tır.[33]

---

[29] Kemal Beydilli, *"Mahmud II"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, XXVII, Ankara 2003, s. 352-357.
[30] Nuri Yüce, *"Âgâh Efendi, Çapanzâde"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** I, İstanbul 1988, s.447-448.
[31] Nesimi Yazıcı, *"Tasvîr-i Efkâr"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XL, İstanbul 2011, s.138-140.
[32] S. Alan, *"Tanzimat...,* s.47-56.
[33] Hıfzı Topuz, **Türk Basın Tarihi**, İstanbul 2016, s.42.

Jön Türkler için gazeteler tamamen siyasi emelleri gerçekleştirebilmek, fikirlerini Padişah'a iletebilmek ve kendileri ile aynı fikirde olanları siyasi bir zeminde birleştirmek ve bilgilendirmek için birer araç olarak kullanılmıştır.[34]

Padişahların gözünde basın Yeniçeri Ocağı kadar tehlikeli görülmüştür. Jön Türklerin yayımladıkları gazetelerin Osmanlı toplumunda karşılığı olmamıştır. Gerek gazeteye ulaşımın zorluğu gerekse okuma-yazma oranındaki seviyenin düşük olmasından dolayı girişimleri saray ve belli bir bürokrat çevreyi etkilemekten öteye geçememiş, bekledikleri değişim ise yine ordu eliyle gelmiştir. Ordu mensuplarının fikri anlamda bu gazetelerden etkilendiği gerçeğini de unutmamak gerekir.[35]

Osmanlı Devleti'nde matbuat ve basına hukuki açıdan yapılan düzenlemeler ya da bir başka deyişle müdahalelerin hukuk zeminine taşınması 1858 yılında ceza kanununa Fransa'dan esinlenerek yapılan düzenlemeler ile olmuştur. Fransa o dönemde basına sansür uygulayan ülkeler arasında başı çekiyordu. Milliyetçilik akımının getirmiş olduğu Hürriyet ortamı ile birlikte devlet aleyhine birçok zararlı yayın olduğundan Fransızlar bu konuda otorite sayılacak kadar ileri gitmişlerdi. Osmanlıların basın alanında yaptıkları bu düzenlemeler Cumhuriyete miras bırakılacak ve günümüze kadar süregelen basın özgürlüğü ve sansür tartışmalarının da fitilini sönmemek üzere ateşlemiş olacaktı. Matbaanın çıkışından sonra neredeyse her iktidar döneminde basın bir şekilde kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. 1858 tarihli düzenlemeler yapıldığında Osmanlı'da sadece iki gazete ve bir dergi vardı.[36]

Gazete sayısı dörde yükselince 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi yayınlandı.[37] Bu nizamname de diğer kanun tasarıları ve düzenlemelerinde olduğu gibi Fransa'dan

---

[34] Sina Akşin, **Türkiye Tarihi (Osmanlı Devleti 1600 – 1908)**, III, (Haz. M. Kunt, S. Faroqhi, Z. Toprak, H. G. Yurdaydın, A. Ödekan), İstanbul 1997, s.151-154.

[35] S. Akşin, Türkiye…, s.151-154.

[36] 1858 tarihinde yürürlüğe konulan hukuki düzenlenmelerde; basın – yayın yoluyla yapılan iftira ve toplum ahlakına uygun olmayan yazılar suç kapsamına alınmıştır. Kanun hakkında detay için bkz. Ahmet Akgündüz, *"1274/1858 Tarihli Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men-i İrtikâb Kanunnamesi",* **Belleten,** Nisan 1987, LI/199, s.153–191.

[37] 2 Şaban 1281 (31 Aralık 1864) tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1860 yılından sonra hareketlenmeye başlayan Türkçe basın organlarına karşılık tedbir amaçlı çıkarılmış bir düzenlemedir. 1909 yılına kadar yürürlükte kalmıştır ancak 1867 tarihinde çıkarılan *Kararnâme-i Alî'*nin yürürlüğe girmesiyle hükmünü yitirmiştir. Bkz. Ayhan Ceylan, *"Tanzimat Dönemi Basım ve Yayımında Hukukî Düzen (1839 – 1876)",* **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları,** Bahar 2006, 1, s.139-155.

alınmıştı. Nizamnamede dikkat çeken husus; gazete çıkarmak için hükümetten izin alınacak, basılacak gazetenin onaylı bir sureti ilgili daireye gönderilecek ve iç huzuru bozacak yazılar yazılmayacaktı.[38]

Sultan 1867'de yayımlanan Âli Kararname ile daha geniş yetkiler elde etmişti.[39] 11 Mayıs 1876'da ise Osmanlı basın yaşamında ilk sansür uygulanmıştı sansürün geçici olarak konulduğu söylense de uzun yıllar gündemi meşgul edecekti. Yine 1876'da Sultan Abdülaziz tahttan indirilmiş ve yerine geçen V. Murat döneminde basın kısa bir soluklanma ve özgürlük dönemi yaşamıştı. Bu durum sadece üç ay sürecekti. Eski tarihli kararlar ve sansür yürürlükte kalmaya devam etmiştir ve bu ortam 1878 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından Meclis-i Mebusan'ın kapatılması ile sona ermiştir.[40]

4. II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Basını

II. Abdülhamit döneminde yurtdışından gazete yayımlama geleneği bozulmaz. Bu dönemde de; 1895 tarihinde Paris'te Ahmet Rıza Bey tarafından *Meşveret,* 1896 tarihinde Cenevre'de Tunalı Hilmi tarafından *Ezan,* 1897 tarihinde Mizancı Murat tarafından önce Kahire sonra Cenevre'de *Mizan,* 1897 yılında Cenevre'de İshak Sûkûtî ve Abdullah Cevdet tarafından *Osmanlı* gazeteleri yayımlanmıştır.[41]

1877'de ilk basın – yayın tasarısı hazırlandı. Bu tasarı basımevlerinin kuruluşu, işleyişi, gazete, dergi ve bunlarla alakalı işlenecek suçlara verilecek cezaları barındırıyordu. Matbuat Kanun tasarısı mecliste uzun süren tartışmalara sebep oldu ve nihayetinde meclisten geçti ancak II. Abdülhamit bu tasarıyı onaylamadığı için yürürlüğe girmedi. 1878 itibariyle sansür tüm gazete ve dergileri kapsayacak şekilde

---

[38] A. Ceylan, *"Tanzimat…,* s.139-155.

[39] Bilhassa Jön Türklerin *Tasvir-i Efkar, Ayine-i Vatan* ve *Muhbir* gazetelerinde yayınladıkları muhalif içeriklere karşı bir önlem olarak Mehmed Emin Ali Paşa tarafından 27 Mart 1867'de *Kararnâme-i Alî* adıyla yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile hükümet sırlarını ifşa eden yayınlar yine hükümet tarafından kapatılabilecekti. Kararname geçici olarak 1909 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu kararname esas alınarak birçok gazete ve dergi kapatılmıştır. bkz. Suna Kotan, **Meşrutiyet Öncesi Dönemde Gazetelere Uygulanan Yasaklar ve Cezalar (1860-1876),** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2020, s.32.

[40] S. Akşin, Türkiye…, s.165-187.

[41] H. Topuz, Türk…, s.43.

genişletildi.[42] Böylelikle artık gazetelerde; *grev, suikast, ihtilal, anarşi, dinamit, infilak, kargaşa, hal edilme, hürriyet vb.* kelimeler sehven bile olsa kullanılması yasaklanmıştı.[43]

Devletin içinde bulunduğu durum şüphesiz daha sert tedbirler almasına yol açıyordu. Monarşilerin teker teker çözülmeye başlaması devletin ve hanedanın geleceğini düşünen Padişahı endişelendiriyordu. Alınabilecek her türlü önlem alınmış bununla da yetinmeyerek Osmanlı ülkesinde benzeri görülmemiş bir istihbarat ağı oluşturulmuştu.[44]

İlk basın grevi II. Abdülhamid dönemine rastlar 1901 yılında Sultan'ın tahta gelişinin 25. yılı kutlanırken gazetelerden alınan iki paralık vergi kaldırılınca gazete sahipleri ciddi kazanç elde etmişlerdi bu kazançtan pay isteyen basın işçileri ise grev yapmışlardı.[45]

II. Abdülhamid döneminde yayımlanan gazeteler; Papadapulos tarafından yayımlanan ve Şemsettin Sami'nin başyazarlığını yaptığı *Sabah,* Ahmet Mithat Efendi'ye ait *Tercüman-ı Hakikat,* ve Ahmet Cevdet'in yayımladığı 1894 tarihli *İkdam* gazeteleri dönemin başlıca gazeteleri olmuştur.[46]

5. II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Basını

Meşrutiyet'in ilanı birlikte sansür kaldırılmış ve gazeteler için yaklaşık dokuz ay sürecek ikinci özgürlük dönemi başlamış oluyordu. 31 Mart olayı[47] ile birlikte sansür

---

42 H. Topuz, Türk…, s.84.
43 M. N. İnuğur, Basın…, s.263.
44 S. Akşin, Türkiye…, s.165-187.
45 M. N. İnuğur, Basın…, s.303.
46 S. Akşin, Türkiye…, s.345-365.
47 Sadarete yeni geçmiş olan Hilmi Paşa iktidarının ilk günlerinde İlmiye talebelerinin askere alınmama gerekçelerini sorgulamış ve bu durum ilmiye grubunun İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne cephe almasını sağlamıştı. Osmanlı ordusunda o dönem sorun haline gelen mektepli (Mekteb-i Harbiye'de eğitim görüp Subay nasb edilenler) ve alaylı (herhangi bir askeri eğitim almayan er/erbaşlıktan Subaylığa kadar terfi edenler) Subaylar tartışması da olaya başka bir dayanak oluşturdu. Alaylı diye tabir edilen Subaylar Ordu'dan tasfiye edilmeye başlamışlardı. İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kuruluşu, muhalif Serbestî gazetesi yazarlarından Hasan Fehmi'nin İTC tarafından tertiplenen cinayete kurban gitmesi ve faillerin bulunamayışı, Hasan Fehmi için düzenlenen cenaze töreninin propagandaya dönüşmesi, Derviş Vahdetî'nin Volkan Gazetesi'nde ki kışkırtıcı yazıları gibi bir takım sebepler toplumda irticaî bir kalkışmanın sinyallerini vermiş ve

tekrar yürürlüğe girdi. Gazetelerde uzun süredir yazımı yasak olan; adalet, özgürlük ve anayasa temalı yazılar yazılıyordu. Dönemin belli başlı gazeteleri; *İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat ve Saadet* idi. Yine bu dönemde; 1908 yılında Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret ve H. Kazım tarafından *Tanin,* Mehmet Murat tarafından *Mizan,* 1908'de Necip Nadir tarafından *Hukuk-u Umûmiye*, aynı yıl Mevlanzâde Rıfat tarafından *Serbesti, Saday-ı Millet,* Abdullah Zühtü tarafından *Yeni Gazete*, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından *Şuray-ı Ümmet* ve Derviş Vahdeti tarafından *Volkan* yayınlanmaya başladı.[48] Vilayet düzenlemeleri ile birlikte Yerel basında ortaya çıkmıştır. Valilikler eliyle çıkartılan vilayet gazeteleri bu anlamda ilk örneklerdir.[49]

II. Meşrutiyet döneminde de basın özgürlüğü sağlanamamıştır. Sadece düşüncede kalmış ve uygulanamamıştır. Basın bu dönemde yekvücut olmaktan çıkıp çeşitli fikirlerin birbirleriyle savaştığı bir arena halini almıştı. Bu dönemde belli başlı fikir akımları vardı bunlar; *İslamcılık*, *Osmanlıcılık* ve *Türkçülük* idi.[50]

14 Temmuz 1909'da matbaalar ile ilgili kanun çıkarıldı ve geniş tepki aldı.[51] Bu kanunda diğerlerinde olduğu gibi Fransızlardan ithal edilmişti. Devlet bu kanunla birlikte basınla olan kaygılarını gidermeye çalışmış aynı zamanda basına birtakım özgürlükler de tanımıştır. Bu özgürlüklerden belki de en önemlisi 1857'den beri süregelen sansürün kaldırılmasıdır. 1913'te Bab-ı Âli baskını ile birlikte basına sansür yeniden geldi ve İTC üyeleri 1918'de İstanbul'u terk edene kadar yürürlükte kaldı. Yeni kanunlara göre devlet geçici süre ile gazete kapatabilecekti. Bu kanun çeşitli

---

(Rumî 1325) yılında 31 Mart vakası meydana gelmiştir, (yeni takvime göre 13 Nisan'da) Asker – softa birleşerek hükümete karşı kalkışmış oldukları başarısız bir darbe girişimi olmuştur. Muhalifler Prens Sabahattin'i destekleyen *Ahrâr* fırkası ve dini kolu olan İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'dir. Ayaklanma Selanik'te Mahmut Şevket Paşa komutasında bulunan Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır. Muhalefetin kullandığı Derviş Vahdetî gibileri cezalandırılmış ancak asıl kışkırtanları İngilizler desteklediği için yeterli tahkikat yapılamamıştır. bkz. Mete Tunçay**, Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908 – 1980,** IV, İstanbul 1997, s.31.

48 Volkan Gazetesinin kurucusu Derviş Vahdetî Kıbrıs Türklerinden fakir bir aileye mensuptur. İstanbul'da memur iken görevden çıkarılmış ve geri alınmayınca kendisinin ve kendi durumunda olanların hakkını savunmak için 28 Teşrîn-i Sâni 1324-7 Nisan 1325 (11 Aralık 1908 – 20 Nisan 1909) tarihleri arasında dönemin önde gelen özgürlükçü muhalif yayını olan Volkan gazetesini kurmuştur. Bkz. M. Ertuğrul Düzdağ, **Volkan, 1908 – 1909 Yıllarında Yayımlanan Dini, Siyasi Günlük Gazete, İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın ve Siyaset,** Konya 2010, s.211.

49 Nesimi Yazıcı, *"Sırrı Paşa ve Vilayet Gazeteleri",* 1997, XXXVI/1, s.1-9.

50 Bahattin Çatma, **II. Meşrutiyet Dönemi Türkçülük (1908 – 1913)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2018, s.71 vd.

51 M. N. İnuğur, Basın…,, s.317.

eklemeler ve düzenlemeler yapılarak Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalacak ve 1931'de yeni düzenlemeler yapılana kadar devam edecekti.[52]

6. Mütareke ve Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Basın

30 Ekim 1918 yılında Mondros mütarekesinin imzalanması ile birlikte hem devlet hem de basında yeni bir döneme girilmişti. Sansür kaldırılmıştı ancak daha önceki dönemlerde olduğu gibi uzun soluklu olmayacaktı. Sansür İngiliz işgal kuvvetleri tarafından tekrar yürürlüğe girmiş, ardından Osmanlı hükümetleri de sansür koymaya başlamışlardı.[53] Basın kanallarında sürekli olarak çiğnenen anlaşma maddeleri sorgulanıyordu. Haliyle ne hükümetin ne de işgalcilerin işine gelecek bir durum değildi. II. Tevfik Paşa hükümeti döneminde 1919 (h.1335) tarih ve 3467 sayılı kararname ile yayımlanan her türlü gazete ve derginin basımından önce sansür heyetlerince incelenmesi yönünde emir verilmişti.[54]

Milli Mücadele'nin etkileri basına da yansımış ve özellikle Anadolu'da basın – yayın faaliyetleri adeta sıçrama yapmıştı. Milli Mücadeleden önce durağan seyreden Anadolu basını mücadelenin sahnesi haline gelmesi nedeniyle önem kazanmıştı. Siyasi akımlar gazete ve dergileri de etkileyince kamuoyu ikiye bölünmüş ve basın dünyasında Milli Mücadele'ye destek verenler ile karşıtları şeklinde hizipler oluşmuştur.[55]

---

52 M. N. İnuğur, Basın…,, s.317 vd.

53 Mustafa Özdemir, *"Mütareke Döneminde Siyasal Akımların Türk Basınına Yansımaları"*, **CTTAD,** 2008, VII/16-17, s.203-226.

54 M. Özdemir, *"Mütareke…,* s.203-226.

55 Milli Mücadeleye destek veren ve karşıtı olan İstanbul gazeteleri: Milli Mücadeleye destek veren yayımlar; *Tasvir-i Efkâr* 1862 yılında Şinasi tarafından çıkarılmaya başlamıştı. 1913 itibariyle oğulları Velid ve Talha tarafından devam ettirildi. *Vakit* 1875'te Filip tarafından kurulmuş ve 1917 itibariyle Hakkı Tarık Us ve Asım Us tarafından çıkarılmaya başlandı. *İkdam* 1894 – 1928 yılları arasında Ahmet Cevdet tarafından çıkarıldı. *İleri* Celal Nuri (İleri) tarafından 1918 – 1924 yılları arasında yayımlanmıştır. *Akşam* 1918 senesinde Necmettin Sadak, Falih Rıfkı Atay ve Ali Karacan tarafından çıkarıldı. *Sebilürreşat* Eşref edip tarafından çıkarıldı başyazarlığını ise Mehmet Akif Ersoy üstlenmiştir muhafazakâr bir gazetedir. Milli Mücadele karşıtı olan İstanbul gazeteleri ise; *Alemdar, Peyam-ı Sabah, Türkçe İstanbul, Aydede* ve *Ümit* dergisidir. Milli Mücadeleye Destek Veren Anadolu Basını: *Babalık, Öğüt, İrade-i Milliye, Hakimiyet-i Milliye, İzmir'e Doğru, Doğrusöz* (Balıkesir), *Ses* (Balıkesir), *Aydın İli, Ertuğrul* (Bursa), *İnkılap* (Bursa), *Yeni Adana, Misak-ı Milli* (Kayseri), *Açıksöz* (Kastamonu), *Mücadele-i Milliye* (Sivas), *Gaye-i Milliye* (Sivas), *Satvet-i Milliye* (Elazığ), *Hukuk-u Beşer* (İzmir), *Amal-i Milliye* (Kahramanmaraş), *Emel* (Amasya), *Türkoğlu* (Bolu), *Işık* (Giresun), *Ahali* (Edirne), *Albayrak* (Erzurum), Milli Mücadeleye karşı olan

Milli Mücadele döneminde Anadolu gazeteleri İstanbul gazeteleri kadar etkin olamamış aynı zamanda döneme göre gazete sayısının fazla olması bilgi kirliliğine sebep olmuştur. Bu vaziyet yeri geldiğinde kamu efkârında Milli mücadele imajını zedeliyordu. Haber almak ve vermekte bir takım arızalara neden oluyordu. Bunun farkında olan ve basının gücüne inanan Mustafa Kemal Atatürk işe bir ajans kurmakla başlamıştır. Halide Edip Adıvar ve Yunus Nadi Mustafa Kemal Atatürk'ün telkinleri ile TBMM kurulmadan evvel 6 Nisan 1920 yılında Anadolu Ajansını kurmuşlardır. Ajansın kurulmasındaki önemli etkenler; kamuoyunu yanış bilgilerden uzak tutmak, milli birliği tehlikeye düşürecek yayınlara karşı halkı uyarmak ve en önemlisi halk ile Milli Mücadele arasındaki bağlantıyı kurabilmekti.[56]

Milli Mücadele yurt içi ve yurt dışı olmak üzere çeşitli sahalarda verilen mücadelelerin tamamına verilen isimdir. Askeri alanda alınan galibiyetler basın alanında kolaylıkla alınamadığı gibi yeri geldiğinde TBMM hükümeti sert ve caydırıcı önlemler almak durumunda kalmış ve basına karşı hemen hemen Osmanlı'nın son dönemlerindekilerine benzer bir politika izlemek durumunda kalmıştır. Köklü değişimlerin acısız olmayacağı gerçeğini dönem basını birebir hissederek tecrübe etmiştir. Milli Mücadele aleyhinde yayın yapanlar iç tehdit olarak görüldüğünden basınla ve iç tehlikelerle mücadele etmek amacıyla 1920 yılında Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılmış, Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Milli Mücadele aleyhinde yayın yapan gazeteciler Hıyanet-i Vataniye Kanunu ilgili maddeleri uyarınca yargılanmışlardır.[57]

Saltanatın kaldırılmasının ardından hilafetinde kaldırılacağı yönündeki tartışmalar uzun süre gündemi meşgul etmiş ve Ankara'yı rahatsız etmiştir. Hilafet makamının kaldırılması ile alakalı haber yapmak yasaklanmış ve baskılardan bunalan hükümet çareyi Takrir-i Sükûn yasasında bulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk her ne

---

Anadolu gazeteleri ise; *Ferda* (Adana), *Adana Postası*, *İrşad* (Balıkesir), *Selamet* (Trabzon), *Zafer* (Mudurnu) ve *Kürsü-i Millet*. bkz. İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, Ankara 1989. s.56 vd.

56 Metin Kopar, *"Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Basın İktidar İlişkisi (1920 – 1925)"*, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Haziran 2016, XL/ 1, s.117-135.

57 Hüseyin Cahit Yalçın, Velid Ebüzziya ve Ömer İzzettin yargılanmış ve neticede Mustafa Kemal Atatürk'e telgraf çekip af dileyerek beraat etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Kopar, *"Cumhuriyetin…,* s.122.

kadar basına karşı sert önlemler alsa da basın yayın kuruluşları ile diyalog kapısını da her daim açık bırakmıştır. Bu bağlamda 4 - 5 Şubat 1924'te gazete sahipleri ve başyazarlar ile birlikte İzmir'de bir araya gelmiştir. Bu görüşme akabinde taraflar arasında ılımlı bir hava esse bile bu çok uzun sürmemiş ve Mustafa Kemal Atatürk Yunus Nadi'ye rejimin destekçisi ve habercisi olması için *Cumhuriyet* gazetesini kurması yönünde talimat vermiştir ve *Cumhuriyet* gazetesi 7 Mayıs 1924'te yayın hayatına başlamıştır.[58]

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluşu muhalefetin ortaya çıkmasını sağlamış ve *Vatan, Tanin, Tevhid-i Efkar, Son Telgraf* gazeteleri ve İTC'nin bakiyeleri TCF saflarına geçmişlerdir. Basında Ankara ve İstanbul arasındaki gerginlik hala dinmemiş ve bir türlü orta yol bulunamamışken TCF'nin de ortaya çıkışı İstanbul basınının Ankara'ya cephe almasını sağlamıştır. Atatürk dizginlenemeyen İstanbul basını ile tekrar bir araya gelmiş ancak bu görüşme de fayda göstermedi yapılan devrimlere tepkili olan basın ile anlaşılamıyordu. Atatürk topyekûn bir destek bekliyordu ancak devrimler oldukça sancılı süreçlerden geçerek gerçekleştiği için kamuoyu bütünüyle destek vermemişti. Doğu'da çıkan isyanlar hükümet cephesinde harekete geçmek için yeterli bir sebep oldu. Bu isyanlar İstanbul ve muhalif basınla bağdaştırılarak Takrir-i Sükûn yasasını getirip sansür tedbirleri alındı ve en ufak tehdit bile çok sert bir şekilde cezalandırıldı.[59]

8 Ağustos 1931 yılında Matbuat Kanunu TBMM'de kabul edilerek yasalaşmıştır.[60] 1935'te ise Ankara'da I. Basın kurultayı düzenlenmiştir. Kurultayda tüm gazetecileri kapsayacak bir birliğin kurulması kararlaştırılmıştır. 1938'de birlik

---

58 Aysun Köktener, **Bir Gazetenin Tarihi "Cumhuriyet"**, İstanbul 2005, s.13.

59 Ercüment Sarıay, *"Takrîr-i Sükûn Kanununa Dair Bazı Düşünceler"*, **Mütefekkir,** Aralık 2015, II/4, s.377-403.

60 Matbuat kanunu 8 Ağustos 1931 yılında TBMM'de kabul edilerek yasalaşmıştır. 1938'de yapılan değişiklerle birlikte hükümete önemli yetkiler tanınmıştır. bkz. Cemil Koçak**, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945),** II, İstanbul 2007 s.134**.** Matbuat Umum Müdürlüğü 1934 yılında çıkarılan kanun ile kurulmuştur kanun maddelerine bakıldığında dikkati çeken devletin basın-yayın organlarını gerek içerik gerekse hal ve hareketleri bakımından denetim altında tutmak istemesidir. Matbuatın inkılaplara ve devlet siyasetine uygun olması, yurdu tehlikeye sokacak fikir cereyanlarına karşı mücadele edilmesi hatta tüm bunların usulüne göre yapılabilmesi için kurslar açılması önerilmiştir. İlgili kanun için bkz., **https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc013/kanuntbmmc013/kanuntbmmc01302444.pdf** Erişim Tarihi: 02.06.2021.

kanun tasarısı kabul edilerek yasalaşmış ve İçişleri Bakanlığına bağlı bir Basın Birliği kurulmuştur. Devlet basını resmi kurumları vasıtasıyla kontrol altına almayı denemiştir. Birliğin yöneticisi olarak CHP'li Falih Rıfkı Atay getirilmiş ve İstanbul bölgesi yöneticisi olarak ise yine partili Hakkı Tarık Us görevlendirilmiştir. 1938 yılında Matbuat Kanununa eklemeler yapılarak basın aleyhinde maddeler eklenmiştir.[61]

7. Tek Parti Döneminde Basın – Yayın Faaliyetleri

Türkiye her ne kadar II. Dünya Savaşına girmediyse de savaş döneminin getirmiş olduğu olumsuzluklardan iktisadi, siyasi ve sosyal alanlarda etkilenmiştir. Bu gelişmelerden en çok etkilenenlerden biri de hiç şüphesiz basın organları olmuştur. İsmet İnönü'nün değişmez genel başkan ve milli şef olması nedeniyle siyaset ve yargı organları dışında basında da yadsınamaz bir etkisi olmuştu.[62] Müdahale ve sansür dönem basınının karşılaştığı en büyük sorundu. Üstelik bu sorunun hukuki dayanağı bile vardı; 1931 tarihli Matbuat Kanunu. Bu kanun aynı zamanda Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulması ile birlikte kurumsal bir boyut kazanmıştır.[63]

20 Kasım 1940 tarihinde savaş bölgesine yakın şehirlerde sıkıyönetim ilan edildi.[64] Basını etkileyen bir diğer unsur da sıkıyönetim olmuştur. Bu dönemde basın zaten ağırlıklı olarak İstanbul ve Ankara'da aktiftir. Hükümet, yazılan yazıları sıkı denetime tabi tutmaya çalışmıştır. Yazılar genel itibariyle dış politika ve savaşın seyrine yönelikti. Dış politikada hükümetin belirlediği çerçevenin dışına çıkmak çok mantıklı sayılmaz, iç politikaya yönelik yazmak ise zaten sakıncalıydı.[65]

---

[61] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D.5, XXVI/3, (28 Haziran 1938).

[62] Hilmi Uran, **Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908 – 1950),** (Ed. C. Çobanlı, P. Güven), İstanbul 2007, s.284. Parti genel başkan vekili sıfatını taşıyan Celal Bayar, 26 Aralık 1938 tarihinde parti yönetimini ivedilikle kurultaya davet eder. Kurultay neticesinde İsmet İnönü kurultayın genel başkan seçmeye yetkisi olmadığı halde parti tüzüğüne aykırı bir şekilde değişmez genel başkan ve Milli Şef ilan edilir. Detaylı bilgi için bkz. C. Koçak, Türkiye'de…, s.154 vd.

[63] İ. Ceyhan Koç, *"Cumhuriyet Halk Partisi – Basın İlişkileri (1929 – 1938)"*, **Atatürk Dergisi,** 2004, IV/2 s.177-206.

[64] H. Uran, Meşrutiyet…, s.89.

[65] Polislerin yayımlanan gazeteleri olumlu ve olumsuz şeklinde fişlediği ve takibat yaptığı arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Caner Arabacı, *"Basın Kanunu ve İnönü dönemi Türk Basını",* s. 1-76.

1940'ların Türkiyesi'nde gazete – dergi yayınlamak da külfetli bir iş olmuştur. Bağlı bulunan vilayetin Valilik veya Kaymakamlığından izin almak ve gazete çıkarılacak yerin nüfusuna göre belli miktarda maddi teminat vermek gerekiyordu. Aynı zamanda yapılan yayınlarda İnönü ve hükümeti aleyhinde yazmak gazetenin kapanması için yeterli bir sebepti.[66]

Basına müdahale o kadar ciddi boyuttaydı ki toplumda kötü imaja sahip kimseler gazete veya dergi çıkaramıyordu ayrıca kamuya sunulacak haberlerin yazı puntosu ve yazı içeriğine müdahale ediliyordu.[67] Gazetelerin tirajı düşük, çok satan gazetelerin sahipleri ise genel itibariyle mebustu. Dolayısıyla bu gazeteleri kontrol altında tutmak zor sayılmazdı. Kâğıdın ithal edilmesinden ve harp döneminin getirmiş olduğu ekonomik şartlara kadar çeşitli problemler sebebiyle gazeteler dört sayfadan fazla yayımlanmıyordu.[68]

Basını sadece maddi etkenler değil önemli ve başat bir ölçüde politika da etkilemiştir. CHP'nin kurulduğu günden beri bir türlü uyuşamadığı muhalif basın bu süreçte de iktidarın uğraşacağı önemli meseleler arasında başı çekiyordu. 1944'te Turancılara ait yayınlar ve *Adımlar, Yurt ve Dünya, Yürüyüş, Barış Dünyası, Tan, Vatan* gazeteleri kapatılmıştı. 1945'te İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte Türkiye Batı'ya demokratik bir izlenim sunabilmek gayesiyle kapatılan gazetelerin yeniden yayın yapmasına izin vermekle kalmadı ayrıca çok partili sisteme geçileceğinin de sinyallerini vermişti. Bu olay özellikle CHP içinde uzun süredir devam eden muhalif harekete ivme kazandırmıştı. Dünya artık çok partili sisteme geçiyor bu da Türkiye'yi bu yönde adımlar atmaya mecbur kılıyordu.[69]

---

66 İ. Ceyhan Koç, **Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929 – 1938**), Ankara 2006, s. 20 vd.

67 Hükümetin izin verdiği ender yayınlardan biri politik basınla pek ilgili olmayan tamamen bilimsel bir amaç güden Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kurulması yönünde olmuştur. Hükümet enstitüyü kurarak Türk İstiklal savaşı, inkılaplar ve rejimin genel esasları üzerinden araştırma yapılıp ilgili bilgi ve belgelerin yayınlanmasını amaçlamıştır. 15 Nisan 1942 yılında 4204 sayılı Kanunla Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü resmen kurulmuştur. Bkz. Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1939 – 1945 Milli Şef Dönemi,** III, İstanbul 2017, s.157.

68 C. Koçak, Türkiye'de…, s.306 vd.

69 Cemil Koçak, **Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908 – 1980,** IV, İstanbul 1997, s.135.

İsmet İnönü parti içi muhalefet istemediğini muhaliflerin karşılarına geçmesini istediğini söyleyerek bir nevi parti kurulması istediği yönünde bir algı yaratıyordu. CHP'de muhalif grubun lideri Celal Bayar idi. Bayar ve arkadaşları ise titizlik ve gizlilik içerisinde CHP'ye sunacakları takrir üzerinde çalışıyorlardı. 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü mecliste açık şekilde tartışılmak üzere dörtlü takriri önerge olarak sundular. Akabinde Menderes ve Köprülü'nün Vatan gazetesinde yayımlanan makalelerinin ardından partiden ihraç edildiler. Sırasıyla Bayar ve Koraltan'da istifa ettiler. Bu süreçte iktidara yakınlığı ile bilinen *Ulus* gazetesi ile muhalefetin destekçisi olan *Vatan* gazetesi arasında çekişmeler yaşanıyordu. Süreç 1946'da Demokrat Parti'nin kurulması ile noktalanacaktı.[70]

İkinci Dünya Savaşının diğer bir etkisi ise Komünizm akımına hız kazandırması olmuştur. Sovyetler Birliğinin savaşta galip olması sol akım medyayı heyecanlandırmıştır. Bu bağlamda Sosyalist yayınların başını çeken Tan gazetesinin Sosyalizm ve Rusya'ya yönelik propaganda yayınları üniversite gençliğini tetiklemiş ve öğrenciler 4 Aralık 1945'te *Tan, La Turquia, Yeni Dünya* basımevleri ile *Berrak* ve *ABC* kitapevlerini basıp tahrip etmişlerdi.[71]

8. Demokrat Parti Döneminde Basın – Yayın Faaliyetleri

1950 yılı baharında Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Demokrat Parti'nin iktidar olmasında önemli etkenlerden biri CHP diğeri ise muhalif basın faaliyetleri olmuştur. DP'ye muhalefet döneminde basın organları önemli bir destek vermişlerdir.[72]

DP iktidara gelince kendisine yardımları dokunan basın – yayın kuruluşlarını unutmamıştı. Basının ise DP'den beklentisi yürürlükteki kanunun değiştirilmesiydi. O

---

70 E. Şahin, B. Tunç, *"Demokrat Parti'nin Kuruluş ve Demokrat Parti – Cumhuriyet Halk Partisi Siyasî Mücadelesi"*, **Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi,** 2015, I/2, s. 31-69.

71 Tan olayının akabinde işsiz kalan yazarlar yeni bir oluşuma yönelmişler ve *Markopaşa*'yı çıkarmaya başlamışlardır. Olumsuz yönde eleştirilen ve Komünizm propagandası yaptığı ileri sürülen dergi Sabahattin Ali tarafından dönemin muhalif mizaha örnek gösterilecek baş eserler arasındadır. *Markopaşa* ile ilgili detaylar için bkz. Levent Cantek**, Markopaşa Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi,** İstanbul 2015, s.13.

72 Ayşe Emre Elif Kaya, *"Demokrat Parti Döneminde Basın – İktidar İlişkileri"*, **İÜ İletişim Fakültesi Dergisi**, 2010, I/39, s.93-118.

dönem mevcut basın kanunu kökleri Osmanlı'ya dayanan sansür odaklı bir kanundu. Modernleşme ve çağdaşlaşma söylemlerinin doruğa çıktığı bir dönemde hala eski dönem kanunların yürürlükte kalması hoş bir durum sayılmazdı. DP işe 21 Temmuz 1950'de 5680 sayılı Kanunu yürürlüğe koyarak başladı. Böylelikle 1931 tarihli matbuat kanunu yürürlükten kaldırıldı. En dikkat çekici yanı ise gazete çıkarmak için her hangi bir izine gerek kalmadan sadece bildirim de bulunmak yeterliydi. Bu gelişme Türk basın tarihinde yaklaşık yüz yıldır aşılamayan bir problemdi. Basınla ilgili işlenen suçlarda yayın sahibi değil ilgili yazar ve yazı işleri müdürü sorumlu tutulacaktı.[73]

20 Haziran 1952 tarihinde 5953 sayılı Kanun ile gazetecilerin özlük haklarında iyileştirmeler yapılmış, çalışma saatleri düzenlenmiş ve sendikal haklar tanınmıştır. Basın suçları ile alakalı af kanunu da çıkarılmış ve daha önceki basın suçları affedilmişti. Basın mevzuatı ve özgürlüklerinde görülmemiş atılımlar yapan DP bir yandan da sansürün ve baskının geleceğinin sinyallerini veriyordu. 159 ve 161 sayılı maddeler ile basına istediği şekilde müdahale edebiliyordu.[74]

DP döneminde gazetecilik sektörü çağ atladı denilebilir çünkü önceki dönemlere nazaran ciddi değişimlerin olduğu bir dönemdir. Sermaye sahiplerinin gazeteciliğe yönelmeye başlamış ve gazetecilik toplumda hemen herkesin yapmak istediği bir iş haline gelmişti. Gazetecilik mesleğinin itibarı önemli ölçüde artmıştır. Gazeteler içerik ve şekil itibariyle değişmişlerdir fotoğraflar daha çok yer kaplamaya başlamış ve dini içeriklerde sık görülmeye başlanmıştı. Atatürk dönemini eleştiren yayın sayısında artış olmuştur. Bilgiye ulaşmak ve her türlü bilgininin eleştirilebilir olması bakımından önemli bir gelişmedir. Ancak DP ilerleyen dönemlerde en azından partiye yönelik eleştirileri kaldıramamış ve bununla alakalı önlemler almayı da ihmal etmemiştir. Basın – yayın sahasının diğer dönemlere bakıldığında biraz daha uzun süren özgürlük dönemi 1954 seçimlerine doğru giderken sona erecek ve 1940'ları andıran yaptırımlar silsilesi başlayacaktı.[75]

---

73 Nuran Yıldız, *"Demokrat Parti İktidarı (1950 – 1960) ve Basın"*, **Ankara Üniversitesi SBFD,** 1996, LI/1, s. 481-505.

74 A. E. E. Kaya, *"Demokrat...,* s.93-118.

75 N. Yıldız, *"Demokrat...,* s. 481-505).

DP döneminin başlıca yayınlarını *Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Tasvir, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Gece Postası, Vatan* gazeteleri oluşturuyordu. İktidarın yayın organı *Zafer* muhalefetin ise *Ulus* idi. Ulus gazetesi DP döneminde iktidarın yoğun baskısına maruz kalmıştı. DP intikamcı bir siyaset güdüyor *Ulus* gazetesine ardı arkasına davalar açılıyordu. Aslında basın alanında yapılan iyileştirmeler sadece DP çevresine uygulanıyordu ya da DP yaptığı icraatlar ile öyle bir izlenim uyandırıyordu. Bu durum özellikle resmi ilanlar meselesinde ortaya çıkıyordu iktidar resmi ilanları tekeline almıştı ve çevresine dağıtıyordu.[76]

DP en başta basına özgürlük verileceğini ancak hakarete müsaade edilmeyeceğini söylemişti ancak basın – yayın politikaları gün be gün artan bir gerilim ve baskı havası içindeydi. Ekonomik anlamda gazeteleri zora sokan gelişmelerde yaşanmıştı gazete kâğıdına yirmi kuruşluk bir zam yapılmış aynı zamanda dağıtım yapılan posta ücretlerinde artış yoluna gitmişti. Karayollarının artması ve düzelmesi ise dağıtımı kolaylaştıran unsurlardandı.[77]

Adnan Menderes 1954 seçimleri öncesinde hakkında yapılacak olan olumsuz haber ve eleştirilerin önüne geçebilmek amacıyla *Neşir ve Basın Yoluyla İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun* başlıklı kanun ile vatandaşların şeref ve haysiyetine tecavüze mâni olmak şeklinde madde eklenerek düzenleme yapma yoluna gitmişti. Nitekim döneme şahit olan Cihat Baban bu meseleyi Menderes'in eleştirilmek istemediğini bu sebeple vatandaşları bahane ederek bu kanunu çıkardığını aktarmıştır.[78]

1954 seçimlerinde oyu artan DP belki de izlediği politikaların doğru olduğunun düşünerek muhalif basına müdahale etmeye devam etmiştir. DP basın politikaları kamuoyunda tartışma odağı haline gelmiş Kıbrıs sorunu ve 6 – 7 Eylül olaylarının

---

[76] Resmi ilanlar 1931'e kadar ilgili devlet dairesinin kendi kararına bırakılmış ve daire istediği gazeteye ilan vermiştir. 1943'e kadar İstanbul, Ankara ve İzmir özelinde kalmak üzere dağıtımlar Muharip Cemiyeti kontrolüne verilmiştir. 1943 yılı itibariyle Basın Birliği bu görevi devralmıştır. 1957'de yapılan değişiklikler ile ilanın verileceği gazeteyi bizzat hükümet seçmeye başlamış 1958'de ise tamamen DP kontrolüne geçen resmi ilanlar sadece DP tarafından yakın medya gruplarına dağıtılmaya başlanmıştı. Resmi ilanların tarihsel arka planı için bkz. Mustafa Şeker, *"Yerel Gazeteler ve Resmî İlan",* **Selçuk İletişim,** 2005, IV/1, s.101-115.

[77] N. Yıldız, *"Demokrat...,* s. 481-505.

[78] A. E. Elif Kaya, *"Demokrat...",* s.99.

patlak vermesiyle[79] Haziran 1956'ya kadar sürecek olan sıkıyönetim ilan olunmuş *Ulus, Hürriyet, Tercüman, Medeniyet, Hergün, Dünya* ve *Vatan* gazetelerine yayın yasağı getirilmiştir.[80]

8 Haziran 1956'da 6733 sayılı Kanun yayımlanmış ve birtakım eklemeler yeni düzenlemeler yapılmıştı. Menderes meclis grubunda 1950'de basına özgürlük vererek hata ettiğini açıklaması üzerine ortam gerilmişti.[81]Ancak bu konuda yeterli haber ya da yorum yapamadı çünkü 6733 sayılı Kanun hükümleri gereği iktidarı eleştirmek yasaktı.[82]

1957 – 58'de gazetelerin kâğıt tahsisi azaltılmış ve ikinci baskıyı yapmalarına müsaade edilmemiştir. Piyango ve ilanlara yönelik düzenlemeler ile gazeteler üzerinde mali anlamda baskı uygulanmıştır.[83]

1957 seçimlerinde DP oy kaybetmişti 1958'de Uluslararası Basın Enstitüsü Menderes'e gönderdiği mektupta basın özgürlüğünün tehlikede olduğunu ifade etmiştir, ancak bu etkili sayılacak bir hamle değildi. Basına karşı yürütülen baskılar devam etmiştir.[84]

27 Nisan 1960'ta DP tahkikat komisyonu kurulmasını öngören teklifi meclise sundu. Hükümet basına karşı sınırsız yetkiye ulaşmıştı. Komisyon özellikle CHP'nin yayın organı olan *Yeni Ulus* üzerinde araştırma ve soruşturma yapmış ilgileri sorgulamıştır. Çalışmaların son bulduğunu açıklamışlardı ancak artık Türk siyasal

---

79 6 Eylül 1955'te İstanbul yerel gazetelerinden birinde Yunanlıların Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bombalı saldırıda bulunduğu yönünde haber çıkması üzerine İstanbul'da yaşayan Rum kesime karşı taşkınlıklar yaşandı. Olay İzmir'e de sıçradı olayı Komünistlerin yaptığı söyleniyordu ancak daha sonra Yassıada duruşmalarında olayın DP tarafından bir ajana yaptırıldığı ortaya çıktı. bkz. M. Tunçay, Türkiye Tarihi…, s.184.

80 A. E. Elif Kaya, *"Demokrat…",* s.100. Ayrıca bu dönem de DP içerisinde ki muhalefet kanadı da Parti'den kopacaktır. Basında ispat hakkı tanınmasını savunan on dokuz vekil (İspatçılar) Parti'den istifa edip Kasım 1955'te Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır. Parti 1958'de CHP'ye katılmıştır. bkz. Mustafa Albayrak, *"Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasî Tarihindeki Yeri ve Önemi",* **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** 2008, XXIV/71, s.341-380.

81 A. E. Elif Kaya, *"Demokrat…",* s.103.

82 **T.C. Resmi Gazete (8 Haziran 1956),** S. 9327, s.2.

83 A. E. Elif Kaya, *"Demokrat…",* s.104.

84 A. E. Elif Kaya, *"Demokrat…",* s.103.

yaşamında yeni bir dönem başlıyordu 27 Mayıs 1960 darbesi ile Ordu yönetime el koymuştu.[85]

[85] Aziz Kılıç, **Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri (27 Mayıs 1960 – 12 Mart 1971 – 12 Eylül 1980)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2019, s.13.

II. BÖLÜM

NECİP FAZIL KISAKÜREK, BÜYÜK DOĞU DERGİSİ, SİYASİ VE FİKRİ İLİŞKİLERİ

1. Necip Fazıl Kısakürek

1.1. Ailesi ve Çocukluk Yılları

Asıl ismi Ahmet Necip olan Necip Fazıl Kısakürek, 26 Mayıs 1904 yılında İstanbul Çemberlitaş'ta dönemin önemli ailelerinden birinin tek çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.[86] Babası Abdülbâki Fazıl Bey, annesi Mediha Hanım ve küçük yaşta hayatını kaybeden kız kardeşi Selmadır. Büyükbabası Maraşlı Kısakürek-zâde namlı Mehmet Hilmi Efendi ve büyükannesi ise Zafer hanımdır.[87]

Aile kökleri Maraş'a Dulkadir (zülkadir) oğullarına dayanmaktadır. Necip Fazıl'ın yaşam hikâyesinde babası Abdülbâki Fazıl Bey'in adı çok geçmez, şairin çocukluk yıllarında yanında daima büyükbabası Mehmet Hilmi Efendi bulunmuştur.[88]

1.2. Eğitim hayatı

İlk eğitimini büyükbabası Mehmet Hilmi Efendi'den almıştır. Pek çok kez okul değiştiren yazar ilk olarak Büyükdere'de mahalle mektebine gider sonra Fransız Papaz Mektebine oradan Kumkapı'da Amerikan mektebine yazılır. Ancak orada da fazla kalamayarak okul yönetimi tarafından okuldan çıkartılır.[89] Necip Fazıl'ın ilk eğitim

---

86 Necip Fazıl Kısakürek, **O ve Ben**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2019, s.9. *Necip Fazıl* ismi ilk olarak Bahriye Mektebi imtihanını kazananlar listesinde *Abdülbâki Fazıl oğlu Necip Fazıl* şeklinde yer almış ve o şekilde devam etmiştir bkz. Necip Fazıl Kısakürek, **Kafa Kâğıdı**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2019, s.135.

87 N. F. Kısakürek, Kafa…, s.80

88 Mehmet Hilmi Efendi Maraş müftüsü Kısakürek oğlu Ahmet Necip Efendi'nin oğludur. 1841'de Maraş'ta dünyaya gelmiştir. Büyükannesi Zafer Hanım konakta varlık içinde yaşam süren bir kadındır. Necip Fazıl'a en büyük faydası onu küçük yaşta romanlara alıştırması olmuştur. Necip Fazıl bu sayede erken yaşlarda okuma alışkanlığı edinmiştir. Bkz. Talip Mert, *"Kısakürek-zâde Mehmed Hilmi Efendi, (1841 – 1916)",* **Osmanlı Araştırmaları Prof. Dr. Muammer Kemal ÖZERGİN Hatıra Sayısı,** XXXIII/33, İstanbul 2009, s.209-219.

89 N. F. Kısakürek, Kafa…, s.88. Necip Fazıl Mahalle Mektebi ve Fransız Papaz Mektebinden kendi isteği ile ayrılmıştır, memnun kaldığı Amerikan mektebinden ise yönetimden habersiz okula gitmeyip yalan söylediği için okuldan çıkartılmıştır.

serüveninin son durağı Rehber-i İttihat Okulu olmuş ve oradan diplomasını alarak mezun olmuştur.[90]

Necip Fazıl'ın eğitimi 1916'da girdiği Mekteb-i Fünûn-u Bahriye-i Şâhâne'de devam etmiştir. Yahya Kemal, Aksekili Hamdi, İbrahim Aşkî Bey gibi isimlerden ders alan Necip Fazıl Hamdullah Suphi ile de bu dönemde tanışır.[91] İlk dergisi olan *Nihal* bu okulda çıkmıştır.[92] Necip Fazıl bahriye'de dört sene kalmış ve mezun olacağı dönemde okulun eğitim süresi uzayınca çok istediği Darülfünûn'a girebilmek için ayrılmıştır.[93]

Bahriye mektebinden sonra annesi ile birlikte bir müddet Erzurum'da dayısının yanında kalan Necip Fazıl 1921'de İstanbul'a dönmüş ve Darülfünûn Felsefe şubesine kayıt yaptırmıştır.[94] Necip Fazıl bu okulda; Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hasan Ali Yücel ve Peyami Safa ile tanışmıştır.[95] 1924'te Darülfünun'dan mezun olup yeni hükümetin açmış olduğu imtihanda başarılı olarak Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'ne kayıt yaptırmışsa da burada okula devam etmekten ziyade eğlence ağırlıklı bir dönem yaşamıştır. Üniversite yıllarında içine girdiği ve ustalıkla ifa ettiği bohem yaşam tarzı Fransada zirveye ulaşmış ve hayatının belki de en bunalımlı dönemlerini yaşamıştır.[96] Neticede Fransa günleri çok sürmemiş ve 1925 yılı sonlarına doğru yurda dönmüştür. 1931'de askerlik görevini Taksim Taşkışla'da yapmıştır.[97]

---

90 N. F. Kısakürek, Kafa…, s.95.

91 N. F. Kısakürek, Kafa…, s.135.

92 N. F. Kısakürek, Kafa…, s.155.

93 N. F. Kısakürek, Kafa…, s.165. Necip Fazıl eklenen son bir seneyi okumamıştır ancak dört sene okuduğu için mezun sayılmış ve diplomasını almıştır. Bkz. Suat AK, **Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu, Sosyal, Siyasi Mücadele Tarihi,** İstanbul 2016, s.316.

94 Burak Sönmezer, **Necip Fazıl Kısakürek'in düşünsel hayatı (1923 – 1950)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014, S.84.

95 N. F. Kısakürek, Kafa…, s.177.

96 Necip Fazıl Kısakürek ve dönem şairlerinin eğlence ve bohem tabir edilen yaşantıları için bkz. Fikret Adil, **Asmalımescit 74/Intermezzo (Bohem Hayatı),** İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

97 Necip Fazıl Kısakürek, **Babıali**, İstanbul 2019, s.99.

Necip Fazıl, Abdulhakîm Arvasî ile 1934'te tanışmış ve hayatının merkezine Arvasi'yi konumlandırmıştır. İkilinin tanışması ile alakalı çeşitli görüşler vardır.[98] Paris'ten döndükten sonra bankalarda çeşitli pozisyonlarda çalışan yazar, bunun yanında yayıncılık, yazarlık, aynı zamanda lise ve üniversite düzeyinde öğretmenlik yapmıştır.[99] Ankara'da bulunduğu bu dönemde ilk dergisi olan *Ağaç* yayımlanmıştır. Felsefe dergisi olan bu dergi on yedi sayı çıkarıldıktan sonra yayın hayatı sona ermiştir.[100]

Necip Fazıl'ın yaşamı kitaplar, dergiler, şiirler ve konferanslar eşliğinde devam etmiştir. Üretken bir yazar ve düşünce adamı olan Necip Fazıl, hükümete karşı muhalif tutumu nedeniyle sürekli yargılanmış ve hüküm giymiştir. Hayatının son günlerini Erenköy'de bulunan evinde geçirmiş ve 25 Mayıs 1983 tarihinde vefat etmiştir.[101]

1.3. Düşünce Dünyası ve Edebi Yönü

Necip Fazıl'ın düşünce dünyasının şekillenmesinde Abdulhakim Arvasi ile tanışması ve Büyük Doğu Dergisi'nin etkisi oldukça önemlidir. Bu dönem Necip Fazıl'ın hayatında keskin dönüşlerin olduğu en bariz dönemlerdir. Büyük Doğu'yu

---

98 Gerek Necip Fazıl'ın kendi eserleri, gerekse kendisi ile alakalı yazılan eserlere göre Necip Fazıl 1934 Şubatında bir iş çıkışı Şirket-i Hayriye vapuru ile yolculuk yaptığı esnada karşısında oturan tanımadığı bir adam ona Arvasi'nin adresini verir. bkz. S. Ak, Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu…, s.320. Necip Fazıl ise ressam arkadaşı Abidin Dino ile beraber ilk cuma günü Arvasî'nin sohbet verdiği Ağacamii'ne gider ve kendi deyimi ile Arvasî'ye ilk görüşte aşık olur**.** bkz. N. F. Kısakürek, O ve Ben…, s.87. Necip Fazıl'ın çocukluk arkadaşı olan İngiliz Dili ve Edebiyatı Profesörü Mina Urgan ise bu tanışma hikayesinin esasen böyle olmadığını Necip Fazıl'ın yüzündeki belli belirsiz titremelerden (tik) rahatsız olduğundan şifa bulmak için Arvasî ile tanıştığını iddia eder. Mina Urgan, **Bir Dinozorun Anıları,** İstanbul 2019, s.97.

99 Necip Fazıl'ın çalıştığı bankalar; Felemenk-i Bahr-i Sefit, Osmanlı Bankası ve Müfettişliğe kadar yükseleceği İş Bankası, öğretmenlik yaptığı okullar ise; Ankara Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ve Robert Kolej. Necip Fazıl daha sonra sıkıcı bulduğu memuriyet görevlerinden istifa etmiştir. Necip Fazıl öğretmenliğin yanında yayıncılık ve köşe yazarlığı yaptığı için Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in kendisine bir mektupla öğretmenlik yahut yazarlık arasında bir seçim yapması gerektiğini söylemesi üzerine öğretmenliği bırakır. 1939'a kadar *Yeni Mecmua, Milli Mecmua, Anadolu, Hayat* ve *Varlık* dergileri ile Cumhuriyet gazetesi'nde şiirleri yayınlanır. İlk kitapları olan *Örümcek Ağı* ve *Kaldırımlar* bu dönemde yayımlanır. 1939 itibariyle *Son Telgraf*'ta *Çerçeve* adlı köşesin de yazmaya başlar ve ömrünün geri kalanının simgesi olan *Büyük Doğu* ismini ilk olarak bu dönemde telaffuz eder. bkz. N. F. Kısakürek, O ve Ben…, **s**.138 vd**.** M. Orhan Okay, *"Kısakürek, Necip Fazıl (1905 – 1983)",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, XXV, Ankara 2002, s.485-488.

100 M. Orhan Okay, **Necip Fazıl Kısakürek**, Ankara, 1987, s.5.

101 M. O. Okay, *"Kısakürek…*, s.485-488.

çıkarmadan önceki hayatı, çeşitli memuriyetler ve gece yaşantısının yoğun olduğu dönemlerdir. Görünüşe göre yazarın fikri ve edebi yönünden sonra en çok eleştirildiği yönü Arvasî ile tanışıklığından öncesine rastlayan gençlik dönemleri olmuştur.

Özellikle yaşam biçimi ile eleştirildiği kabaca 1934 öncesini sadece bohem diye tabir etmek doğru olmaz. Çünkü yazar bu dönemde Darü'l-Fünun'da ve kısmen de olsa Fransa'da eğitim almış, dönemine göre önemli memuriyetlerde bulunmuştur. Gerek İstanbul, Ankara ve Anadolu'nun politik, sosyal ve aydın çevresini, gerekse Batı kültürünü görme ve tanıma, yetiştiği kültürle mukayese etme fırsatını yakalamıştır. Özetle Necip Fazıl'ı siyasi ve edebi faaliyetlerine hazırlayan bu döneme doğru açıdan bakmak Necip Fazıl'ı bütünüyle tanımlayabilmek açısından önemlidir.

Büyük Doğu ile birlikte Necip Fazıl'ın ekonomik dayanağı dergi olmuştur. Fikirlerini üst perdeden dile getirip kendi deyimi ile aksiyona başladığı dönemlerde Büyük Doğu'dan sonrasına rastlar. Büyük Doğu dergisi geliştikçe yazarın söylemleri de paralel bir şekilde radikal ve ayrıştırıcı bir hal almaya başlamıştır. Muhtemelen bu tutumu hayatı boyunca hemen her hükümet döneminde adli kovuşturmalara maruz kalmasına sebep olmuştur.

Necip Fazıl'ın fikirleri, tarihi hamaset duygusuyla değerlendirmekten ziyade Osmanlı'yı rasyonalist bir şekilde ele alan sıkı bir cumhuriyet muhalifi şeklinde gelişerek Anadolu'dan başlayıp tüm dünyayı etkisi altına almasını beklediği Büyük Doğu İdeolojisi şeklini almıştır. Necip Fazıl'a göre Anadolu ve Doğu âlemi ruhçu, Batı ise maddecidir. Necip Fazıl'ın değerler dünyasının önemli argümanlarından biri olan ruhçuluk eşyayı ve hadiseyi madde çevresinde aramaz kanunlar üstü maddenin daha da ötesinde gözle görülemeyen hesap edilemeyen bir varlıkta arar. Bu anlamda ruhçuluğun aynı zamanda Allahçılık olduğunu ifade eden Necip Fazıl bu iki unsuru birbiri ile bağdaştırmış oluyor.[102] Yazar ruhçuların usulen nefsani ve ferdiyetçi olduğunu insan temelli olduğunu ifade ederek kafalarda soru işareti bırakır. Bu açıdan bakıldığında ruhçuluk eşya ve hadise bakımından olağan dışı bir olgu iken usulen tanımlandırıldığında ise insan temelli bir düşünce biçimi haline geliyor.[103]

---

[102] B.D. *"Ruhçuluk"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 03.05.1946, II/ 27, s.2.
[103] B.D. *"Ruhçuluk…,* s.2.

Anadolu'ya ve İslamiyet'e ciddi bir inancı olan Necip Fazıl, medeniyetin tekrardan Anadolu topraklarından çıkacağını düşünmektedir. Ona göre Anadolu dünyanın merkezidir. Ütopik bir görünümü olan *İdeolocya Örgüsü* isimli eserinde büyük bir inkılabın akabinde *Başyücelik* adını verdiği hukuki anlamda dini hükümleri temel alan üretken ve güçlü ekonomisi olacağını düşündüğü yeni bir devletin Anadolu'yu tüm yönleriyle sil baştan imar ve iskân edip dünyanın merkezine oturtacağını düşünmektedir.[104] Kaleme aldığı kitapları, şiirleri, piyesleri ve söylemleri geliştirdiği bu ideoloji çevresinde şekillenmiştir. Necip Fazıl aynı eserinde toplumun temel anlamda inanması gereken değerleri dokuz madde halinde sıralamış ve örnek bir toplumun saymış olduğu bu prensipler etrafında şekillenmesini ancak bu şekilde ilerici ve medeni bir toplum oluşabileceğini ifade etmiştir.[105]

Necip Fazıl ekonomiye çok farklı bir açıdan bakarak kendine has kavramlarla açıklamaya çalışır. Büyük Doğu *İdeolocya Örgüsü'*nün temel dokuz maddesinde biri olan *Sermaye ve Mülkiyette Tedbircilik* görüşünü açıklarken özel mülkiyetin bir çığ misali büyümesini ve özel serveti doğru bulmadığını açıklayarak bahsi geçen görüşünü bu sorunu halledecek bir unsur olarak sunar. Komünizm ve Nazizm'in ekseriyetle ekonomik sorunlar neticesinde ortaya çıktığını ve artık yeni düzende böyle bir sisteme ihtiyaç olmayacağını açıklar. Bu görüşü ile kapitalizme karşı olduğu kadar Komünizme de karşı olduğunu ifade eder. Ancak teorik anlamda Komünizmin ekonomik boyutuna yakın bir görüş sunar. Özellikle sermayenin devlet elinde bulunmasını vurgulayarak temelde de Komünizme yaklaşır ancak yazar bu şekilde bir tenkide uğramamak için sisteminin Komünizm ve Kapitalizm arasında yeni bir mihrak olarak nitelese de sistem Sosyalist ekonomi modeline yakın hatta oldukça benzer bir sistemdir. Yazar sistemini İslami sistem olarak adlandırdıktan sonra yazısını sonlandırır ancak yazıdan anlaşılacağı sermayenin devlet elinde bulunması gerektiği ve özel mülkiyetin kontrol altına alınmasıdır.[106]

---

104 Necip Fazıl Kısakürek, **İdeolocya Örgüsü**, İstanbul 2018, s.207.

105 Bu prensipleri sayacak olursak sırasıyla; Ruhçuluk, Keyfiyetçilik, Şahsiyetçilik, Ahlakçılık, Milliyetçilik, Sermaye ve Mülkiyette Tedbircilik, Cemiyetçilik, Nizamcılık ve Müdahalecilik. Kavramların detaylıca izahı için bkz. N. F. Kısakürek, İdeolocya…, s.389 – 407.

106 Büyük Doğu., *"Sermaye ve Mülkiyette Tedbircilik",* **Büyük Doğu Dergisi,** 28.06.1946, II/35, s.2.

Necip Fazıl'a göre Türk tarihinde düşünce ve gelişmişlik anlamında en parlak dönem, Kanuni Sultan Süleyman'a kadar süren devirdir. Türkiye Cumhuriyeti'ni ise tahakkümlerden kurtulmuş yeni bir devlet olarak değil de Kanuni devrinden itibaren başlayan iktisadi ve ahlaki gerilemenin son halkası ve en kötü devri olarak nitelemektedir.[107] Ona göre Türk inkılabı, tamamıyla batı özentisi bir harekettir. Osmanlı'nın duraklama devrinde başlayan Batı taklitçiliğinin ise en yoğun olduğu dönemdir.[108] Batı'dan bilimsel ve teknik anlamda istifade edilmesi gerektiği görüşünü savunur.[109]

Eserlerinden anlaşıldığı üzere derin ve çok yönlü fikirleri olan Necip Fazıl'a göre azınlıklar toplumdaki en önemli sorunlardan biridir. Özellikle Türk örf ve adetleri üzerinde olumsuz tesirleri olduğunu düşünmektedir. Politik anlamda bütün olumsuzlukların arkasında Yahudilerin olduğunu düşünür. Siyonizm ve Komünizm karşıtlığını her seferinde eserlerinde ifade etmiştir. Ona göre dünyada ve Türkiye'de yaşanan olumsuzlukların yegâne sebebi Komünistler yahut Siyonistlerdir. Necip Fazıl, kendi fikir dünyası dışında kalan hemen her şeye karşı muhalif bir tavır takınmıştır. Yaşadığı dönemlerde mevcut bütün hükümetleri eleştirmiştir. Özellikle İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) yönetimine karşı oldukça sert bir muhalefet yürütmüştür. Muhtemelen bu sebeple yakın tarihin en çok sansürlenen ve yargılanan isimlerinden biri olmuştur. Muhalif tavrı şiddeti daha az olmakla beraber Demokrat Parti (DP)'ye karşı da devam etmiştir. Ancak Adnan Menderes'e duygusal anlamda bağlılığı vardır. DP ve Menderes'i bir görmez, Menderes'i Büyük Doğu'nun gayesi olarak gösterir.[110]

---

107 N. F. Kısakürek, İdeolocya…, s.155.

108 N. F. Kısakürek, İdeolocya…, s.76. Yazar Avrupa'ya tamamen karşı değildir Batı'nın özellikle ilim ve fen alanında taklit edilmesi gerektiğini savunur ancak Batı'dan ilim ve fen den ziyade kılık ve kıyafet kültürel anlamda etkilendiğimizi ve Batı'nın zararlı gördüğü sosyal – kültürel hayatından etkilendiğimizi vurgular. bkz. N. F. Kısakürek, İdeolocya…, s.75 vd.

109 1 Aralık 1960 tarihli Yassıada duruşmalarında Necip Fazıl kendisine idealini soran Mahkeme heyeti başkanı Salim Başol'a; *"…Garbın bütün müsbet bilgilerini Rönesans anlayışı içinde almak ve şarkın ruhunu aynen muhafaza etmek, bu inanca sahip etmek, dinin paklığını ve saffetini, asaletini garbın büyük kafasında tekâmül ettirmek ve bu ruha tatbik etmektir…"* şeklinde ifade etmiştir. Beyanat için bkz. Emine Gürsoy Naskali, **Yassıada Zabıtları Örtülü Ödenek Davası**, I, İstanbul 2005, s. 106.

110 Necip Fazıl Kısakürek, **Başmakalelerim,** II, İstanbul, 2017, s.5.

Necip Fazıl'ın fikirlerini bir siyasal düşünce çevresinde açıklamak gerekirse, kendi fikirlerini ifade ederken radikal tutumlar sergilediği görülmektedir. Katı kuralları ve aşırı derecede disipliner bir yaklaşımı vardır. Bu tutum fikirlerini çok önemsemesi ve belki de okurlarını ikna çabası olarak da ele alınabilir. Yaşadığı dönemde muhafazakâr sağ kesimin ideolojik ve sanatsal anlamda yetiştirmiş olduğu sayılı aydınlardan olan Necip Fazıl, bu anlamda günümüzde hala fikirleri önemsenen ve siyasi argümanlara konu olan bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Muhafazakâr toplum, muhtemelen uzun süren tek parti döneminin ardından şüphesiz en azından dini anlamda kendilerini gevşetecek bir ses arayışında olmalıdır. Onlar fikir ve yaşayış anlamında Cumhuriyetin ön gördüğü karaktere alışamamış kimselerdi ve o sesi fikri anlamda Necip Fazıl vermiştir. Dönemine göre kendisi gibi rahatça dini meseleleri siyasi bir çerçevede sunan başka bir aydın da olmadığından döneminin önde gelen muhafazakâr muhalif şahsiyetlerinden biri haline gelmiştir.

Haliyle gelinen noktada fikirlerinde belli düzeyde başarılı olduğunu ve kısmen de olsa amacına ulaştığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Günümüzde muhafazakâr çizgisi olan siyasi otoritelerin ve düşünce topluluklarının Necip Fazıl'dan etkilenmesi muhtemeldir. Netice itibariyle Necip Fazıl tasarladığı devlet modeliyle *Başyücelik* olmasa bile geliştirmiş olduğu mukaddesatçı Anadolu temelli düşüncesiyle Türk düşün ve siyasal yaşamına felsefeye temellendirdiği muhalif bir bakış getirmiştir..

Necip Fazıl Kısakürek siyasi ve fikri faaliyetlerinin yanında Edebi yönü de olan sanatçı bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiir, Roman, Öykü ve Piyesler kaleme almış, esas birikimini Edebiyat sahasında yapmış, yakın dönemin önemli entelektüel portreleri arasına girmiştir.

Şair ilk şiirlerini çocuk yaşlarda iken aruz vezninde yazmıştır. O dönem henüz Türk edebiyatı eski dilin etkisinde ve hece ölçüsü henüz yaygın değildir. *O ve Ben* isimli otobiyografik eserinde ilk şiirini on üç, on dört yaşlarında iken Tercüman Gazetesi'nde yayınladığını ileri sürse de buna dair kaynakların bu konudaki yetersizliği nedeniyle kabul görmemektedir. Kayda geçmiş ve yayınlanmış ilk şiirini Falih Rıfkı Atay'ın müdürlüğünü yaptığı *Yeni Mecmua'*da *Kitabe* adıyla yayınlanır o sıralarda on sekiz yaşlarındadır. Bu tarihten itibaren 1940'ların başlarına kadar çeşitli

gazete ve dergilerde şiirleri, hikâyeleri yayınlanır. *Kaldırımlar* ve *Örümcek Ağı* adlı şiir kitapları bu dönemlerde yayınlanır ve *Kaldırımlar Şairi* lakabını bu dönemlerde alır.

İlk tiyatro eseri olan *Tohum* 1935'te yayınlanır ve Muhsin Ertuğrul tarafından sahneye alınır.[111] 1934 senesi Necip Fazıl'ın fikri dünyası ile birlikte edebi yönüne de sirayet eder. Necip Fazıl 1934 öncesini her anlamda acemilik safhası olarak niteler. Bu şiirlerine de yansır şair 1934 yılından önce yazdığı şiirlerini ustalık eseri olarak görmediği için *Çile* adlı eserine almaz ona göre o dönemler şairlik yolunun iptidai dönemidir. Hayatı boyunca şiirlerinde işleyeceği mistisizm, ölüm, korku, karanlık temalarını daha ilk şiirlerinde kullanmaya başlar bu temalar hayatı boyunca şaire eşlik edeceklerdir. Bu bakımdan Orhan Okay'ın Necip Fazıl'a dair ifade ettikleri dikkat çekicidir:

> *"…Form bakımından doğudan divan, tekke ve halk edebiyatının şiir geleneğinden gelen estetik ve fonetik unsurlar, muhteva olarak da tasavvufi, daha çok sırrı diyebileceğimiz motifler, hikmetli düşünceler; batıdan ise Ahmed Haşim'in çığırını açtığı sembolist ve empresyonist şiirin izleri, psikoloji alanına yeni ufuklar açmış olan Freud'un, sanat sistem1erine de tesir eden şuuraltı ve libido teorileri, varlığa ve zaman kavramına yeni bir mana kazandıran Bergson felsefesi, hayatın ve insanın yeni bir yorumunu getiren egsiztansiyalizm…* "[112]

Necip Fazıl II. Dünya Savaşı başladığı yıllarda köşe yazarlığı yapmış ve daha sonra ise Büyük Doğu'yu çıkarmıştır. Yazarın üretkenliği özellikle 1950'den sonrasına rastlamaktadır şiir, roman, hikâye, senaryo, dini eserler ve siyasi – tarihi eserlerini bu dönemlerde kaleme almıştır.

2. Büyük Doğu Dergisi

Büyük Doğu Necip Fazıl'ın yıllardan beri içinde büyüttüğü bir mefkûredir. Bu amacını gerçekleştirmek için yeterli maddi imkâna sahip olmayan yazar daha sonra derginin iktisat yazarlarından olan Maraşlı tüccar Ali Rıza Pişkin'in kendisine maddi destek vermesi üzerine Büyük Doğu'nun yayın hayatına başladığını aktarır. İddiaya

[111] M. O. Okay, *"Kısakürek…"* s.485-488.
[112] M. O. Okay, Necip Fazıl…, s.26.

göre dergi çıktığı dönemde ABD ve İngiltere'den maddi destek alındığı iddiaları üzerine Necip Fazıl bu açıklamayı yapar.[113]

Adını Necip Fazıl'ın milli marş olarak kaleme aldığı "*Büyük Doğu*" şiirinden alan dergi, 17 Eylül 1943 – 5 Haziran 1978 tarihleri arasında 16 devre halinde haftalık, günlük ve aylık olarak yayımlanır.[114] Adını Batı medeniyeti karşısında emin durmak, özüne dönmek şeklinde yorumlamıştır.[115]

Derginin otuz beş sene sürecek olan yayın hayatı *Roma'da demokrasyaları bekleyen bir zafer takı* açıklaması bulunan renkli bir kapak resmi ile başlar. Derginin sloganı *Fikir, Sanat, Hadise, İş* tir. İptidai devre olarak adlandırılan birinci devrenin ilk sayısının fiziki özellikleri incelendiğinde orta kısımlardan yanlara dayalı bir kapak resmi, sol üst köşede dergi adı, sağ üst köşe de dergi sayısı, sol altta kapak resminin açıklaması ve sağ altta ise fiyat bilgisi yer almaktadır. Büyük boy olarak çıkan dergi her sayısında kapaklar'da dahil 16 sayfa yayınlanır.[116] Teknik anlamda derginin yapısında zamanla birtakım değişiklikler olsa da içerik olarak dergi yayın hayatı boyunca hemen hemen çizgisini bozmadan devam etmiştir.

2.1. Büyük Doğu Dergisi'nin Tek Parti Dönemi Basın Hayatındaki Yeri

Derginin çıkışı, dünya genelinde hükümetlerde diktatör rejimlerin olduğu ve İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği 1943 yılına rastlar.[117] Büyük Doğu Dergisi böyle bir ortamda çıkmış üstelik dönemin argümanlarına tamamen ters bir çizgi izlemiştir. O dönemlerde muhafazakâr ve muhalif bir yayın organı hükümet için şüphesiz tehlike arz edecektir. Nitekim derginin 17 Eylül 1943 – 5 Mayıs 1944 tarihleri arasını

---

[113] Be. De., *"Büyük Doğu Nasıl Çıktı?"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 17.12.1943, II/14, s.8.

[114] M. Orhan Okay, *"Büyük Doğu"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, VI, İstanbul 1992, s.513-514. Necip Fazıl'a göre 1937 yılında İstiklal Marşı beğenilmediği için kendisinden bir milli marş yazması istenmiştir o da *Büyük Doğu* marşını kaleme almıştır. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün ebediyete intikal etmesi üzerine proje yarım kalır ve yazılan şiir adını dergiye miras bırakır. bkz. N. F. Kısakürek, O ve Ben…, s.172.

[115] Tanıl Bora, **Cereyanlar - Türkiye'de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul 2017, s.443.

[116] Ziya Kılıç, **Büyük Doğu Mecmuası'nın Yayın Hayatına Başlaması, Yapısı, Yayın Politikası, Sosyal ve Siyasî Görüşleri (1943-1951)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2006, s.14.

[117] Almanya'da Hitler, Rusya'da Stalin, İspanya'da Franco, İtalya'da Mussolini ve Portekiz'de Salazar gibi diktatörler hükümetin başındaydı.

kapsayan ilk devresinde siyasi söylemlerinden çok bir hazırlık dönemi geçirmiş ve daha çok dini-ahlaki yazılara ve o dönemin dergileriyle gazetelerinde sıkça karşılaşılan İkinci Dünya Savaşı ile alakalı konulara yer verilmiştir.

Büyük Doğu dönemin resmî ideolojisi dışında bir yayın politikası izleyerek belki de hükümetle aynı fikri gütmeyenler için beklentileri karşılayan bir girişim olmuştur. Necip Fazıl da bu eksiklikten ve beklentilerden haberdar olabilecek bir yapıya sahipti. CHP'nin politik anlamda aldığı pozisyonlar sonuç olarak Büyük Doğu ve benzeri yayınların çıkmasına sebebiyet vermiştir. Döneme baktığımızda Necip Fazıl basın hayatındaki akisleri lehine çevirmeyi başarmıştır. Necip Fazıl'ın Büyük Doğu çıkışı var olan boşluğu doldurmak için önemli bir girişim olmuştur. Üstelik bu girişim Necip Fazıl'ı özellikle mukaddesatçı sağ kesimin takip edilen ismi haline getirmiştir.

2.2. Yayın devreleri

Derginin yayın hayatı ağırlıklı olarak yıl esasına dayanan dokuz devrede açıklanabilmektedir. Bunlar;

2.2.1. Birinci Devre

17 Eylül 1943 – 5 Mayıs 1944 tarihleri arasında haftalık olarak toplamda otuz sayı yayınlanır. Necip Fazıl bu döneme *İptidai devre* adını verir. Yazar bu devrede Esas niyetinin okuyucu kitlesini belirlemek ve yazın hazırlığı yapmak olduğunu ifade eder. İlk olarak bu dönemde kısa süreli kapatılır. Böylelikle derginin yayın hayatında geniş yer bulacak olan kapatılma hadiseleri de başlamış olur.[118]

---

[118] Dergi'nin çıkışı kadar kapatılmaları da mühimdir. Genel itibariyle siyasi ve dini yazıları, hükümete karşı tutumu nedeniyle yaklaşık olarak yirmi defa kapatılmış ve toplatılmıştır az da olsa teknik sorunlar ve kadro sorunları nedeniyle kapatıldığı dönemler olmuştur. Dergi'nin kapatılmadığı dönemlerde ise toplatılıp Necip Fazıl hakkında adli tahkikat yürütülmüştür. Bkz. S. Ak, Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu…, s.267. Kapatılmalara neden olan hukuki dayanak ise Matbuat kanunu 50'nci maddesi olmuştur. 8 Ağustos 1931 tarihinde resmi gazetede yayımlanan matbuat kanunu Madde 50 — *"…Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararı ile gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir. Bu suretle kapatılan gazete veya mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18. madde hükmü tatbik olunur. Bu suretle kapatılan bir gazetenin mes'ulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz…".* bkz. **https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1867.pdf** Erişim Tarihi: 25.07.2021. Necip Fazıl Hadiselerin Muhasebesi adlı eserinde bu konu hakkında; *"…Değişiyor…fakat yalnız bir maddesi!..Şu meşhur 50'nci madde… Büyük Doğu'yu iki yıl kapatmış olan madde… Bundan sonra*

2.2.2. İkinci Devre

2 Kasım 1945 – 2 Nisan 1948 tarihleri arasında haftalık olarak toplamda seksen yedi sayı yayınlanır, İkinci devrede dergi esas amaçları üzerine yayımlanmaya başlar ve Necip Fazıl'a göre derginin başlangıç noktası bu dönemdir. Dergi bu devre içerisinde üç defa kapatılmıştır.

2.2.3. Üçüncü Devre

11 Mart 1949 – 26 Ağustos 1949 tarihleri arasında haftalık olarak toplamda yirmi beş sayı yayınlanır.

2.2.4. Dördüncü Devre

14 Ekim 1949 – 29 Haziran 1951 tarihleri arasında haftalık olarak toplamda altmış iki sayı yayınlanır. Bu devrede hükümetin adli takibatları ve Necip Fazıl'a açılan davaların yargı süreçleri neticesinde dergi teknik anlamda sorun yaşamıştır. Necip Fazıl tutuklanır ve dergi devamlılık gösteremez. 1950 seçimlerinin Demokrat Parti'nin galibiyeti ile sonuçlanması ile birlikte genel af çıkar ve serbest kalan Necip Fazıl dergi yayın hayatına kaldığı yerden devam eder. Ancak dergi hakkında dini propaganda yaptığı gerekçesiyle tekrar kapatma kararı alınır. Necip Fazıl tekrardan tutuklanır ve serbest kaldıktan sonra dergi tekrar yayın hayatına başlar ancak bu çok uzun sürmez. Neticede Necip Fazıl, Büyük Doğu'yu günlük gazete formatında yayımlamak üzere bu devreyi sonlandırır.[119]

2.2.5. Beşinci Devre

16 Kasım 1951 – 28 Kasım 1951 tarihleri arasında günlük gazete formatında on üç sayı yayımlanır. Derginin gazete formatında ilk kez yayımlandığı dönemdir.

2.2.6. Altıncı Devre

Hasan Ali Yücel'in tavsiyesiyle Büyük Doğu din ve ahlak propagandası yapıyor!..." diye, bakanlar kurulu, her hangi bir mecmua veya gazeteyi kapatamayacaktır..." Bkz. Necip Fazıl Kısakürek, **Hadiselerin Muhasebesi**, I, İstanbul 2016, s.121.

[119] S. Ak, Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu…, s.276.

16 Mayıs 1952 – 19 Eylül 1952 tarihleri arasında günlük gazete formatında yüz yirmi iki sayı yayımlanır. Bu dönemde dergi maddi anlamda Adnan Menderes'ten destek almıştır. Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Masonların etkisi altında kalan Celal Bayar'ın baskıları sonucunda kapatılmıştır.[120]

2.2.7. Yedinci Devre

7 Mayıs 1954 – 9 Temmuz 1954 tarihleri arasında haftalık olarak toplamda on sayı yayımlanır. İlerleyen safhada değineceğimiz Malatya hadisesi nedeniyle bir yıl tutuklu kalan Necip Fazıl, tahliye olduktan sonra derginin yedinci devresini çıkarmaya başlar. Ancak derginin satışa sunulmadan toplatılması nedeniyle daha fazla devam edemez ve yayın hayatına tekrardan ara verilir.

2.2.8. Sekizinci Devre

30 Mart 1956 – 5 Temmuz 1956 tarihleri arasında günlük gazete formatında doksan iki sayı yayımlanır. Adnan Menderes'in maddi destek vaat ettiğini ancak Necip Fazıl'ın kendisine gelmeyen bu destek nedeniyle adli ve örfi makamların baskıları neticesinde kapattığını ifade eder.[121]

---

[120] Suat Ak adı geçen eserinde açıkça Masonları ve Celal Bayar'ı hedef gösterir ancak Necip Fazıl Kısakürek'in *"Tebliğ"* başlıklı yazısı incelendiğinde derginin maddi ve manevi anlamda zirvede olduğu bir dönemde aniden gelen bir manevi mecburiyet yüzünden kapatıldığını ifade eder. Yazı da Masonluk ya da Celal Bayar'ın adı geçmezken; *"…Yahudilerin günü olan yarın ki cumartesi, düşmanlarımızın, onu takip edecek yarınların peşindeki güneşlerde bizimdir…"* cümlesinde muhtemelen düşman olarak kapanmaya sebep olan Celal Bayar ve Masonları kastediyor olabilir. Konu ile alakalı başka bir husus ise Maddiyat meselesidir Suat Ak derginin DP'den maddi destek beklediğini ancak alamadığını, Necip Fazıl ise tam aksine derginin dönemin ekonomik şartlarına göre ayda dört, beş bin lira civarında kâr getirdiğini ifade eder ancak döneme ait farklı kaynaklardan edinilen bilgiler maddi anlamda DP'den destek alındığı/beklendiği yönündedir. bkz. S. Ak, Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu, s.268 vd.

[121] Necip Fazıl Kısakürek 1 Aralık 1960 tarihinde Yassıada'da yapılan yargılamalar esnasında örtülü ödenekten 1952, 1956 ve devamında olmak üzere üç dönem olarak toplam da sekiz sene boyunca yardım aldığını kabul etmiştir. Kendi hesabına göre 140.000 TL civarı olduğunu beyan etmiştir ancak yapılan yardımlar mahkemenin iddiasına göre 147.000 TL'dir. Dönemine göre çok yüksek olan bu miktarı Adnan Menderes toplamda ödenen miktar olduğunu ve tek seferde verilmediğini söylemiştir. Necip Fazıl 1957 yılında cezaevinde iken eşi Neslihan Kısakürek'e Menderes'in özel kalem müdürü Muzaffer Ersü tarafından zor durumda olduğu için örtülü ödenekten 3.000 TL yardım yapıldığını şahit sıfatı ile ifade veren Neslihan Kısakürek kabul etmiş aynı zamanda Recep Peker'in de kendilerine 100.000 TL teklif ettiğini bunun haricinde örtülü ödenek ile ilgili bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Adnan Menderes yapılan yardımları kabul etmiş ve yazarlara yapılan yardımların

2.2.9. Dokuzuncu Devre

6 Mart 1959 – 16 Ekim 1959 tarihleri arasında haftalık olarak toplamda otuz üç sayı yayımlanır.[122]

2.3. Yazar Kadrosu

Derginin geniş, farklı düşünce ve mesleklerden oluşan zengin bir yazar kadrosu vardır. Necip Fazıl bu çeşitlilik durumunun dergiye ahenk kattığını, birbirinden farklı düşüncelerin bir bütün halinde sorunsuz ilerlemesini bir orkestraya benzetmiş ve kendisini ise bu orkestranın şefi olarak tanımlamıştır.[123] Uzun bir yayın hayatına sahip olan derginin yazar kadrosu zaman içerisinde değişiklikler göstermiştir. Bu durumda tabiiyet dışında derginin sürekli olarak açılıp kapanması da önemli bir etkendir. Dergiye yazan tüm yazarları sıralamak hem teknik açıdan külfet hem de konu ile ilişkili belli başlı yazarlara değinmek bilgi aktarımı ve konu bütünlüğü açısından daha yerinde bir karar olacaktır.

Necip Fazıl Kısakürek kendi ismi dışında bütün devrelerde kullandığı isimler/imzalar şunlardır; *Büyük Doğu, Be-De, M.K, İstanbul Çocuğu, Dilci, Tetkikçi, Yazan:?, Ahmed Abdülbâki, Adıdeğmez, Bankacı, Prof. Ş.Ü., İstanbullu, Üçyıldız, Kulak Misafiri, Ha. A. Ka., Muhbir, Gariboğlu, Ozanbaşı, Ozan, Prof. H.H., M.Sarıçizmeli, Dedektif X Bir, M.Işıklı, Vaiz, Zabıt Kâtibi, Büyük Doğu Cemiyeti, Sözcü, Akıl Hocası, Ne-Fe-Ka, Muhasebeci, Pertavsız, Lâedri, Müstensih, Mürid, Rıdvan Balkır, Diplomat, İsmini Vermiyen Prof., Uykusuz İnsandan, Özcü, Gözcü,*

---

gayet tabî olduğunu hükümetlerin bunu her zaman yaptığını ifade etmiştir. Mahkeme huzurunda dinlenen tanıklardan Tevfik İleri'de Necip Fazıl'ın mektup göndererek zor durumda olduğunu ve yardım talep ettiğini bundan ötürü kendisine üç defa olmak üzere 10.000 TL yardım yapıldığını kabul etmiştir. Duruşmada şahit sıfatı ile ifade veren eski Ankara Valisi Kemal Aygün Necip Fazıl'a 1000-2000 TL yardım yaptığını kabul etmiştir. Örtülü ödenek duruşmalarına ait zabıt tutanakları için bkz. E. G. Naskali, Yassıada…, s. 104 vd.

[122] Araştırmamız 1943 - 1960 yılları arasını kapsadığı için dergi'nin 1960 yılına kadar olan ilk dokuz devresini açıklamak gereği duyduk dergi'nin tüm devrelerine ait bilgiler için bkz. S. Ak, Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu…, s.268 vd.

[123] N. F. Kısakürek, Babıali…, s.280.

Hikmet Sahibinin Abdinin Kölesi, Hi-Ab-Kö ve *Neslihan Kısakürek"*[124] isimlerini kullanmıştır.

Necip Fazıl dışında ise dergiye belirli dönemlerde yazan başlıca yazar kadrosu; Cevat Rifat Atilhan, Osman Yüksel Serdengeçti, Nihal Atsız, Nurettin Topçu, Mehmed Halid Bayrı, Sait Faik Abasıyanık, Peyami Safa, Sezai Karakoç, Reşat Ekrem Koçu, Hüseyin Cahit Yalçın, Mustafa Şekip Tunç, Burhan Belge, Oktay Akbal, Kazım Nâmi Duru, İskender Fikret Akdora, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ziya Şâkir, Salih Zeki Atay, Fikret Adil, Özdemir Asaf, Suphi Nuri İleri, İsmail Hami Danişmend, Ömer Karagül, Ziya Osman Saba, Nurettin Topçu, Said Nursi, Mekki Üçışık, Burhan Toprak, İzzet Mühürdaroğlu, Şakir Üçışık, Hüseyin Rahmi Yananlı, Fuat Başgil, Asaf Halet Çelebi, Münir Nurettin Selçuk, İbrahim Hakkı Konyalı ve Bekir Berk'tir.[125]

2.4.Derginin Muhtevası

Dergide ağırlıklı olarak siyaset, din, felsefe, edebiyat ve sanat konuları işlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın yoğun biçimde devam ettiği yıllarda çıkan dergide doğal olarak savaş teması da sıklıkla işlenmiştir. Yazar kadroları kendi ihtisas alanlarına göre yazılar yazmış ancak Necip Fazıl, derginin başyazarı ve sahibi konumunda olması nedeniyle hemen her konuda yazı kaleme almıştır. İçerik konusunu devreler halinde incelemek kolaylık sağlayacaktır.

İptidai devre olarak adlandırılan birinci devre de Necip Fazıl siyasi ve felsefi görüşlerini dergi aracılığıyla sunmaktan ziyade okuyucu potansiyelini saptamak ve bir nevi talim yapmak adına ilk on yedi sayıyı çıkartır.

İkinci devre ile birlikte Necip Fazıl'ın mukaddesatçı-milliyetçi propagandasını aktif şekilde işlemeye başlar ve bu süreç 1960'a kadar aksamalar olsa bile devam eder.[126] Özellikle 1950 sonrasında Büyük Doğu en çok konuşulan, araştırılan daha net bir ifadeyle hükümetler adına en çok çekinilen dergi konumuna gelir. Buna en büyük

---

[124] Suat Ak, **Necip Fazıl Bibliyografyası Dergi – Gazete yazıları indeksi "Büyük Doğu" Fihristi,** Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2013, s.12.

[125] S. Ak, Necip Fazıl Bibliyografyası…, s.175 vd.

[126] Dergi'nin mücadele potansiyeli 1960 itibariyle sonra düşüşe geçer Necip Fazıl dönemin siyasal havasının sebep olduğu mevcut şartlar çerçevesinde enerjisini kaybeder. S. Ak, Necip Fazıl Bibliyografyası…, s.267.

örnek ise yukarıda da bahsedilen derginin sürekli olarak kapatılması ve toplatılması gösterilebilir.

2.5.Büyük Doğu Dergisi'nin Hükümetlerle İlişkileri ve Yaklaşımı

Derginin CHP ve İsmet İnönü ile ilişkilerine baktığımızda karşımıza yoğun bir muhalefet çıkmaktadır. CHP ve Tek Parti Dönemi mütemadiyen eleştirilmiş ve bu eleştiriler neticesinde kanuni müdahaleler de olmuştur.[127] Nadir de olsa bazı dönemlerde ilişkilerde yumuşama olsa bile bunlar çok uzun süreli olmamıştır.[128] Dergide CHP politikalarına ve açık bir şekilde olmasa bile İsmet İnönü'ye karşı politik pozisyonları ve icraatları sebep gösterilerek ciddi bir tenkit söz konusu olmuştur.[129]

Necip Fazıl Büyük Doğu dergisinde sosyal, ideolojik ve siyasi bir amaç gütmüştür. Siyasi atmosferin getirmiş olduğu olumsuz hava nedeniyle toplumun zaten büyük bir çoğunluğu politikacılara güvenle bakmıyordu. Demokrat Parti 1946 yılında kurulduğunda kamuoyu partiyi genel itibariyle CHP benzeri olarak görüyor ve gerçekten muhalif bir parti olarak kabul etmiyorlardı. Parti'nin kurucu kadrosunun CHP içerisinden çıkması bu fikrin desteklenmesinde etkili olan sebeplerdendir. Nitekim 1950 yılına kadar Necip Fazıl'da bu görüşü savunmuş ve DP hakkında olumlu sözler sarf etmemiştir. DP'nin halkın CHP'ye olan nefreti sayesinde var olan bir parti olduğunu muhalefet yapamadığını ve bu konuda CHP'den bile geri olduğunu iddia eden dergi yeri geldiğinde eleştirilen partiler listesine Millet Partisi'ni de ekleyerek taarruzlarına devam etmiştir.[130]

---

[127] Dergi yazılar nedeniyle dönemin bası-yayın faaliyetlerine devletin müdahalesi çok olduğundan sürekli olarak kapatılmış ve yazarları hakkında kanuni işlem yapılmıştır. 13 Aralık 1946 tarihli dergi kapağında bulunan kulak resmi ve "Başımızda Kulak İstiyoruz" ibaresi nedeniyle dergi Örfi idare tarafından altı ay kapatılmıştır. bkz. **Büyük Doğu Dergisi,** 13.12.1946, III/58. Ayrıca bkz. S. Ak, Necip Fazıl ve…, s.326.

[128] Bununla alakalı olarak Necip Fazıl Kısakürek'in İsmet İnönü'ye hitaben yazmış olduğu mektubu örnek verebiliriz. Mektupta İnönü'ye gayet samimi bir dille seslenilmiş ve İnönü gerek şahsi gerekse politik faaliyetleri açısından objektif bir şekilde ele alınmıştır. bkz. N. F. Kısakürek, *"Cumhurreisimize",* **Büyük Doğu Dergisi,** 09.05.1947, II/62, s.2. ve N. F. Kısakürek, *"Cumhurreisimize",* **Büyük Doğu Dergisi**, 16.05.1947, II/63, s.2.

[129] CHP ve maarif ile alakalı tenkitler için bkz. Dedektif X Bir, *"Komünist Tahriki",* **Büyük Doğu Dergisi,** 29.04.1949, IV/8, s.3.

[130] N. F. Kısakürek, *"1001 Çerçeveden"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 24.06.1949, IV/16, s.1. DP eleştirisi ile ilgili olarak DP'yi güçlü kılan yegâne varlığın bizzat CHP olduğunu CHP'nin olumsuz politik

Partilerin sadece muhalefet olmaktan başka hiçbir vasıflarının olmadığını, özellikle fikir anlamında boş olduklarını ifade eder. Büyük Doğu'yu ideal bir muhalefet partisi ve akabinde ise iktidar olarak tasavvur eden yazar partileşme sürecine dair ilk adımlarını 1949'da Büyük Doğu Cemiyeti'ni kurarak başlamıştır.[131] Ancak politika planlarının daha eskilere dayandığı 1946 tarihli yazısından anlaşılmaktadır.[132]

Necip Fazıl'ın DP'ye karşı fikirlerinin değişmesinde Adnan Menderes ile tanışması bir dönüm noktası olacak ve sonraki süreçte DP'ye karşı ılımlı ama yine eleştirel yaklaşmaya devam edecektir. Necip Fazıl'da DP'nin iktidara gelişini dönemin kamuoyunda ki genel kanı ile yorumlar. DP'nin salt kendi başarısı ile iktidara gelmediğini DP'yi bir nevi CHP'nin başarısızlıklarının iktidar yaptığını düşünür. DP'nin hükümete gelince başarılı işler yapacağına da inanmamaktadır. DP'nin iktidar oluşunun en büyük getirisi 27 yıl süren CHP dönemini sona erdirmesi ve dönem şartlarına göre yapılmış en demokratik seçimin yapılması olayıdır. En azından kamuoyunda yıllardır hükümette kalan CHP'nin de mağlup olabileceği gerçeğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu açıdan değerlendirirken çok partili siyasal sisteme giden adımları da unutmamak gerek.

Necip Fazıl Adnan Menderes ve DP ikilisini bir çatı altında değerlendirmez ona göre bunlar şeklen bir ama ruhen tamamen ayrı varlıklardır. DP ve kadrosundan haz etmediği gibi yapılan icraatları da mantıklı bulmaz. Ancak bu olumsuz ve eleştirel bakış açısı Menderes için geçerli değildir. Şairin yazmış olduğu eserler ve makaleler incelendiğinde Menderes'e olan bakış açısının inanç ve sevgi temeli üzerinden geliştiği görülür.[133] Sevgi ve yakınlık ifadelerinin yanında dostane uyarılarda vardır.

---

faaliyetlerinin DP' güçlendirdiğini iddia ediyor. bkz. B. D., *"1001 Çerçeveden"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 24.06.1949, IV/16, s.1.

[131] Büyük Doğu Cemiyeti 28 Haziran 1949 tarihinde İstanbul Cağaloğlu'nda Necip Fazıl Kısakürek, Ömer Karagül ve Şükrü Uzer tarafından kurulmuştur. 1950 yılında Cevat Rifat Atilhan'da cemiyete katılmıştır. Cemiyetin esas gayesi partileşmek ve ideolojisini siyasal zeminde yürütmektir ancak bu girişim planlandığı şekilde ilerlemeyecek ve cemiyet 26 Mayıs 1951 tarihinde toplanan umumi heyetin almış olduğu karar ile kendi iradesiyle kapanacaktır. bkz. Necip Fazıl Kısakürek, **Büyük Doğu Cemiyeti,** İstanbul 2017, s.221.

[132] N. F. Kısakürek, *"1001 Çerçeveden"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 28.06.1946, I/35, s.2.

[133] Konuyla ilgili olarak. bkz. N. F. Kısakürek, **Benim Gözümde Menderes**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2017, N. F. Kısakürek, **Başmakalelerim,** II, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2017.

Necip Fazıl'ın Menderes'e adeta siyasi danışmanı gibi öğüt ve önerilerde bulunduğu yazıları da olmuştur.[134] Aynı şekilde samimi iki insan arasında gelişebilecek küskünlükleri de ancak bu ilişkinin karşılıklı değil de daha çok karşılıksız bir görünümü vardır. Şüphesiz bu ilişkinin sadece sevgi ile yorumlanması özellikle de işin içinde bir şair ve politikacı varsa derinlemesine incelemek gerekir. Bu bağlam da Necip Fazıl'ın da kendi istekleri ve hedefleri onu Menderes'e yakınlaşmak zorunda bırakmıştır. Bu sebepler kişisel olacağı gibi siyasal ve düşünsel de olmuştur. Ne de olsa Menderes, CHP ve tek parti yönetimine karşı seçim kazanmış ve yeni bir dönemin başlamasına vesile olmuştur. Bu durum ise fikirlerini siyasal zeminde yürütmek isteyen Necip Fazıl için ciddi bir fırsattır.

Menderes cephesinden bakıldığında ise Necip Fazıl iktidarın propaganda ve basın-yayın işlerinde kullanabileceği bir yazar ve gazeteci olarak görülür.[135]Menderes'in Necip Fazıl'a bakışı daha çok pragmatik bir çizgidedir. Necip Fazıl'ın aldığı yardımlar, yazdığı yazılar ve tüm çabalarına rağmen DP'nin o dönem esas yayın organı Büyük Doğu olamamıştır. Necip Fazıl'ın en çok yakındığı konulardan biri de budur.

Menderes'in basın – yayın organlarına bakışında temelde tarafsız yaklaşmak gibi bir niyeti olduğu aynı zamanda da gazete desteğine ihtiyaç duymasından dolayı bunu tamamen başaramadığı görülür. Menderes ölümünden önce Yassıada duruşmalarında verdiği beyanatında Kısakürek'in yazıları memleketin lehine ise kendisiyle münasebet kurduğunu ancak memleketin aleyhinde yazmaya başladığında ise münasebeti kestiğini ancak Necip Fazıl'ın yanına gelip düzeleceğini ve doğru yola gireceğini söylemesiyle beraber ilişkilerini yeniden tesis ettiğini ifade etmiştir.[136] Buradan hareketle Menderes Necip Fazıl'ın değişken ruh hali ve tavırlarına göre kendisiyle muhatap olmuş ve yerine göre de desteklemiştir. Menderes'in Necip Fazıl ile ilişkisini özetleyecek olursak daha çok nötr ve pragmatik bir havası vardır.[137]

---

134 Bkz. N. F. Kısakürek, **Başmakalelerim**, II, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2017.

135 E. G. Naskali, Yassıada…, s.21 vd.

136 E. G. Naskali, Yassıada…, s.31.

137 Necip Fazıl Kısakürek'in yazıları en çok Menderes döneminde sansürlenmiş ve yazar en çok Menderes döneminde ceza almıştır ama yazar bunun nedenlerini Mendereste değil çevresinde ki

III. BÖLÜM

BÜYÜK DOĞU’DA ANTİ-SİYONİZM VE ANTİ-KOMÜNİZM

1. Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar Yahudiler

Yahudi kelimesi anlam olarak daha çok bir yaşam biçimini, dini-etnik bir kimliği ve bir toplumun geleneklerini ifade eden genel bir tabirdir.[138] Yine Yahudileri ifade eden Musevilik ise Hz. Musa’nın dinine tabi olan demektir. Türkiye’de Yahudi varlığı Doğu Roma dönemine dayanmaktadır. Alman kökenli *Aşkenazlar* İstanbul’un en eski Yahudi cemaati olarak bilinmektedir.[139] Bir başka önemli cemaat ise *Romaniot* Yahudileridir. Romaniotlar Rumca konuşan, İstanbul, Anadolu ve Balkanlar’da ikâmet eden bir topluluktur.[140] Fatih Sultan Mehmed, İstanbul’un fethinden sonra şehri canlandırmak, imar ve iskân etmek için çeşitli meslek erbaplarını şehre getirtmişti. Bu sebeple Anadolu ve Balkanlar’da yaşayan Romaniot Yahudilerini İstanbul’a göç ettirdi.[141] Romaniotlar zorunlu göçe tabi olduklarından *Sürgünlü* olarak adlandırılmıştır.[142]

Yahudiler, Hristiyanlar tarafından Anti-Semitizm’e maruz kaldıkları için Osmanlı’nın ilerleyişi işlerine gelmiştir. Nitekim Bursa’nın fethine Yahudi cemaatinin destek verdiği aktarılır. Yahudiler Bizans’ın komşusu Selçuklu ve Osmanlı topraklarına kaçıp daha rahat bir yaşam sürmüşlerdir.[143]

1492’de II. Ferdinand tarafından alınan *El-Hamra Kararnamesi* neticesinde zorunlu din değişikliği teklifini reddeden Yahudiler, İspanya’dan ayrılarak İstanbul’a

---

bürokratlarda arar. Bu bir anlamda Menderes’in yeri geldiğinde kendisini en çok destekleyen kişileri bile cezalandırabileceği gerçeğini de ortaya koyar bir bakıma tarafsızlık olarak açıklanabilir.

[138] Salime Leyla Gürkan, *“Yahudilik”,* **TDV İslam Ansiklopedisi**, XLIII, İstanbul 2013, s.226-232.

[139] Mehmet Aydın, *“İstanbul'un Fethinden Önce ve Sonra İstanbul’daki Yahûdi* Cemaatleri”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** 01.03.2002, XIV/14, s.13.

[140] M. Aydın, *“İstanbul'un…,* s.7.

[141] Mınna Rozen, **İstanbul Yahudi Cemaati’nin Tarihi (1453 – 1566)**, (çev. Serpil Çağlayan), İstanbul 2013, s. 45-46.

[142] M. Aydın, *“İstanbul'un…,* s.7.

[143] Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu’nda ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Yahudiler**, (çev. Meriç Sobutay), İstanbul 2008, s. 42-43.

yönelmişlerdi.[144] Yaklaşık otuz altı bin civarında Yahudi Anadolu'ya göçmüştür.[145] Göç dalgaları 1492 ile sınırlı kalmamış, dışlanan Yahudilerin göçleri bu tarihten sonra da devam etmiştir. Dinleri bağnazlık derecesine ulaşan Yahudiler, Orta Çağ şartlarında uzun mesafeler kat ederek gerçekleştirdikleri göçler neticesinde çeşitli Yahudi cemaatleri oluşturmuştu. Bunlar; İspanya kökenli *Sefaradlar*, Alman kökenli *Aşkenazlar*, Rum kökenli *Romaniotlar*, *Karaitler* ve *Kendi Gelenler* diye sınıflandırılmıştı.[146] Osmanlı topraklarında ve bilhassa Anadolu'da Yahudi nüfus vardı. Örneğin Manisa kazasında XVI. yüzyılda Yahudi nüfusunun arttığına dair malumat vardır.[147]

Osmanlı Devleti, Yahudiler için çağdaşı olan diğer devletlere nazaran neredeyse özerklik tanımıştı. İstanbul, İzmir ve Selanik cemaatleri dinî ve ticari yaşantılarında serbest bırakılmıştır.[148] Sefarad Yahudileri ekonomik anlamda yetkindiler. Yahudilerin para ile olan bağını Osmanlılar kendi lehine kullandılar. Öyle ki muhasebat alanında Yahudiler vergi toplama işinde kullanılmıştır.[149]

XVI. yüzyıl Osmanlı Yahudileri için verimli geçmiş ve önemli mevkiler elde ederek daha da zenginleşmişlerdi. Bunun yanı sıra Avrupa'da Anti-Semitizme maruz kalan dindaşlarından daha serbest bir hayat sürdürmüşlerdi. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde yönetimde yaşanan aksaklıklar, salgın hastalıklar, isyanlar ve yangınlar devlete entegre olan Yahudileri olumsuz yönde etkilemiştir.[150] Paranın değerinin düşmesi ve enflasyon, tüccar yahut esnaf topluluğu olan Yahudileri sarsmıştır. Sarayda etkin Yahudilerin yerlerini artık Hristiyanlar almaya başlamıştı.[151]

---

[144] M. Rozen, İstanbul Yahudi…, s.47.

[145] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.59.

[146] M. Rozen, İstanbul Yahudi…, s.49. Kendi Gelen tabiri kendi isteğiyle her hangi bir zorlama olmadan gelenler için Osmanlı Devleti tarafından kullanılan bir tabirdir. bkz. M. Rozen, İstanbul Yahudi…, s.49.

[147] Feridun M. Emecen, **XVI Asırda Manisa Kazası**, Ankara 2013, s.53.

[148] David B. Ruderman, **Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi,** (çev. Lizet Deadato) İstanbul 2013, s.60.

[149] Eshter Benbassa, Aron Rodrigue, **Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi (14. - 20. Yüzyıllar)**, İstanbul 2014, s.135.

[150] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.177.

[151] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.187.

Yahudiler XIX. yüzyıldan sonra yeniden eski ihtişamlı günlerine kavuşmaya başlamışlardır. Abraham Ha-Levi'nin 1835'te Hahambaşı olarak atanması hem dini hem de resmi görevli olarak ona pek çok yetki vermiştir. Böylelikle saray içinde Ermeni ve diğer Hristiyan gruplarla mücadele halinde olan Yahudilere umut olmuştu.[152] Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yeni düzenlemeler Yahudi tebaayı rahatlatmıştır. Yahudiler kendi okullarını, matbaalarını ve en önemlisi Sinagoglarını açmışlar ve XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ayrıcalıklı bir cemaat haline gelmişlerdir.[153]

1.1.Siyonizmin İdeolojik Tarihi ve Gelişimi

İsrail, batısında Akdeniz, doğusunda Suriye ve Ürdün, kuzeyinde Lübnan, güneyinde ise Mısır'ın bulunduğu coğrafyada yer almaktadır. Yahudiler İsrail'i *Arz'ı Mev'ûd* yani vaat edilen toprak olarak anmaktadırlar.[154] Siyonizm, *Siyon* kavramı Kudüs ile eşdeğer bir anlama sahiptir. Bir başka anlamı ise yurtlarından çıkarılan Yahudilerin eski vatanlarına geri dönüş arzularına verilen genel bir isimdir.[155]

Kökleri çok derinlerde olan Siyon kavramı eski ahitte bile kullanılmış olsa da siyasi ve ideolojik bir terim olarak XIX. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlanmıştır. İlk olarak Nathan Birnbaum isimli Rus Yahudi, Siyonizmi bugünkü politik anlamıyla kullanmıştır. Birnbaum, Siyonizmi Yahudilerden oluşan Filistin'e geri dönüş örgütü olarak niteler.[156]

Siyonizm zamanla Yahudiler arasında yayılmış ve benimsenmiştir. Yahudiler yurtlarına geri dönmek ve Yahudiliği hâkim kılmak adına yapmış oldukları tüm faaliyetleri Siyonizm ile açıklamışlardır. Onlar eski ahitte bunun bir vaat, tanrı tarafından kendilerine verilen bir söz ve dini bir gereklilik olarak kabul etmişlerdir.

Siyonizmin Musevilik ile ilişkisi hakkında Haham Judah Alkalai ve Haham Zevi Hirsch Kalischer, Museviliği Siyonizm ile bağdaştırarak eski yurtlarına dönmeyi

---

[152] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.234.

[153] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.329 vd.

[154] M. Sırrı Erinç, *"İsrail"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, XXIII, s.188-191.

[155] Mim Kemal Öke, **Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880 – 1923)**, İstanbul 2012, s.28-29.

[156] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.28-29.

siyasi ve modern yöntemlerle olması gerektiğine inandıklarını ifade etmiştir. Tanrının Yahudilere Filistin'i bahşetmesini beklemek yerine insan eliyle bunu yapabileceklerine inanmışlardır.[157] Bunun için 1836'da Kudüs'ü satın almak için Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve Rotschild'e başvurmuşlar ancak bu girişim sonuçsuz kalmıştır.[158]

Musevi milliyetçisi Moses Hess, İtalyan birliğinin sağlanmasında izlenilen siyasetin Yahudilere'de uyarlanabileceğini ileri sürmüştür. Yahudilerin bir ırk olduğunu ve temel meselenin yurtsuz olmalarından kaynaklandığını düşünmektedir. Hess'de Herzl'e benzer bir şekilde Bâbıâli'den Kudüs'ü para karşılığında satın almayı talep etmiştir.[159]

Odessalı Yehuda Leip Pinsker Yahudiliğin bir inanç biçiminden daha ötede bir kavram olduğunu ileri sürerek Yahudilerin bir millet olabilecek vasıflara sahip olduklarını öne sürmüştür. Yahudilerin başka milletlerde nefret oluşturduğunu, bu nedenle kendi yurtlarına dönüp devlet tesis etmeleri gerektiğine inanmıştır. Kendisiyle aynı düşüncede olanlar *Siyon Aşıkları* anlamına gelen *Hovevei Zion* adında bir cemiyet kurmuşlardır. Yahudi Devleti ideali için Filistin'de kurulacak kolonileri finanse etmek üzere 1884'te kongre tertiplemişlerdir.[160] Filistin Yahudileri orta çağdan beri bölgede ikâmet etmekteydiler. Sefarad Yahudileri, Filistin'de yerleşikti ancak önemli olan devlet kurmak için gerekecek nüfusu sağlamaktı. Pinsker bunu kolonilerle sağlamaya çalışmıştır.[161]

Theodor Herzl'in kolonizatör sisteme bakışı olumsuzdu. Herzl açık bir göç şeklinde yerleşmeyi ve devleti kurmayı planlıyordu. Siyasi anlamda Siyonizmin demirbaşı haline gelen Herzl, Yahudi sorununun Anti-Semitizmin bir sonucu olduğunu iddia ediyordu.[162]

---

[157] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.29.
[158] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.30.
[159] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.31-32.
[160] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.32.
[161] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.38.
[162] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.39.

Herzl fikirlerini 1895'te derleyerek *Yahudi Devleti* ismiyle yayımladı.[163] Herzl, Yahudilerin bir ulus olmak için tüm imkânlara sahip olduklarına ancak tek eksiğin bir toprak parçası olduğunu ifade ediyordu. Herzl Filistin'i para karşılığında satın alabileceğini düşünüyordu. Bunun için 1895'te zengin Yahudilerden Baron de Hirsc ve Baron de Rotschild'e başvurmuş ise de beklediği yardımı alamamıştır. Herzl'in Siyonist fikirleri henüz zengin Yahudilerin dikkatini çekecek kadar etkili değildi. Fakir halk tarafından benimsendiğini fark eden Herzl bu aşamada bir halk lideri olma kararı almıştı. Bu amaçla 27 Ağustos 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde I. Siyonist Kongresi'ni tertipledi.[164] Kongre'nin atmosferine kapılan Herzl kongre bitiminde elli yıl içinde Yahudi Devleti'nin kurulacağını iddia etmişti.[165]

Herzl, Birinci Siyonist Kongresi'ni bir hükümet meclisi gibi tasavvur ediyordu. Kongrede alınan karar gereği kendisi artık Yahudilerin resmi temsilcisi sıfatını kazanmıştı. Böylelikle artık devletlerle iletişime geçebilecek bir unvana kavuşmuş oluyordu.[166] Kongrede alınan bir başka karar ise bir finans vakfı tesis etmekti. Bu bağlamda 1898'de *Yahudi Müstemleke Vakfi* kuruldu. Bu vakıf Filistin'de toprak satın almak üzere bankacılık faaliyeti yürütecekti. Yahudilerin Filistin'de sahip oldukları toprak miktarı gün be gün artıyordu. Hatta burada güvenliği sağlamak için *Haşomel* yani *Gece Zaptiyeleri* adında kendilerine has bir kolluk birimi bile kurmuşlardı. Vladimir Jabotinsky gibi Siyonistlerin bir Siyon ordusu kurma fikri dahi mevcuttu.[167]

I. Dünya Savaşı sonrasında Siyonistler ABD, Almanya ve özellikle İngiltere'den destek görüp sempatilerini kazandılar. İngiltere, 2 Kasım 1917'de *Balfour Deklarasyonu* ile Filistin'in bir Yahudi yurdu olduğunu kabul etmiştir. Bu karar ileride kurulacak olan Yahudi Devleti için önemli bir adım olmakla beraber Siyonizm için

---

[163] Kitap için bkz. Theodor Herzl, **Yahudi Devleti**, (çev. Sedat Demir), Ataç Yayınları, İstanbul 2014

[164] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.41.

[165] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.42.

[166] M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.44-45.

[167] Jabotinski (1880 – 1940) Herzl'in fikirlerinden etkilenmiş bir Rus Yahudisiydi. Siyasi düşüncelerinde İtalyan etkisi çoktu. Avrupa'da yaşanan Anti semitik faaliyetler Jabotinski'nin Siyonist olmasına neden olmuştu. bkz. Mim Kemal Öke, *"Çanakkale Savaşlarında Siyonist Alayının Faaliyetleri"* **İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası,** XLIII, İstanbul 1987 s.403-414.

büyük bir zafer anlamına gelmekteydi.[168] İngiltere daha sonra bu kararı aldığı için Ortadoğu politikasında çıkmaza girecektir.[169]

İngiltere izlemiş olduğu politika neticesinde etkisi uzun yıllar sürecek olan Arap – Yahudi çatışmasının önünü açmıştı. Filistin'de bulunan Yahudilerin hepsi Siyonist değildi, Siyonizmi benimsemeyenler de bulunuyordu.[170] Arap saldırılarına karşı dirençli olmak ve tüm Yahudileri tek fikir altında toplamak Haim Weizmann'ın gayelerinden biriydi.[171] Weizmann'ın bir rakibi ise *Yishuv* hareketinin lideri Ben Gurion idi. Gurion Yahudi Siyonist Hareketi'nin lideri ve 1948'de İsrail'in bağımsızlığını ilan edecek kişiydi.[172]

1920 ile 1948 yılları arasında Filistin'de bulunan İngiliz mandaterliği döneminde Siyonistler devletleşme sürecindeki en önemli engelleri İngilizler sayesinde aşmışlardır. Bu süreç Siyonizmin Filistin'de hâkim kılınmaya çalışılması ve Arapların Yahudilere karşı vermiş oldukları mücadelelerle geçmiştir. İngiltere tutarsız politikalar izleyerek hem Arapları hem de Siyonistleri idare etmeye çalışarak İngiliz diplomasisini önemli ölçüde zorlamıştır.[173] İngiltere ve ABD'nin destekleri, Siyonistleri cüretkâr bir politika izlemeye sevk etmiştir.

İngiltere, 1929 Arap ayaklanmalarından sonra Arapları sakinleştirmek için 1930'da *Passfield Beyaz Kitabı'*nı yayınlamıştır. Ancak bu sefer de Siyonistlerin tepkisini üzerine çekmiş ve Weizmann, Dünya Siyonist Teşkilatı'nın yönetiminden

---

168 Sabit Duman, **Modern Ortadoğu'nun Oluşumu,** İstanbul 2010, s.105.

169 S. Duman, Modern…, s.110.

170 Bunlar Baron de Rotschild'in finanse ettiği Ortodoks Yahudilerdir. bkz. S. Duman, Modern…, s.118.

171 Haim Weizmann, 1874 yılında Rusya'ya bağlı Pinsk'te dünyaya gelmiştir. 1899 yılında Kimya alanında doktorasını almıştır. Cenevre ve Manchester Üniversitelerinde Kimya alanında çalışmalarda bulunmuştur. Theodor Herzl'ın fikirlerinden etkilenmiş, gençliğinde Siyon Aşıkları Hareketine katılmıştı. Weizmann, Yahudiliği kültür – ulus kavramı olarak görmektedir. İngiltere'de Siyonizm adına önemli bağlantılar kurmuştur bu sayede Balfour Deklarasyonu'nun yayımlanmasını sağlamıştır. 1921'de Dünya Siyonist Kongresi'nin başkanlığına seçilmiş, 1949'da ise İsrail'in ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. 1952'de İsrail'de ölmüştür. bkz. **https://www.chaimweizmann.org.il/en/** Erişim Tarihi: 22.11.2021.

172 S. Duman, Modern…, s.118.

173 M Lütfullah Karaman, **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İstanbul 1991, s.23.

istifa ederek tepki göstermiştir.[174] İngiltere benzer bir uygulamayı 1936 isyanlarını yatıştırmak için de kullanmış ve bu sefer 1939'da *White Paper'* ı yayınlamıştır.[175]

Nazilerin iktidarı ile birlikte Filistin'e göç daha da artmıştı. İngiltere, Araplar ve Yahudiler arasında denge politikasında çıkmaza girmişti. Neticede 1947 yılında Filistin'in kaderi BM'de alınacak karara bağlanmıştı. İngiltere başaramadığı Ortadoğu politikasında artık sorumluluk almaktan çekinerek BM kuruluna devretmiştir.[176] 14 Mayıs 1948 tarihinde İngiltere'nin Filistin mandasının son bulduğu gün Ben Gurion başkanlığındaki heyeti ile *Medinat Yisrael* resmi adıyla İsrail'in bağımsızlığını ilan etmiştir.[177]

1.2.Türkiye'de Siyonizm

Sultan II. Abdülhamid Han döneminde Osmanlı Yahudileri yönetimden memnundular. Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması fikrine sıcak bakmıyorlardı. Çünkü diğer gayrimüslimlere göre ayrıcalıklı bir konumdaydılar.[178] Ancak tam da bu dönemde Siyonizm Osmanlı coğrafyasında faaliyet yürütmeye başlamıştı. Siyonistlerin en çok zorlandığı süreç, muhtemelen II. Abdülhamid dönemi olmuştur. Siyonizm bu dönemde II. Abdülhamid ve Herzl arasında bir muamma haline gelmiş ve Yahudiler istediklerini tam anlamıyla alamamışlardı. Osmanlı'nın Yahudi cemaati özellikle de Hahambaşı Haim Naum döneminde devletle sıkı bağlar kurmuş, Siyonizmi benimsememişlerdi. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın yanında olan karşılığında ise zenginleşen Yahudiler konumlarının bozulmasını istemiyorlardı.[179]

Theodor Herzl, 1896 yılında gazeteci Philipp Newslinky aracılığıyla Osmanlı sultanından Filistin'e karşılık Osmanlı'nın tüm borçlarını ödemeyi teklif etmiştir. Teklifine zengin Yahudilerin bölgeye refah getireceğini de eklemiş ancak II.

---

174 Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul 2005, s.209.
175 S. Duman, Modern…, s.136.
176 S. Duman, Modern…, s.137.
177 M. S. Erinç, *"İsrail…",* s.188-191.
178 S. Duman, Modern…, s.89 vd.
179 S. J. Shaw, Osmanlı…, s.368.

Abdülhamid bu teklifi reddetmiştir.[180] Herzl, 1901'de bizzat kendisi tekrar teklif etse bile yine red cevabı almıştır.[181]

II. Abdülhamid'in Siyonizmin ve Herzl'in amacını bildiğine dair bilgiler vardır. İmparatorluk sınırları dahilinde istihbarat ağına sahip Padişah'ın bunu bilmemesi pek mümkün görünmemektedir.[182] Osmanlıların Washington büyükelçisi Ali Feruh Bey, Siyonizm ve Siyonistlerin gayelerinin Filistin'de bir devlet kurmak olduğunu bilerek bu konuda II. Abdülhamid'i uyarmıştır.[183] I. Siyonist Kongresine Osmanlı'nın Berlin'de bulunan diplomatı Ahmet Tevfik Paşa bir memur göndermiş ve kongre hakkında bilgiler almıştır. Yahudilerin Filistin'de devlet kurmak istediklerini II. Abdülhamid'e iletmiştir. II. Abdülhamid ve Yahudi tebaası Filistin konusunda mutabıktı. Üstelik Avrupa'nın Yahudi bankerleri de o dönem Yahudi Devleti fikrine sıcak bakmıyordu.[184]

Devlet Siyonizm'e karşı önlem olarak Filistin'e Osmanlı vatandaşı olmayan Yahudilerin göç etmesini yasaklamıştı. Dışarıdan yapılacak ziyaretler ise kısa süreli olacaktı. Arazi satışı da yasaktı ancak yasakların uygulanmasında muhtemelen sorunlar olacak ki 1882 ve 1904 yılları arasında Filistin'e göçlerin olmasıyla birlikte Yahudiler bölgede 400.000 dönüm civarında toprak sahibi olmuşlardı. Kendilerine kırk civarında yerleşim yeri tesis edilmişti.[185]

Neticede II. Abdülhamid, Filistin meselesinde Herzl'e istediklerini vermemiş ve istikrarlı bir politika izlemişti. 1908'de II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte Osmanlılar ile Yahudilerin ilişkisi başka bir boyut kazandı. Selanik avdetîleri bu devirde ön

---

180 S. Duman, Modern…, s.89 vd.

181 S. J. Shaw, Osmanlı…, s.337 vd. Filistin'e Yahudi göçü konusunda sadece Yahudi Siyonistler başvurmuyordu. Siyonizmi benisemiş Hristiyanlarda vardı. Laurence Oliphant bunlardan biriydi. 1829 Cape Town doğumlu oliphant İstanbul'da uzun yıllar vakit geçirmiş ve Yahudi göçü konusunda üst düzey temaslarda bulunmuştur. Üstelik bu girişimleri Herzl'den daha önceye tarihlidir. bkz. S. Tufan Buzpınar,*"İstanbul'da Bir Hristiyan Siyonist: Laurence Oliphant ve Filistin'e Yahudi Göçü Girişimleri (1879 – 1882)",* **Osmanlı İstanbulu,** IV, s.597.

182 Konuyla alakalı çalışmalar için bkz. Emre Gör, **II. Abdülhamid'in Hafiye Teşkilatı**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015. E.Gör, *"II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909) Rumeli'de Komitelere Karşı Yürütülen İstihbarat Faaliyetleri",* **UTAD**, Aralık 2018, 2, s.1-29.

183 S. J. Shaw, Osmanlı…, s.344.

184 M. K. Öke, Siyonizm ve Filistin…, s.44-45.

185 M. K. Öke, *"Çanakkale…",* s.404.

plandaydılar. Selanikli Avukat Emanuel Carasso[186] kendisi gibi avukat olan Talat Paşa ile sıkı ilişkiler geliştirmişti. Karasu'nun İttihatçılara yerel Mason localarında toplantılar yapabilmeleri için mekân hazırladığına dair bilgiler mevcuttur.[187] İTC ile Masonlar arasında ilişkiler olduğu da böylelikle doğrulanmış oluyordu. Muhtemelen İTC mensupları gayeleri için her yolu denemekteydiler ve II. Abdülhamid'in istihbarat ağına takılmadan toplanılacak en mantıklı yer izbe Mason localarıydı.

İTC'nin Masonlarla olan ilişkilerini 1918 yılına tarihlenmiş bir İngiliz ajanının raporunda da görmek mümkündür. Bu raporda İttihatçıların Selanik ve İtalyan Mason localarıyla ilişkileri olduğu iddia edilmişti. Ayrıca aynı rapor Başhaham Haim Naum'un ABD ile olan ilişkilerini Mason localarının sağladığını aktarıyordu.[188]

İTC'nin 1914'te kapitülasyonları tek taraflı olarak feshetmesi, Osmanlı Yahudileri için iyi bir gelişmeydi. Çünkü tüccar bir topluluk olan Yahudiler kapitülasyonlardan en az Osmanlı Devleti kadar etkilenmişti. Ancak dönem değişmiş ve savaş sonrasında Osmanlı'yı destekleyen Yahudiler hakkında tutuklama kararları çıkartılmıştı. Tutuklamaların başka bir sebebi ise Rusya'dan kaçan Yahudi sığınmacıların komünist faaliyetlerde bulunmasıydı. [189]

1919 itibariyle Anadolu'ya giren Yunan orduları binlerce Müslüman ve Yahudi'yi katletmişti. Tire'de Haham İsmael Ha-Cohen önderliğinde birleşen Yahudiler Yunan ordularına karşı milli kuvvetlere destek vermişlerdir. Dünyanın hemen her yerinde Anti-Semitist faaliyetler vardı. Yahudiler buna rağmen tek çıkış yolu olarak gördükleri Osmanlı'ya yoğun bir şekilde göç ediyorlardı.[190]

Yahudi toplumunun Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişini Milli Mücadeleyi desteklemiş olan Haham Haim Bejerano sağlamıştır. Böylelikle Yahudiler Cumhuriyete kolaylıkla adapte olmuşlardı. Yahudilerin yaşam biçimi Osmanlı dönemine benzer şekilde devam etti. Balat merkez olmak üzere, Galata, Kuzguncuk

---

[186] Daha sonra "Karasu" soyadını alacaktır. bkz. S. J. Shaw, Osmanlı…, s.345.

[187] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.346.

[188] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.382-383. Benzer iddiaları İzzet Derveze'nin eserinde'de görebilirsiniz. bkz. İzzet Derveze, **Osmanlı Filistini'nde Bir Posta Memuru**, (çev. Ali Benli), Klasik Yayınları, İstanbul 2007.

[189] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.382.

[190] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.383 vd.

ve Hasköy'de yoğun bir nüfusa sahiptiler. Zengin Siyonistler gizli göçler tertip ederek fakir Yahudilerin İsrail'e göç etmesini sağlıyorlardı. Bu göçler Baron Edmund de Rotschild ve İstanbul'da bulunan zengin Yahudiler tarafından finanse ediliyordu.[191]

1932 sonrasında Türkçülük fikrinin yaygınlaşması ile birlikte Mois Kohen gibi Türkçülük fikrini benimseyen ve Yahudileri Türkçülüğe davet eden Yahudiler ortaya çıktı. Kohen daha sonra *Tekinalp* ismini alacaktı. Haham Bejerano'nun ölümünden sonra yaklaşık yirmi yıl yeni hahambaşı atanmadı. Yahudiler toplumla entegre oldukları için buna gerek duyulmamıştı. Bu dönemde devletin Laiklik ve Türkçülük konusundaki hassasiyeti dinlerine bağlı olan Yahudileri zorlayan tek faktör olduğu söylenebilir.[192]

II. Dünya Savaşı döneminde Nazi politikasından kaçan Yahudiler göç için yine İstanbul'u tercih etmişlerdi. Türkiye Yahudilerin göçüne sıcak bakıyordu ve Nazilerin bu yöndeki taleplerini reddediyordu. Sığınmacılar arasında bilim insanları da vardı. Türkiye Cumhuriyeti bu bilim insanlarından istifade ederek Üniversitelerin modernizasyonu için faydalanmıştı. Yahudilerin Osmanlı devrinde olduğu gibi Türkiye sınırlarında Ermeniler ve diğer Hristiyanlar tarafından zarar görüyorlardı. Özellikle Ermeniler Nazileri destekliyordu.[193]

1942 sonlarına gelindiğinde savaşın getirdiği fakirlikten kurtulmak için bir çare gibi görülen Varlık Vergisi tüm zenginler gibi Yahudi zenginlerini de etkilemişti. Verginin alım usulleri ve uygulamada yaşanan aksaklıklar neticesinde pek çok Yahudi göç etmiştir.[194] Ancak bu göçleri sadece varlık vergisi ile değerlendirmek doğru olmaz. Çünkü zaten fakir Yahudiler sistemli bir şekilde göç ediyor ya da ettiriliyordu. Verginin Yahudi elitlerini etkilediği ise muhtemeldir.

2. Türkiye'de Komünizm

2.1. Komünizm ve Sosyalizm Kavramları

[191] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.393.
[192] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.394.
[193] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.406.
[194] S. J. Shaw, Osmanlı…, s.407.

Komünizmin sözlükteki karşılığı; üretim araçlarının ortak mülkiyetine dayanan herkesin liyakatine göre değerlendirildiği ve tüm bireylerin üretimdeki payının ihtiyacı miktarı kadar olan sınıfsız bir toplumsal yaşam biçimidir.[195] Komünizm kavramı siyasi bir ideoloji olarak ilk kez 1840'ların Avrupası'nda Karl Marx tarafından kullanılmıştır. Latince *Communis* (paylaşmak) anlamında ise Komünizmin tarihi Marx'tan çok önce Antik Yunan dönemine kadar indirilebilir.[196] Ancak yine de Komünizm kavramının Marx'ın Komünizmi olduğu genel kabul görmektedir. Böylelikle Komünizm fikrinin çıkış tarihi olarak net bir tarih verilmese bile XIX. asrın ortalarında çıktığını düşünebiliriz. Sosyalizm ise insanın insanı sömürmediği toplum düzenine genel olarak verilen isimdir. Komünizm ve Sosyalizm arasında ki benzerlik ve farklılıklar sonuç alınamamış bir tartışma konusu olmuştur Komünizmin sosyalizmin daha gelişkin bir modeli olduğu düşünülür Komünizm bir Sosyalizm biçimi olarak algılanabilir.[197] Kavram olarak Sosyalizm ilk defa 1803'te İtalya'da kullanıldığına dair bilgiler mevcuttur.[198] Sosyalizm bir ideoloji olarak XVII. yüzyılın hemen öncesinde belirmeye başlamıştır. Kapitalistlerin sömürü düzenine karşı bir tepki olarak gelişen akım Marx ile birlikte ilmî ve felsefi bir mahiyet kazanarak gelişmiştir.[199]

2.2.Türk Siyasal Yaşamında Komünizm

Yakın dönem tarihinin sosyal ve siyasal dinamiklerinin temel sebebi ve bu süreçte yaşanan olayları açıklarken kullanılan temel argüman sanayi devrimidir. Devrimle ortaya çıkan işçi sınıfı kendisiyle birlikte işçi haklarını da getirdi. Dünyanın henüz yeni tanıdığı bu topluluk, Marx ve Engels'in dürtüsüyle ideolojik bakımdan donatılınca ortaya dikkate alınması gereken bir zümre çıkmıştır. İşçilerin hak talep ederken uyguladıkları metotlar dönemler içerisinde farklılıklar gösterse bile genellikle taleplerini dile getirme yöntemi olarak grevi kullanmışlardır. Grevden vazgeçmeyen işçiler bu anlamda kısmen muhafazakâr sayılabilir.

---

195 Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Ansiklopedisi,** III, İstanbul 2005, s. 197.

196 Richard Dagger, Terence Ball, *"Communism"* **Encyclopedia Britannica,** 13.11.2019, **https://www.britannica.com/topic/communism** Erişim Tarihi: 25.11.2021.

197 R. Dagger, T. Ball, *"Communism…"* **https://www.britannica.com/topic/communism** Erişim Tarihi: 25.11.2021.

198 O. Hançerlioğlu, Felsefe…, s. 337.

199 L. P. Baradat, Siyasal İdeolojiler…, s. 236.

Osmanlı Devleti her ne kadar çağdaşlarına kıyasla sanayileşme noktasında geri kalmış olsa da bünyesinde az miktarda işçi sınıfı vardı. Osmanlı'da bilinen ilk grev 1872'de İstanbul'da tersane işçileri tarafından tertiplenmiştir.[200] II. Meşrutiyete kadar olan işçi hareketleri herhangi bir ideolojiden destek almamış sadece işçilerin kendi ekonomik inkırazları neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Türk siyasal yaşamında Komünizm ve sosyalizm II. Meşrutiyet'in kısa süren özgürlük ortamında bir nebze gelişme imkânı bulmuştur.

Komünizmin iptidai döneminde önemli bir figür olarak görülen Mustafa Suphi, 1882'de Trabzon'da doğmuş ve Hukuk eğitimi almıştır. Eğitimine Fransa'da devam eden Mustafa Suphi'nin Fransa'da iken Komünizmden etkilendiğine dair bilgiler mevcuttur. 1910 yılında *l'Ecole Libre des Sciences Politiques*'ten mezun olmuş ve *İfham* gazetesi üzerinden İTC'ye yapmış olduğu muhalefet yüzünden Sinop'a sürgün edilmiştir. 1914'te Kırım'a kaçan Mustafa Suphi, 1918'de Rusya'ya geçmiştir.[201] Moskova'da 22 Temmuz 1918'de Türk Sosyalistleri Konferansını tertip eden Mustafa Suphi ve çevresi o dönemler de Müslüman komünistler olarak anılmıştır.[202] 10 Eylül 1920'de Mustafa Suphi tarafından kurulan Türkiye Komünist Fırkası kurulmuş ise de ömrü kısa olmuş ve bu fırka 1921'de kapanmıştır.[203]

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte ortaya çıkan özgürlük ortamının sonuçlarından biri de Osmanlı Sosyalist Fırkası'dır. Fırka'nın ortaya çıktığı dönemde Sosyalizm kavramı Osmanlı toplumunda henüz bilinmiyordu. Eylül 1910'da kurulan bu fırka, İstanbul'da Parlemento dışında kalmış ve hiçbir seçime katılmayarak Sosyalist kavramının ilk kez kullanıldığı parti sıfatıyla tarihe geçmiştir. Sosyalist ideolojiye bilimsel ve fikri olarak destek sağlayamayan bu fırka 1913'te kapatılmıştır. 1919-1922 yılları arasında Türkiye Sosyalist Fırkası adıyla tekrar faaliyette bulunmuştur.[204]

---

200 Ersoy Zengin, *"Türkiye İşçi Hareketleri Tarihinde İmalat-ı Harbiye İşçileri"*, **Belgi,** 2017, 1, s.442-469.

201 Yavuz Aslan, **Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi**, XVI/81, Ankara 1997, s.5 vd.

202 Y. Aslan, s.51.

203 Y. Aslan, s.374.

204 Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908 – 1918)**, I, İstanbul 2015, s.278-286. İştirak dergisi OSF'nin yegâne yayın organı olup fırkanın kuruluşuna zemin hazırlamıştır. bkz. Yusuf Tekin, *"Türkiye'de İlk Sosyalist Hareket "İştirak Çevresi"nin*

7 Aralık 1920 tarihinde Tokat mebusu, eski yeşil ordu cemiyeti[205] kâtib-i umumisi Nazım tarafından Türkiye Halk İştirakiyûn Fırkası kurulmuştur. THİF sadece işçi odaklı değil köylüleri de davalarının merkezine alan ve bu yönüyle fark yaratmış inkılapçı bir oluşumdur.[206] Partinin kökenleri Yeşil Ordu Cemiyetine dayanmaktadır.[207]

Beynelmilel İşçiler İttihadı, Komintern sendikalar birliğine bağlı gayrimüslimlerin aktif olduğu bir sol örgüttür.[208] Teşkilat ekseriyetle Rumlardan oluşmaktadır. Osmanlı'nın gayrimüslim Sosyalistlerini tanımak açısından önemli bir oluşumdur. Kuruluşu ile alakalı tartışmalar vardır.[209] Oluşumun amacı doğu emekçilerini örgütleyip, doğu proleteryasını fikri anlamda eğitmektir.[210] Bahsi geçen oluşum, Yunan işbirlikçiliği ile suçlanarak 1922 sonlarında kapatılmıştır.[211]

Beynelmilel İşçiler İttihadı'nın doğu emekçilerine yönelik amaçları *Halk Zümresi'*nin gayeleriyle benzerlik göstermektedir. Halk Zümresi, Şark mefkûresi fikrini destekleyenlerin bir arada bulundukları bir topluluktur. Fikirleri, Batı'nın

---

Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme", **AÜ SBF Dergisi,** LVII/4, s.171-184. İştirak, dönemin en zayıf fikri akımlarından olan, aynı zamanda Osmanlıların henüz tanışık olmadığı bir siyasal hareket olan sosyalizmle alakalı yayınlar yapan bir dergidir. Hüseyin Hilmi tarafından kurulmuştur. Dergi hakkında detaylı bilgi ve yazılar için bkz. **https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/istirak/** Erişim tarihi: 21.11.2021. İştirakçi Hüseyin Hilmi'nin İzmir'de doğduğu bilinse de doğum tarihi belli değildir. Bir müddet sivil polis olarak görev yapan Hüseyin Hilmi'nin asıl mesleği gazeteciliktir.

205 Yeşil Ordu Cemiyeti 1920'de Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın bilgisi dahilinde çevresinde bulunan mebuslarca kurulmuş gizli bir örgüttür. Cemiyet mensuplarının kimi Mustafa Kemal Paşa'ya yakın isimler iken kimisi de İttihatçılara yakın kimselerdi. Cemiyet üyelerinden kimileri solculuğu ve Komünizmi bu cemiyetle ilişkilendirmişti. Cemiyet uzun ömürlü olmamış ve aynı yılın sonbaharında Mustafa Kemal Paşa tarafından feshedilmişti. Ancak Sovyet Rusya ile ilişkilerin aksamaması adına devamına *Resmi Türkiye Komünist Fırkası* kurulmuştur. bkz. **https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/ bilgi/yesil-ordu-cemiyeti/** Erişim Tarihi: 21.11.2021.

206 Erden Akbulut, Mete Tunçay, **Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası 1920 – 1923,** İstanbul 2016, s. 126.

207 E. Akbulut, M. Tunçay, Türkiye Halk…, s.163.

208 Erden Akbulut, Mete Tunçay, **Beynelmilel İşçiler İttihadı, Mütareke İstanbulu'nda Rum Ağırlıklı Bir İşçi Örgütü ve TKP ile İlişkileri,** İstanbul 2010, s. 13.

209 E. Akbulut, M. Tunçay, Beynelmilel…, s.29.

210 E. Akbulut, M. Tunçay,, Beynelmilel…, s.29.

211 E. Akbulut, M. Tunçay,, Beynelmilel…, s.117.

çökmekte olduğunu, Doğu'da yeni bir toplumun oluşacağını öngörür. Bu fikri destekleyen vekiller halk zümresini oluşturmuştur.[212]

Ekim Devriminden sonra Bolşevikler, ihtilalci ideolojiyi Anadolu'da yaymak istemişlerdir. Türkiye'nin kendi Kızıl Ordusunu ve Anadolu Hareketi'nin Sosyalist bir hareket olmasını istemişlerdir. Özellikle 5 Mart 1919 tarihli III. Enternasyonel'de Türkiye'ye ayrı bir önem verilmiş diğer ülkelerden farklı değerlendirilmiştir.[213] Sovyetlerle ilk resmi temas, 23 Nisan 1920'de meclis açıldıktan hemen sonra Mustafa Kemal Atatürk tarafından Lenin'e gönderilen mektupla başlamıştır.[214] Sovyetler batı sınırlarını emniyete almak, Türkiye ise İstanbul'un işgali ve Yunan ordularının ilerlemesinden sonra müttefik bulmak ve ekonomik destek almak amacıyla Sovyetlere yaklaşmak durumunda kalmıştır.[215]

Mustafa Kemal Atatürk'ün Sovyetlere siyasi anlamda yaklaşması onu sosyalist ideolojiye bakışını değiştirmemiştir. Sovyetlerle maddi çıkarların söz konusu olduğu bir yakınlaşma söz konusudur. Nitekim Atatürk Sosyalizmin Türkiye'ye uygun olmadığını daha sonra da ifade etmiştir.[216]

3. Büyük Doğu Dergisinde Anti – Siyonist Söylemler

Mason karşıtlığıda denilebilir çünkü dergide Yahudilik ve Siyonizmle harmanlanmış bir Mason karşıtlığı dikkat çekmektedir. Dergi Anti-Siyonist söylemini Mason kavramı üzerinden şekillendirerek üç kavramı tek bir mesele haline getirmiştir. Yoğun bir biçimde Siyonistlerin, Masonluğun ve Yahudiliğin bilinmeyen soyut bir boyutu olduğunu iddia ederek bu tez üzerinden radikal ve sert bir tenkit usulünü şiar edinmiştir. Ana fikir olarak karşıt görüşlü bu yazıların tümünü bir ikna metodu olarak ele alabiliriz çünkü dergi başta kendi okuyucuları olmak üzere gençliğin, tehlikeli buldukları bu fikir cereyanlarına kapılmamaları için ikna edici yazılar yazmış, vesikalar kullanmıştır.

---

212 E. Akbulut, M. Tunçay, Türkiye Halk…, s.17.

213 Yusuf Sarınay, *"Milli Mücadele'de Türk Sovyet Münasebetleri"*, 1986, I/1, s.200-218.

214 Y. Sarınay, s.207.

215 Y. Sarınay, s.215.

216 Ahmet Çelik, *"Atatürk Döneminde Türkiye'de Komünist Propagandaya Karşı Alınan Önlemler"*, **History Studies,** Aralık 2018, X/10, s.57-85.

Dergiye göre temel sebep Türklük ve İslam'dır. İdeal Türk gencinin kendisine düşman olan ve tarih boyunca milletinin başına gelen musibetlerin müsebbibi olarak gördüğü bu oluşuma dahil olmamasını tam aksine mücadele etmesi gerektiğini salık vermiştir.

Bir başka neden ise Cumhuriyet'tir çünkü dergiye göre Cumhuriyet, gençlerin ve toplumun koruyuculuğunu üstlendiği gönül bağladığı yegâne esastır. Cumhuriyet İslam usullerine mutabık ve en yakışan idare şeklidir. Bir Müslüman din ve imanına sadık kaldıkça Komünist yahut Mason olmaz böylelikle Cumhuriyetine bağlı kalır.[217]

3.1.Yahudi Kimdir ?

Dergide Yahudi'nin tanımını şu şekilde yapılır; Yahudilik deyince bir kavim ifadesi içinde ırk ve din halini bir arada buluruz. İspanya'da dönmelere engizisyon uygulanmaya başlayınca XV. asır sonlarında İspanya'dan topyekûn kovulan Yahudiler Türkiye'ye sığınırlar. Adalar denizi sahili, Bursa, Edirne, ve İstanbul'da yerleşmişlerdir.[218]

Dergide Yahudilere bakış genelde olumsuz yöndedir. Şöyle ki; Yahudilerin tarihi ile ilgili kısımlarda Yahudilerin miktar olarak zayıf olsa bile altın sayesinde dünyaya hükmeden bir bilmece oldukları ifade edilir. Dergiye göre Yahudilerin ticaretinde el işi olmaz hazır meta üzerinden kendilerini yormadan ticaret yaparlar ticarette insanı değil sadece eşya ve parayı esas alırlar. Benzer bir yorumu Karl Marx'tan iktibasla verirler Yahudi olan Marx'a göre; para İsrailoğulları'nın kıskanç tanrısıdır onun önünde başka hiçbir tanrı tutunamaz. Para insanın bütün tanrılarına boyun eğdirir ve onları eşya haline getirir. Para her şeyin umumî değeridir hatta Yahudiler arasında erkekle kadın arasında münasebetler bile ticaret mevzuu olur.[219] Yahudiler ticaret vasıtasıyla dünyanın dört bir yanına yayılmışlardır. Yegâne ve en

---

[217] M. Raif Ogan, *"Manzaralar"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 30.03.1951, V/54, s.6.

[218] Hakkı Karakurt, *"Yahudilik Meselesi"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 18.06.1954, VIII/7, s.1-18. Hakkı Karakurt derginin yazarı değildir. Büyük Doğu yazarlarının Necip Fazıl Kısakürek ile bir araya geldiklerinde tartıştıkları Yahudi meselesini yazıya geçirdiğinden dolayı makale bahse konu şahıs adına yayınlanır.

[219] *"Yahudi Karl Marks'ın Kalemi ile Yahudi"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 25.06.1954, VIII/8, s.18.

eski beynelmilel kapitalist topluluk olan Yahudiler ticaret sayesinde Avrupa'da ve dünyada yayılıp ikâmet edebilmişlerdir.[220]

Yahudilerin sadece iktisat alanında değil aynı zamanda tiyatro, güzel sanatlar ve bilim alanında etkilidirler.[221] Henry Ford'a ait olduğu aktarılan yazıya göre Yahudi iki türlü çalışır ya direkt hükûmeti yıkar ya da kendi kavmini hâkim kılmak için yeni hükümetler tesis eder. Yahudi hareketi dünyayı ele geçirme hareketidir.[222] Teodor Herzl'den aktarılan benzer bir yorumda ise Herzl *Yahudi Devleti* isimli eserinde Yahudilerin toplumda eğer geri düşerlerse besledikleri Komünizm sayesinde ihtilalci bir işçi sınıfı olup hükümeti devireceklerini, eğer yükselirlerse de paranın değerinin de yükselişe paralel olarak artacağını söyleyerek ne pahasına olursa olsun bir siyasi teşekkülü zorunlu görmektedir.[223]

Dergide yayımlanan başka bir yazıda da benzer ifadeler yer alır. Ekonomi vurgusu yapılarak altının Yahudilerin en önemli silahı olduğu, altın sayesinde devletlere tahakküm edilip kıymetlerin bedeli, mahsullerin rayiçlerini tayin edilerek en önemlisi vicdanların satın alınacağı ileri sürülmüştür.[224]

Dergi, Yahudilerin basın alanındaki gücüne dikkat çekmek adına neşriyatın tümüyle Yahudilere bağlı olduğunu aktarır. Siyonistlerin, basını kontrol altına almak, bütün ideolojileri temsil eden birçok gazete açıp bunların hepsini tek merkezden yönetmek isteyerek basını kendi imkânlarına hizmet edecek hale getirmek istediklerini aktararak Yahudi tehlikesine başka bir açıdan bakar.[225]

3.2.Büyük Doğu Dergisi'nin Yakın Tarihe Bakışı

---

[220] Prof. Ş.Ü., *"Yahudilik Sırrı"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 15.07.1949, IV/19, s.2.

[221] Prof. Ş.Ü., *"Amerika'da Yahudi, Milyoner Ford'un Fikirlerini Bugüne Tatbik"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 05.08.1949, IV/22, s.1-4.

[222] Prof. Ş.Ü., *"Yahudi İşinde Netice"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 26.08.1949, IV/25, s.1-4.

[223] Prof. Ş.Ü., *"Yahudi Meselesi"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 19.08.1949, IV/29, s.2.

[224] Büyük Doğu, *"Yahudi ve Mason Ruhu"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 13.12.1946, I/58, s.16.

[225] Büyük Doğu, *"Yahudilik ve Masonluk Sırrı: IV"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 25.10.1946, I/52, s.16.

Dergi XVI. yüzyılın ikinci yarısını Osmanlı tarihinin inhitat devresi olarak ele alır. Sultan II. Selim'in eşi Nurbanu Sultan iddiaya göre Yahudidir.[226] Derginin aktardığına göre Yasef Nassi isimli Yahudi göçmeni Nurbanu Sultanın himayesinde elmas ve şarap mütehassısı namıyla saraya girmiştir.[227] Sultana olan yakınlığını kullanıp Yahudilere yurt tesisi etmek amacını gütmüştür ancak Yahudilerin bu yönde yapmış oldukları girişimler olumsuz sonuçlanmıştır ve idari yönetim ayrıcalıkları almaktan öteye geçememiştir.[228] Yahudilerin son teşebbüsleri İTC döneminde olmuştur ancak olumsuz sonuçlanmıştır.[229]

Yahudiler Türk siyasal tarihinde Tanzîmat dönemine kadar sinmiş bir vaziyettedir. Tanzimat sonrasında ortaya çıkan garp taklitçiliği, dış borçlar, farmasonluk, II. Meşrutiyet'in ilanı, Selanik'ten İstanbul istikametine artan Yahudi göçü olaylarının tüm sorumlusu dergiye göre Yahudilerdir.[230] Derginin yazar kadrosu ekseriyetle bu görüş etrafında mutabık kalmışlardır. Bir başka makalede ise benzer iddialar yenilenir. Derginin aktardığına göre Tanzimatçılar, Tanzimat sonrası siyaset büyükleri, Osmanlı padişahlarından Sultan V. Murat, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Meşrutiyet hareketi tümüyle Yahudilere hizmet eden Masonlardı. Memleket dahilinde ne kadar Avrupa taklitçisi herhangi bir dünya görüşü olmayan anane ve ruh düşmanı şahıs varsa dergiye göre hepsi Masondur.[231] Benzer bir açıklama derginin başka bir sayısında da yer alır ve Siyonistlere ait bir eserden alıntılama yapıldığını aktararak, tanzimat döneminden beri siyasi, içtimaî, edebî ve harsî sahalarda birer inkılapçı diye bahsedilen herkesin muhakkak Siyonizmin kuklası olduğunu beyan eder.[232]

---

226 Bu sadece iddiadan öteye geçememiş ihtilaflı bir konudur, Nurbanu Sultanın kökeni ile ilgili tartışmalar için bkz. Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, İstanbul 2021, s.68.

227 Prof. Ş.Ü., *"Yahudi Hulülü"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 18.03.1949, IV/2, s.2.

228 Yasef Nassi'ye tanınan ayrıcalıklar ve Sultan II. Selim ile olan münasebetleri için bkz. Feridun Emecen, *"Nakşa"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, XXXII, İstanbul 2006, s.332-333. ve Feridun Emecen, *"Selim II"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXXVI, İstanbul 2009, s.414-418.

229 Ziya Şakir, *"Yahudi Yurdu Meselesi"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 16.11.1945, I/3, s.14.

230 Necip Fazıl Kısakürek, *"Kimin Hesabına Konuşuyoruz"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 30.08.1946, I/44, s.2.

231 Prof. H.H., *"Masonluk ve Bütün Ruhu"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 16.01.1948, III/76, s.10.

232 Bahse konu kitap yazarın aktardığına göre İngiltere'de bulunan *Spostivut* matbaasında 1919 yılında basılan *Siyon Hakimlerinin Protokolleri* isimli eserdir, eser Avrupa ve Türkiye'de beklenen ilgiyi görmemiştir. Makalenin tamamı için bkz. Büyük Doğu, *"Yahudilik ve Masonluk Sırrı: I"*, **Büyük Doğu Dergisi**, 04.10.1946, I/49, s.16.

Dergiye göre Sultan Abdülaziz'in hal'ine iştirak edenler Sultan V. Murat taraftarı Masonlardır. Dergi Osmanlı padişahı Sultan Murat'ı fazla içki tüketen ve etrafını saran Mason efradının etkisiyle Mason olmuş biri olarak anlatır. Hatta Masonlar Sultan V. Murat'ı hatırasına binaen *Murat* isminde bir mahfil açmışlardır. Derginin iddia ettiğine göre Masonlar Sultan V. Murat'ı kukla bir padişah olarak görüyorlardı.[233]

Dergi Türkiye'de Masonluğun müesses bir kuruluş olarak Kırım harbinden sonra geliştiğini aktarır. 1856'dan 1909'a kadar Türkiye'de kurulan localar İngiliz, Fransız, İtalyan ve İspanyol maşrıklarına bağlıdır. Genç ve münevver Türkler bu localara intisap etmişlerdir. Memleketlerinde mevcut idareyi yıkmak ve yerine kendi idarelerini tesis etmek isteyen gençlere bu localar imkân sağlamıştır. 1908 inkılabına rastlayan senelerde İTC'nin genç ve fedakâr unsurları bilhassa Selanik'te müesses localarda birbirlerini bulmuştur. Dergi, II. Abdülhamit'e karşı örgütlenen genç subaylara mekân ve imkânı Mason localarının sağladığını ve bu vesileyle Masonluğun Türkiye'de örgütlenmeye başladığını ifade eder. 1909 Ağustosunu asıl Türk Masonluğunun çıkış tarihi olarak verir. Dergiye göre Türkiye Büyük Maşrıkı iç dinamiklerimizden doğan bir dernek değil, Avrupa ithali bir cemiyettir.[234]

Siyonizm dünya genelinde tanındıktan sonra reaksiyonlar da gecikmemiştir. Derginin aktardığına göre XIX. yüzyıl sonlarında gazeteler Siyonizm meselesi üzerine neşriyata başlamışlardır. Gazeteler Sultan II. Abdülhamit'in Siyonistlerin taleplerini güçleştirdiğinden ancak İTC mensuplarının daha ılımlı olduğu yönünde yazılar yazdığını beyan eder. Yine o günlerde İstanbul'da İTC yayın organları dışında kalan gazete ve mecmuaların Siyonizm ve Siyonistlerin türlü teşebbüslerine karşı muhalif bir cephe aldıklarını aktarır.[235]

---

233 M. Raif Ogan, *"Türk Masonları",* **Büyük Doğu Dergisi,** 23.03.1951, V/53, s.10-11.

234 Dedektif X Bir, *"Mason Esrarı",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 23.08.1952, s.3.

235 M. R. Ogan, *"Satılan İmparatorluk",* **Büyük Doğu Dergisi,** 25.05.1951, V/57, s.1-7. İTC'nin, Yahudiler ve Siyonizm ile olan ilişkilerine yönelik yapılmış bilimsel araştırmalar mevcuttur. bkz. Tunay Şendal, "*İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Sultan II. Abdülhamit'e karşı muhalefette azınlıklarla olan ilişkileri: İttihat terakki, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler"* **The Committee of Union and Progress's Relations With Minorities in Opposition for Sultan Abdülhamit the 2nd:'The Committee of Union and Progress, Rums, Armenians and Jewry,** 2020, **https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3558543** Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Yahudileri Masonluğun arka planı olarak gören dergi Yahudilerin tarih boyunca sinsi planlar ile memlekete türlü oyunlar oynadığını iddia eder ve devamında DP'ye karşı muhalif olan ve DP içindeki kopuntulardan ise yine Yahudilerin sorumlu olduğunu aktarır.[236]

3.3.Büyük Doğu'da Masonik Bir Teşekkül: İttihat ve Terakki Cemiyeti

Dergiye göre İTC kuvvetli bağlarla bağlandığı ve gizli nüfuzunun daima emri altında bulunduğu Yahudi Masonların himayesiyle kurulmuş bir komitedir. Böylelikle mensupları Yahudi Masonların plan ve tesiri altında iş görmüşlerdir.[237] Derginin İTC karşıtlığı azımsanmayacak düzeydedir bunu iddialarına bakarak anlamak mümkündür. Dergiye göre İTC hiçbir zaman gerçek manâda bir siyasi parti olamamış daima gizli şefler komitesi olarak hüküm sürmüştür.[238]

İTC'nin bir devamı olarak gördüğü CHP'de sert eleştirilerden nasibini alır. CHP'yi bir şefçilik ve şefler idaresi olarak niteleyen dergi muhtemelen CHP'nin demokratik değil de bireysel otorite tarafından idare edildiğini yansıtmaya çalışmaktadır. Yönetim şekli bakımından İTC komitesiyle Halk Partisi arasında tam benzerlik olduğunu iddia eder. İTC ve CHP'yi milleti kurtarmak yaftası altında milleti imha eden bir Yahudi sistemi olarak değerlendirir.[239] Ancak dergi Tek Parti döneminde Mason localarının kapatıldığını hatta Masonlara karşı Necip Fazıl'ın yazdığı şekilde II. Abdülhamit'ten bile daha haşin davranıldığını muhtemelen nazar-ı dikkate almak istememiştir.[240] Dergi muhtemelen değişen CHP hükümetlerinin daha sonra kapalı olan Mason derneklerini tekrar açarak millete ihanet ettiğini aktarır.[241]

Dergide *Yeni Asır'*dan alıntılanarak aktarılan yazıya göre Masonlukla Kemalizm arasında prensipler bakımından hiçbir fark olmadığını, Masonluğun eleştirildiği

---

[236] Necip Fazıl Kısakürek, *"Yahudi"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 30.04.1956, 32, s.1.

[237] M. Raif Ogan, *"İttihat ve Terakki Cemiyeti yahut Masonluk ve Yahudilik"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 03.11.1950, V/33, s.6-7.

[238] M. R. Ogan, *"Parti Şeklinde İmha Komiteleri"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 03.11.1950, V/33, s.1-16.

[239] M. R. Ogan, *"Parti Şeklinde…*, s.1-16.

[240] Be. De., *"Dönmeye Masona ve İçten Kundakçılara Lanet Olsun"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 09.02.1951, V/47, s.8-9.

[241] M. Raif Ogan, *"Mason Kongresi Münasebetiyle, Mason Dergisi Bizzat Kendi Mahiyetlerinin En Sadık İfşacısıdır"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 16.02.1951, V/48, s.6-7.

şekilde bir din ve mezhep olmadığı ifade edilir. Atatürk'ün yurtta ve cihanda sulh sözü ile Masonların hümanist yönlerinin bağdaştığını aktarılır. Binaenaleyh Masonluk fikri ahlaki içtimai bir müessese olmak itibariyle Atatürk'ün halkçı ve Cumhuriyetçi doktrini ile ahenk halinde olduğu söylenir.[242] Atatürk'ün Mason localarını kapattığı bilinen bir gerçektir bu Atatürk'ün bahse konu oluşuma bakışı açısından önemli bir olaydır. Metne bakılırsa muhtemelen Masonlar çok tartışıldıkları süreçte Cumhuriyete uygunluk, Milli olmak ve Atatürk değerlerine bağlılıklarını mükerreren ifade ederek meşruiyet sağlamaya çalışmış olabilirler.

3.4.Anti-Siyonist Bir Etki: Malatya Meselesi

Adnan Menderes ve heyeti 23 Kasım 1952 tarihinde Malatya'da düzenlenen DP kongresine katılmak için şehre gelmiştir. Aynı tarihlerde muhalif yönü ağır basan Vatan gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman'da yurt gezileri kapsamında Malatya'da bulunmaktadır. Malatya Menderes'in vekil çıkaramadığı ender şehirlerden biridir ve CHP'nin kalesi konumundadır. Böyle bir ortama rağmen Menderes şehre geldiğinde kalabalık bir heyet ve halkın sevgisi ile karşılanmıştır.[243]

Adnan Menderes 22 Kasım 1952 günü temaslarını bitirdikten sonra adına tertip edilen yemeğe katılmak üzere Sümer Bank lokaline gider. Ahmet Emin Yalman'da yemek programına katılır. Menderes'in demeçlerini gazeteye iletmek üzere postahaneye uğrar ve oradan da kaldığı otele geçmek üzereyken Hüseyin Üzmez ve beraberindeki Şerif Dursun tarafından silahlı saldırıya uğrar.[244]

---

242 Yazıda herhangi bir imza ve yazar ismi bulunmamaktadır. Yeni Asır gazetesinden aktarıldığına dair bir açıklama vardır. bkz. *"Mason Üstadının İzmir'deki Beyanatı"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 02.03.1951, V/50, s.7-16.

243 Mehmet Serkan Şahin, "Başbakan Adnan Menderes'in Malatya Gezileri", **Türk Tarihinde Adnan Menderes**, II, Aydın 2012, s.496.

244 Selma Çetinkaya, *"Ahmet Emin Yalman Suikastı ve etkileri"*, **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi,** 2016, II/1, s.42-57. Hüseyin Üzmez 1931 Malatya doğumludur suikastı gerçekleştirdiğinde Elazığ Lisesi son sınıf öğrencisiydi. Üzmez Necip Fazıl'ın fikirlerinin etkisinde kalmış fanatik sağ görüşlü bir gençtir maddi ve manevi anlamda etkisi altında olduğu şahısların (özellikle Musa Çağıl) dayatmaları neticesinde cinayeti işlediğini ifade etmiştir. Yalman'ın dini hedef alan yayınlarının ise suçu işlemesinde etkili olduğunu dile getirmiştir. Yirmi ayı aşkın süren yargılamalar neticesinde 1954 yılında hakkında idam hükmü verilen Üzmez'in birtakım nedenlerle cezası yirmi yıla indirilmiş ve cezaevinde on sene kaldıktan sonra tahliye edilmiştir. Cezaevinde lise öğrenimini tamamlayan Üzmez tahliye olduktan sonra Hukuk okumuş avukatlık ve yazarlığın

Dönemin basın-yayın organlarında geniş yer bulan bu hadisenin sorumlusu Hüseyin Üzmez, Şerif Dursun ve suikastı planlayan yaklaşık on beş kişi tahkikat kapsamında vermiş oldukları beyanatlarında Büyük Doğu Dergisi'nde yayımlanan yazılardan etkilendiklerini ifade etmişlerdir.[245] Üzmez daha sonra pişmanlığını dile getirse de seneler sonra Yalman'ı sabetayist olduğu için vurduğunu dile getirecektir. Büyük Doğu Dergisi'nin yayımlandığı dönemde Anti - Siyonist söylemin önde gelen temsilcilerinden olması Üzmez'in ifadelerini doğrular niteliktedir.[246]

Bir başka iddia ise Yalman'a karşı yazılar yazması için Necip Fazıl'ın Samet Ağaoğlu tarafından finanse edilmesidir. Vatan gazetesinin DP aleyhinde yazmaya başlaması ile birlikte Yalman'a karşı yürütülen saldırılardan Menderes'in haberdar olduğudur.[247] Başbakan Menderes'in cinayetten haberi olduğu iddiası doğruluk ihtimali düşük bir iddiadır ancak kendisi hakkında yazılan olumsuz yazılara karşı bir çeşit önlem olarak bu tarz bir girişimde bulunmuş olma ihtimali de vardır. Büyük Doğu'da o dönem sıklıkla Yalman'ı hedef gösteren tehditkâr yazılar kaleme alınmıştır. Dolayısıyla suikastın en büyük şüphelilerinden biri olmuştur. Hedef gösterilmesinde özellikle de dönemin basın-yayın organlarının da hatır sayılır bir katkısı vardır.[248]

Olay meydana geldikten sonra yapılan soruşturmalar neticesinde İslamcı – milliyetçi birçok dernek ve şahıs cezalandırılmıştır.[249] Olay akabinde beklenenin aksine bir iktidar – muhalefet çatışması değil iki otorite arasında tam aksine bir yumuşama söz konusu olmuştur. Netice itibariyle olaydan en büyük zararı olayın meydana gelmesine sebep olan ideolojiyi temel alan kişi ve kurumlar olmuştur.

---

yanında kamu görevlerinde de yer almıştır. bkz. **https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/huseyin-uzmez-kimdir-130327** Erişim Tarihi: 26.07.2021.

245 Şakir Dinçşahin, *"Ahmet Emin Yalman ve Türkiye'de Liberal Düşünce",* **AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 2012, XII, 20. Yıl Özel Sayı, s.111-135. Ahmet Emin Yalman hakkında yazı için bkz. **Büyük Doğu Dergisi,** 30.03.1951, V/54, s.7.

246 Resul Babaoğlu, *"Türkiye'de İktidar-Basın İlişkilerinin Çatışmalı Doğasına Bir Örnek Olarak Ahmet Emin Yalman Davası (1958-1960)",* **CTAD,** Bahar 2019, 29, s. 340-371.

247 S. Çetinkaya, *"Ahmet Emin…",* s.47.

248 Vatan ve Cumhuriyet gazeteleri.

249 Büyük Cihad gazetesi, Türkiye Milliyetçiler Derneği, İslam Demokrat Partisi ve Millet Partisi. bkz. S. Çetinkaya, *"Ahmet Emin…",* s.47 vd.

26 Kasım 1952 tarihinde Malatya hadisesi dava süreci başlamıştır. Hakkında başka bir davadan hapis cezası hükmü verilmiş olan Necip Fazıl, cezanın infazı için 12 Aralık 1952'de Üsküdar Toptaşı Cezaevine girmiştir. Malatya davası ile bağdaştırıldığından dolayı 28 Ocak 1953 tarihinde Malatya'ya sevk edilmiştir.[250] Ankara'da devam eden yargı süreci neticesinde Necip Fazıl bu davadan herhangi bir ceza almadan serbest bırakılmıştır.[251]

3.5.Büyük Doğu ve Filistin

Filistin meselesi kamuoyu için erken sayılabilecek bir dönemde derginin baş meseleleri arasına girmiştir. Muhtemelen bu duyarlılık konusunda Anti-Siyonizm ve İslam hassasiyeti etkili olmuştur. Büyük Doğu'nun Filistin'e dair öngörülerinin doğru çıktığı günümüz Orta Doğusuna bakıldığında anlaşılmaktadır. Gerek tarih, gerekse Filistin coğrafyası tarih boyunca savaşlara ve göçlere sahne olmuştur. Bölgede hüküm süren her devlet buna mukabil çeşitli önlemler almıştır. Nihayet I. Dünya Savaşı'nda Derginin iddia ettiğine göre İngiltere Yahudi sermayesinden daha fazla istifade edebilmek için Yahudilere vaatlerde bulunmuştur. 1917'de İngiltere tarafından ilan edilen *Balfour Deklarasyonu* ile İngiltere Yahudilere olan vaadini yerine getirmiştir. Bölgede Osmanlı idaresinin son bulmasıyla Yahudi göçü başlamıştır. Ancak İngiltere kontrolsüz Orta Doğu politikası nedeniyle Arapların tepkisini çekmemek için 1938'de Yahudi göçünü sınırlayacağını ilan ettiği *White Book'*u yayımlanmıştır. Araplar İngiltere mandasının son bulmasını ve Filistin'de müstakil bir devlet kurulmasını isterlerken Yahudiler ise İngiliz mandasının devam etmesini ve vaat edilen kutsal devlete kavuşmayı planlamışlardır.[252]

Dergiye göre Filistin tamamen Arap sayılamaz mutlaka belli bir oranda Yahudi kimliği de vardır. Bunu muhtemelen hem Yahudilerin bölgedeki tarihsel kökeni hem de bölgeye yapılan göçler neticesinde artan Yahudi nüfusu baz alarak ifade etmişlerdir. Ancak o dönem iki yüzlü politika izleyen İngiltere daha fazla Yahudiyi bölgeye

---

[250] S. Ak, Necip Fazıl Bibliyografyası…, s.119.

[251] S. Çetinkaya, s.52, 2 Aralık 1953 tarihinde tahliye edilmiştir. bkz. S. Ak, Necip Fazıl Bibliyografyası…, s.42.

[252] Muharrem Feyzi Togay, *"Filistin ve Yahudilik Meselesi"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 02.05.1947, II/61, s.9.

çekmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde İngiliz ve Amerikalı murahhaslar tarafından tanzim edilen rapora göre Filistin'e yüzbinlerce Yahudinin göç ettirilmesi planlanmaktadır.[253]

Filistin'de kısa sürede sayıları artan Yahudiler bölgede ciddi bir güvenlik sorunu haline gelmişti. Toplumsal krizlere sahne olan bölgede silahlı Yahudi çetelerden bahsedilmektedir.[254] Bunların terörist faaliyetler planlayarak Filistin'de bir Yahudi devleti kurmak istedikleri bilinmektedir. İngiltere'nin bu anarşist grubu himaye ettiğini aktaran dergiye göre İngiltere başarısız Filistin politikası yüzünden çıkmaza girmiştir.[255] Birleşmiş Milletler Kurulu karar almak üzere devreye girince Siyonistler BM kurulunda üstünlük kurmak için Filistin meselesinin bir Yahudi davası olarak algılanmasını sağlamışlardır.[256]

3.6.Anlamdaş Kavramlar: Yahudi, Siyonist ve Mason

Masonluk temelde Britanya adasında Hristiyanların başlatmış olduğu mistik görünümlü bir oluşumdur. XIX. yüzyıl sonrasında Yahudilerde Masonluğa müdahil olmuştur. Yahudiler harekete sonradan dahil olmalarına rağmen oluşumu etki altına alarak Musevilikle bütünleştirmişlerdir. Büyük Doğu kadrosu da Masonluk ve Yahudiliği bir bütün halinde değerlendirdikleri için çalışmamızda Anti-Siyonist söylemlerin nedenlerini irdelerken Mason kavramına da başvurmak durumunda kalacağız. Çünkü Büyük Doğu'ya göre Masonluk Yahudiliğin bir nevi vitrin yüzüdür.[257]

---

[253] Nizameddin Nazif, *"Filistin'in İstikbali",* **Büyük Doğu Dergisi,** 17.05.1946, I/29, s.9.

[254] Bahse konu şiddet olayları ile ilgili olarak; Hukuk Profesörü Abdurrahman Hıdır, *El Uhuvvetül İslamiyye* cemiyeti Reisi sıfatıyla Türkiye'ye mektup gönderir. Mektubunda Yahudilerin Filistinlilerin mallarını cebren yağma ve talan ettiklerini taşınmazlarına el koyduklarını, uluslararası basının buna sessiz kaldığını yazmıştır. İslam'ın önemli temsilcisi olan Türkiye'den yardım talebinde bulunmak üzere heyetiyle Türkiye'yi ziyarete gelmek istediğini beyan etmiştir. Abdurrahman Hıdır, *"Filistin'den Aldığımız Mektup – Yahudi Müslüman Eziyor!",* **Büyük Doğu Dergisi,** 02.07.1954, VIII/9, s.11.

[255] Bu dernekler yazarın aktardığına göre: *Hagana, Palmach, İrgum Zvai* ve *Stern'dir*. Yazının devamı için bkz. Ömer Rıza Doğrul, *"Dikenli ve Müzmin Bir Mesele",* **Büyük Doğu Dergisi,** 20.09.1946, I/47, s.9.

[256] Mu – Fey – To, *"Filistin'de Zafer",* **Büyük Doğu Dergisi,** 16.05.1947, II/63, s.8.

[257] Prof. Ş.Ü., *"Vesikalarla Masonluğun İçyüzü: – Masonluk Yahudilik Müessesidir",* **Büyük Doğu Dergisi,** 16.12.1949, V/10, s.10.

Mecmuaya göre Yahudilik ile Masonluk birbirine karışmıştır ikisini birbirinden ayırmak zordur. Dergi Masonlukta Yahudilik bulunduğu onun Yahudi tarih ve mitleri üzerine kurulduğu gizlenemez bir hakikat olduğunu defeatle ifade eder. Mecmuaya göre Yahudiler kendi milli efsanelerini ikâme eylemek üzere Mason gizli tarikatını kurmuşlardır. Yahudilik ve onun kurmay karargâhı olan Masonluk fakir, saf ve sistemsiz memleketlerde önlenemez bir güce sahiptir.[258]

Büyük Doğu'da Masonun tanımı şu şekilde yapılır; farmason tabiri Fransızca iki kelimeden mürekkep birleşik bir kelimedir, *franc*: (sadık) ve *Mason*: (bina yapan) anlamına gelse de farmasonlar asla hiçbir kavrama ve olguya sadık değillerdir. Masonların iddia etiklerine göre Mason tarikatının amacı; hayır işleri, kardeşliği tesis etmek, felsefi kanaatleri yaymak suretiyle insanlardan cehaleti kaldırmak, hurafelere karşı mücadele etmek, siyasetle uğraşmamak ve yalnızca ilim sahasında kalmaktır. Dergiye göre Masonların saydıkları bu gayelerin hepsi yalandır. Dergide yayımlanan makalede Mason sorunu ele alınarak sorular sorar buna göre; müsbet ilimleri bu kadar önemseyen skolastik düşünce karşıtı olduğunu iddia eden bu topluluğun dünyanın manâsını neden hayali bir karakterde aradıklarını sorulur, çünkü yine dergide iddia edildiğine göre Masonlara göre evreni Süleyman mabedinin boyacısı *Hiram* isimli usta tasarlamıştır. Tamamıyla Yahudi efsanelerine dayanan masalları ezberleyerek yepyeni ve bambaşka bir Mason uydurma diliyle konuşmak, bunların neresi müsbet ilimlere uyar diyerek cevap arar.[259] Bu durumda Büyük Doğu'ya göre Masonluğu birbiriyle çelişen açıklamalar ve sözler bütünü olarak değerlendirebiliriz.

Büyük Doğu Masonları *Allahsız* diye tabir edip kaynaklara dayanarak tezine dayanak oluşturur.[260] Yine Derginin iddia ettiğine göre 1789 Fransız inkılabından sonra ortaya çıkan hürriyet, müsavat ve uhuvvet kelimelerinin Masonlar tarafından

---

[258] M. R. Ogan, *"Dünya İmparatorluğu Masonluk"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 22.06.1951, V/61, s.13-16.
[259] M. R. Ogan, *"Masonluk Nedir, Ne Yapmak İster?"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 29.06.1951, V/62, s.6-13.
[260] Yazmış olduğu makaleden bir örnek verecek olursak 1865 tarihli Mason kongresinde *La Farge* isimli şahıs tarafından söylenildiğini iddia ettiğine göre; *"…Gaye insanın Allah'a galebesidir, Allah'a harp ve nefret semaları bir kâğıt gibi delmek, bu lazımdır terakki bundadır…"* sözüyle tezine örnek vererek Masonların inançsız ve din karşıtı olduklarını aktarır. bkz. Prof. Ş.Ü., *"Vesikalarla Masonların İçyüzü: 1 – Masonluk Mutlaka Allahsızlık Demektir"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 25.11.1949, V/7, s.12.

ortaya atılmıştır. Dergi ortaya attığı tezini güçlendirmek için *Acacia – 1903* isimli kaynaktan aktardığına göre Masonların 1789 inkılabını hazırlayıp gerçekleştirdiklerini, sosyalist ihtilal için işçilerle müşterek hareket ettiklerini ifade eder. Masonların İşçilerin miktar ve kuvvetinden istifade etmek gerektiğini düşündüklerini iletir.[261]

Dergi liberalizmin yükselişinin Masonların işine geldiğini pozitivizm, hümanizm, rasyonalizm, natüralizm, determinizm, septisizm ve sosyalizmin Masonlar eliyle ortaya çıkarıldığını aktarıyor. Buna kaynak olarak ise *Meşrık-i Azâm Konventi – 1923 – s.410.* yazılı dipnotu kaynak gösteriyor.[262] Mecmuadan aktarılan bilgiler ışığında değerlendirdiğimizde tüm bu zıt fikirlerden bir kaos ortamı yaratan Masonların aynı zamanda dünya da hakimiyet kurup barışı tesis etmeye çalışmaları mantığa aykırıdır.

Bir diğer önemli Yahudi ve Masonluk karşıtı müellif Cevat Rıfat Atilhan'ın *Masonluk* adlı eserinden aktarıldığına göre; Masonluğun bir Yahudi oyuncağı olduğunu Yahudilik ve Komünizm arasında bir bağ bulunduğunu bunların hepsinin Yahudi kafasının ürünü olduğunu iddia eder. Masonların yurt, milliyet, din, asalet ve aile gibi mefhumlara düşman olduğunu aktarır. Masonların Orduya, disipline silah arkadaşlığına ve milliyetçilik fikrine karşı olduklarını Türkiye'de de bu tarz teşekküllerin dirilmemesi için Türk çocuğunun sorumlulukları olduğunu aktarır.[263]

3.7.Türk Masonluğu

Büyük Doğu mecmuası Masonluğu baş mesele olarak ele alır. Masonluğu gerileme tarihimizin sorumlusu olarak görür. Masonluk, Yahudi kapitalizminin polisi olması nedeniyle de pür dikkat incelenip bilinmesini Türklük için bir vazife olduğunu söyler.[264]

---

261 Prof. Ş.Ü., *"Vesikalarla Masonluğun İçyüzü: 2 – Masonluk Mutlak Olarak Devlet ve Milli Birlik Suikastçılığı Demektir",* **Büyük Doğu Dergisi,** 02.12.1949, V/8, s.10.

262 Prof. Ş.Ü., *"Vesikalarla Masonluğun İçyüzü: – O Mutlak Beynelmilelcilik ve Kozmopolitliktir",* **Büyük Doğu Dergisi,** 23.12.1949, V/11, s.12.

263 Cevat Rıfat Atilhan, *"Masonluk",* **Büyük Doğu Dergisi,** 13.02.1948, IV/80, s.16.

264 Prof. Ş.Ü., *"Ve Bizde Masonluk",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 08.04.1949, IV/5, s.2.

Dergi Türkiye'de Masonluğun çıkış tarihine Kırım muharebesinden sonrasını işaret eder. O zamana kadar Türkiye'ye bazı gayrimüslim müesseselere mensup fertler gelmiş ve burada bilhassa gayrimüslim cemaatler arasından bazı kimseleri kendilerine intisap ettirmiş olabileceğini söyler.[265]

Türk localarında da diğer localarda olduğu gibi, reis, birinci nazır, ikinci nazır hatip ve kâtip vardır. İçtimalara altı ayda bir değişen parola ile girilir. Büyük üstat İstanbul'da ikâmet eder. Ankara, İzmir, Samsun, Bursa, Adana ve Manisa'da mahfiller bulunur.[266] Dergide aktarıldığına göre her insan Mason olamaz bunun için bazı özel şartlara haiz olmak gerekmektedir. Mason teşkilatına girebilmek için aydın görüşlü ve gelecek vadeden sıfatlara haiz olmak, hükümette önemli mevkilerde görevli olmak, zengin ve cömert olmak gerekir.[267]

Mecmua Türk Mason Derneği'nin üyelerine dağıttığı bir vesikayı ifşa eder ve bu belgeye göre Mason localarının gayelerini yayınlar. Türk Mason locasının gayeleri ile uluslararası Mason localarının amaçları benzerlik göstermektedir. Belgeye göre; Türk Mason Derneği'nin gayesi; üyelerinin fikri, felsefi, ilmi ve ahlaki ilerlemelerini sağlamak. Hürriyet, müsavat ve kardeşlik prensiplerinin Türkiye hudutları içinde gelişmesine çalışmak ve hayır işleriyle meşgul olmaktır. Bu gayelere ulaşmak için dernek, mecmua, risale, neşir, konferanslar, münakaşalar tertip ve tanzim etmektir. Dernek Yönetmeliği kanunlara uygun bir şekilde gizlilik olmadan düzenlenerek ve derneğin her hareketi hükümete haber verilmesi esasına dayalıdır. Bu haliyle Mason derneklerinin denetime açık bir sistem olduğu anlaşılmaktadır. Vesikaya göre; Dernek siyasetle iştigal etmez. Toplantı yapılacağı zaman günü, saati, yeri ve gündemi en az bir hafta evvel hükümete ve genel kurul üyelerine yazıyla bildirilip iki gazete ile ilan eder. Genel kurulun toplantısı ilan olunan ve hükümete bildirilen gün, saat ve yerde yapılır. Genel kurulca idare kuruluna seçilecek üyelerin kimlikleri ve statülerinde yapılacak değişiklikler bir hafta içinde hükümete bildirilir. Dernek hükümet tarafından her zaman teftiş ve tetkik edilebilir. Derneğin fesih kararı İçişleri Bakanlığına

[265] Dedektif X Bir, *"Mason Esrarı"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 23.08.1952, s.3.

[266] Prof. Ş.Ü., *"Türkiye'de Mason Teşkilatı"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 11.11.1949, V/5, s.12.

[267] M. Raif Ogan, *"Türk Masonları"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 23.03.1951, V/53, s.10-11.

sunulmak üzere idare kurulu tarafından beş gün içinde İstanbul Valiliğine bildirilir.[268] Böylelikle Masonlar mistik bir yeraltı oluşumu olmadıklarını şeffaf ve net olduklarını ima etmeye çalışırlar. Ancak Büyük Doğu Yazar kadrosunun buna ikna olmadığı Masonluk ve Siyonizm'e karşı vermiş oldukları mücadeleden anlaşılmaktadır.

Sürekli Masonluk eleştirisinin olduğu yazılara nispeten daha ılımlı sayılabilecek makaleye göre; Türk Mason teşkilatının tamamıyla demokratik esaslara dayalı olduğunu, her bir Mason locasının idaresi loca azasının her sene verdikleri oylarla seçilen muvazzafların elinde olduğunu yazar. Masonluk herkesi vicdani akidelerinde serbest bırakmak suretiyle en geniş bir laiklik esasını tatbik etmektedir. Masonluk nazarında *din* gayet tabii bir vasıftır. Her memleket Masonluğu o memleketin hudutları dahilinde millidir. Her memleketteki Mason merkezleri kendi ülkelerinde kendi gayelerine çalışmakta hür ve özerktirler. Masonluğun en büyük içtimai hedefi her memlekette gençliği sevk ve idare etmek en yeni fikirleri ortaya atmak velhasıl her memleketin muhtaç olduğu fikri ve ruhi inkılapları hazmedecek bireyler yetiştirmektir. Makaleye göre Türk Masonluğu Türkiye'nin büyük inkılap devresinde tekâmül ve terakki yolunda ilerleyerek Cumhuriyeti müdâfâ edecek her fedakârlığa hazır bir müessese olduğunu yazar.[269] Bir nevi Mason propagandası izlenimi veren yazı mecmuada alışık olduğumuz tenkit usûlüne aykırı görünüme sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Dergi Türkiye Mason Maşrık-ı Âzamı'nın 1934 yılında düzenlenen 25. Yıl dönümü kutlamasına ait belgeleri ifşa etmiştir. İş bu belgelere göre; Başta Türkiye Yeni Mason derneğinin Üstad-ı Âzam'ı ve sözcüsü, sabık Halk Partisi milletvekili M. Kemal Öke olduğunu aktarır. Türkiye Mason teşkilatının İskoçya Mason tarikatının hakimiyetine bağlı olduğunu milli olmadığını dışardan idare edildiğini iddia eder.[270]

Masonlara yönelik çok yönlü eleştiriler sürekliliğini korur. Dergiye Masonlar memlekette mevcut bulunan hayır kurumlarını ele geçirmeyi kendi tarikatlarının

---

[268] Yazıda her hangi bir imza ve yazar ismi bulunmamaktadır. bkz. *"Türkiye Mason Derneğinin Yalnız Üyelerine Dağıttığı Mahrem Statüsü"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 09.02.1951, V/47, s.8-9.

[269] Dedektif X Bir, *"Mason Esrarı...,* s.3.

[270] M. Raif Ogan, *"Türk Masonları, Şahıslar, İşler, Gayeler, Hedefler"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 01.12.1950, V/37, s.7.

prensipleri noktasında ehemmiyetli bulduklarını yazar. Darü'ş-Şafaka gibi yalnız yetim İslam çocuklarını barındıran ilim müessesesinin başındaki *Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiyye*'nin idaresini ellerine geçirmeye muvaffak olduklarını, Çocuk Esirgeme Kurumunun Masonların tesisi olup onların elinde olduğunu iddia eder.[271]

3.8.Masonlukla Mücadele Yöntemi Olarak Kanun ve Neşriyat

Masonlara karşı mücadele daha çok basın – yayın yoluyla yapılmaktadır. Bu anlamda derginin eleştirilerine maruz kalan ve Mason taraftarı oldukları düşünülen yayınlar vardır. Benzer iddiaları sık sık tekrar eden dergi, sabık mandacı ve kalubeladan beri Mason ve dönme diye itham ettiği Ahmet Emin Yalman'ın Vatan Gazetesi'nde Masonluğu müdâfâ ettiğini, Vatan'ın neşriyat müdürü Mason Sinan Korle ile birlikte çıkarttıkları *Türk Mason Dergisi'* nde gizli Mason tekkesine mürit kazandırmaya çalıştığını iddia eder.[272] Dergide yayımlanan yazıya göre Masonlarla mücadele eden yayınlar az miktardadır. Bir kaç gazete ve az sayıda yazar dışında Masonluk aleyhinde yazılar yazabilen yok denilerek Anti-Siyonistlerin sayıca az olduğuna dikkat çekilmiştir. Sebep olarak ise Masonluğun kudreti gösterilir. Dergi, Ahmet Emin Yalman'ın ve M. Mermi'nin gazetelerinde Masonluğu müdâfâ etmekte pek hararetli davrandıklarını aktarır.[273]

Bir başka mücadele biçimi hukukî yollar denilebilir. Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan'ın büyük millet meclisine Mason derneklerini kapatılması hakkında bir kanun layihası vermiştir. Sebep olarak ise Atatürk tarafından kapatılan Mason derneklerinin bilahare cemiyetler kanununa aykırı olarak açılmış bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu iddia üzerine Türk Masonları Derneği Başkanı Dr. M. Kemal Öke akşam gazetesine beyanatta bulunarak; daha önce de bu tarz bir girişimde bulunulduğunu meclise verilen bir takrirle cemiyetin kapatılmaya çalışıldığını, ancak İçişleri Bakanlığı'nın yapmış olduğu tahkikat neticesinde derneğin kökünün dışarıda olmadığına kanaat getirilerek faaliyete devam etmeleri hususunda karar alındığını aktarır. Ancak Derginin karşı iddiasına göre bahse konu tahkikatı yürüten eski İçişleri Bakanı Emin Erişirgil'de

---

[271] M. Raif Ogan, *"Masonlar, Hayır Cemiyetleri ile Terbiye Müesseseleri Üzerinde Mason Eli"*, **Büyük Doğu Dergisi**, 15.12.1950, V/39, s.7.

[272] M. R. Ogan, *"Mason Derneği Kanuna Zıttır"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 18.05.1951, V/56, s.7.

[273] M. R. Ogan, *"Dünya İmparatorluğu Masonluk"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 22.06.1951, V/61, s.13-16.

Mason olduğu için derneği kapattırmadığını beyan eder. Masonların gizli tarikat olduğunu esrarlı ayinler yaptıklarının gösteren deliller olduğunu bununla alakalı bir eserin Galata'da bulunan *Morkides*[274] isimli matbaada bastırıldığını aktarır. Bahse konu eserin Matbuat kanununa göre Savcılığa, Emniyet Müdürlüğüne ve Derleme Müdürlüğüne nüshalarının gönderildiğine dair kayıtların olduğunu ancak savcılık ve ilgili kurumların bir girişimde bulunmadıklarını iddia eder. Dergi adli makamların Masonlarla mücadele konusunda yetersiz kaldığını, hükümetin meseleye yüzeysel baktığı için Masonların gerçek yüzünü göremediğini aktarır.[275]

4. Büyük Doğu Dergisinde Anti – Komünist Söylemler

Büyük Doğu dergisinin özellikle 1944 yılından sonraki yayınlarında hükümete muhalif bir tavrı vardır. Derginin muhalefet anlayışı hükümete ait her icraatı ve hareketi eleştiren klasik tepkiyi göstermiştir, bununla birlikte okuyucularına ihtiyaç duyacakları argümanları sağlayan kendine has bir ideolojiyi de sunarak farklı bir teknik geliştirmiştir.[276] Dergi sunduğu yeni ideolojiyi sadece felsefi bir ütopya olarak değil aynı zamanda sistemler üstü yeni bir yönetim şekli olarak sunmuş ve kendi oluşturduğu yönetim ve sosyal hayat sistemini yeni bir alternatif olarak okurlarına ve topluma arz etmiştir.

Dergi kronolojik olarak incelendiğinde hemen her döneminde Anti – Komünist söylemlere yer verilmiştir. Necip Fazıl Kısakürek başta olmak üzere,[277] *Ömer Rıza Doğrul, Ziya Şakir, Peyami Safa, Bekir Berk, Rıza Çavdarlı, Ali İhsan Sabis, Salih Zeki Aktay, Reşat Feyzi Yüzüncü, Numan A. Binatlı, Celal Sılay ve M. Raif Ogan* gibi

---

[274] *"…Derhal İskoçya Tarikatına göre bir Masonluk Tarikatı nizamnamesi yapıldı. Galata da Morkides Matbaasında bastırıldı ve Masonlara gizlice dağıtıldı. Bu nizamnamenin kapağında (Türkiye Mason Derneği – Yüksek Şûrası: -Birinci Derece Çalışma Usulü – Çalışma Rehberi) ibareleri aynen görülmektedir…"* bkz. M. R. Ogan, *"Mason Dernekleri ve Kanun",* **Büyük Doğu Dergisi,** 25.05.1951, V/57, s.7.

[275] M. R. Ogan, *"Yine Masonlar ve Usulleri",* **Büyük Doğu Dergisi,** 02.03.1951, V/50, s.6-7. ve M. R. Ogan, *"Kanun Nazarında Masonların Mevkii",* **Büyük Doğu Dergisi,** 09.03.1951, V/51, s.6.

[276] Oluşturulan bu yeni ideolojinin kuram ve kavramlarının tamamı için bkz. N. F. Kısakürek, **İdeolocya Örgüsü**, İstanbul 2018.

[277] Necip Fazıl Kısakürek Anti-Komünist söylemler içeren yazılarında sadece kendi ismini kullanmamıştır kullandığı diğer isimler; B.D., Be. De., Prof. H.H., Büyük Doğu, Muhbir, Prof. Ş.Ü, Dedektif X BİR ve NFK. Dergide ayrıca *Büyük Doğucular, Büyük Doğudan müteşekkil bir heyet* gibi imzalar olan yazılarda bulunmakla beraber imzasız yazılarda mevcuttur.

farklı meslek gruplarında faaliyet gösteren yazar kadrosu konuyu kendi uzmanlık alanları dahilinde ele alarak Komünizm eleştirisinde bulunmuşlardır. Her ne kadar farklı disiplinlerden gelmiş olsalar da tek bir fikir çatısı altında toplanmış olmaları yazarlara bütüncül bir gözle bakmayı mümkün kılmıştır.

Anti – Komünizm içeren yazılar genel mahiyette ele alınırsa ekonomi, sosyal hayat, Sovyetler birliğinin iktisadi, fikri ve içtimai faaliyetleri, Komünizmin ahlaki boyutu, Komünizmin topluma ve hükümete verebileceği maddi manevi zararlar ve dine yönelik yaklaşımlar başlıkları altında toplanabilir.

Necip Fazıl Kısakürek Komünizm ideolojisini felsefi açıdan değerlendirirken Komünizmin karşısına *Ruhçuluk* adını verdiği ideolojiyi oturtur ve tahlilini yapar. Bu bağlamda Komünizm'i ya da bir diğer deyim ile maddeciliği usulen tenkit ederek maddeciliği basit, düz, afakî ve objektif olarak nitelendirir. Maddecilerin kâinat gibi olağanüstü bir sistemi basit tutumlarla açıklamasını eleştirir. Komünizmin yahut maddeciliğin İslam'ın yegâne düşmanı olması ve Necip Fazıl'ın deyimi ile İslam'ın kaba taassup çerçevesini değil de ruhunu hedef aldıklarını ifade eder.[278]

Maddecilere diğer bir eleştirisi ise XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşan Komünizmin felsefi anlamda dünyayı etkisi altına aldığını, ancak ruhu ihmal ettiklerini ruhçuların ise ruhçuluğu başat bir karakter olarak benimsemenin yanında maddeyi de ihmal etmediklerini ifade eder. İki fikrin yegâne talimgâhı olan fikriyat sahasında ise galibiyetin ruhçulardan yana olduğunu aktarır.[279] Yazar doğacak olan yeni bir dünya düzeninde maddecilere yer olmayacağını alışılagelmiş mevcut siyasal sistemlerin muhteva bakımından değişeceğini ve etkisini kaybedeceğini ifade ederek Komünizmin geleceği olmayan bir siyasal akım olarak kabul eder.[280]

Dergi sağ ve sol kavramlarının yorumlamasını yaparken sol kavramının felsefi bir tasnif olmadığını politik bir tanımlama biçimi olmakla beraber *sol*un dünyanın ana

[278] B.D. *"9 Anahtardan birincisi: Ruhçuluk"*, **Büyük Doğu Dergisi**, 18.02.1944, II/19, s.2.

[279] B.D. *"Ruhçular İleri…"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 25.02.1944, II/20, s.5. Bahse konu olan maddeciler ve ruhçular olarak tabir edilen oluşumun kimlerden meydana geldiği belli değildir. Müellif harp (fikriyat) sahasından kasıtla ikinci dünya savaşını kastediyor olabilir yahut tam tersi hayali bir mekân ve cemiyetten bahsediyor olabilir.

[280] B.D. *"Bir dünya doğuyor…"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 11.02.1944, II/18, s.2.

bölünme noktası olduğunu ve çevresinde ise Komünizm, Liberalizm ve Nazizm'in olduğunu aktarır. Dergi bu tanımlama akabinde sağcı olarak nitelendirilmemek için ayrıca ekler ve doğacak yeni dünyanın ilerici olduğunu iddia eder.[281]

Necip Fazıl Kısakürek sağ ve sol kavramlarını genel bir felsefi mahiyette değerlendirirken derginin yazar kadrosunda yer alan Ziya Şakir bu kavramları toplumun algıladığı biçimde tarihimizde yer alan muhalif hareketler üzerinden örnekler vererek tanımlandırmıştır. Ziya Şakir'e göre sağ her zaman yönetenler (hükümetler), sol ise her daim hükümete karşı olan gayrimemnunlar ve istemezükçülerdir. Solcuları tarihimizde yeniçerilere kadar dayandırıp solun sorgulayan ve muhalif bir karakteri olduğunu ekler. Büyük Doğu yazarlarının fikir birliğinin bir örneği olarak ise Ziya Şakir esas fikrin sağ ve sol değil ilericilik olduğunu ifade eder.[282]

4.1.Anti – Komünist Bir Unsur Olarak Din

Dini boyutu da olan Büyük Doğu dergisinde Komünizmin dine verebileceği zararlar da tartışma konusu olmuş ve bununla alakalı öneriler de yer almıştır. Yeni İstanbul Gazetesi'nin Selanikli yazarı M. Nermi'yi dönme olarak niteleyen dergi ölü olarak itham ettiği CHP'li Falih Rıfkı Atay'ın İslam dinine ve Müslümanlara karşı düşmanlıklarını inkılabı korumak ve laiklik maskesi altında yazılarında ele aldıklarını M. Nermi'nin ezandan rahatsız olduğunu iddia eder. Yazının devamında demokrasiler de inançlara saygılı olunması gerektiğini aksi halde hadlerini bildirmek gerektiğini ifade ederek Falih Rıfkı'yı Milli Mücadele ve Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda komünist olmakla suçlar.[283] Komünizmin cemiyete girmeden önce topluma taze görünen bir takım kıymetler sunarak öncelikle içtimaiyatı tartıp akabinde salt kendi doktrinini enjekte etmektedir. Bu kıymetlerin nihilizm, fuhşiyat, kaba maddecilik ve

---

[281] Genel bir tabir ile; *"…Ötedenberi (sağ), alıkoymak, (sol) süpürmek niyetinde…"* Devamı için bkz. B.D. *"Sağ ve Sol"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 17.03.1944, II/23, s.5.

[282] Ziya Şakir, *"Tarihimizde Sol"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 11.01.1946, I/11, s.13.

[283] M.Raif Ogan, *"Merhumlara Mum Yakmak Solculuktur da Mevtalara Meş'ale Patlatmak Sağcılık mıdır?",* **Büyük Doğu Dergisi,** 03.11.1950, V/35, s.6.

Masonluk olduğunu aktaran mecmua, yeni yetişen nesilde olumsuz bulduğu davranış biçimlerini ise Komünizme bağlayarak gençlik eleştirisinde bulunuyor.[284]

Gençlik hemen her dönemde hal ve hareketleriyle bir önceki kuşak tarafından tenkit edilmiştir nitekim 1940'ların Türkiye'sinde de bu genel ön yargı devam etmiştir. İslam dininden uzaklaşan gençliğin Komünizme yaklaştığını aktaran yazar Komünizmin en önemli argümanlarından biri olan dinsizliği istismar ettiğini ve bunun propagandasını yaptığını ileri sürer. Komünizmle mücadele esası olarak dini kullanmak gerektiğini aktararak sözlerine şöyle devam eder:

> *"… Din, tek başına ve kendi kendisine bir Antikomünist unsur; ve tek başına Komünizma mikroplarını kökünden kurutucu bir vasattır. Görülüyor ki, Komünizma, mübarek Türkiyemizde bağdaş kurup oturabilmek için, manevi sahada, bütün öncü fikirlerini ileriye sürmüş ve bu öncü muharebesinde muvaffakiyetli neticeler almıştır. Şimdi, cemiyetimizin, bizzat Komünizma fikriyle, daha geniş bir cephe üzerinde savaşmak zamanı gelip çatmıştır. Bu son gaza'da Allah, Müslüman Türklerin yardımcısı olsun…"*[285]

Anlam bakımından benzer bir yazı ise yukarıda bulunan yazıdan bir sene sonra dergide yayımlanır ve benzer içerikler sunan yazı da dönemin önemli sarî içtimai iki tane hastalığı olduğunu bunlardan birinin Komünizm olduğunu Komünizmin gözle görülebilir, tehditlerinin engellenebilir ve dünyanın Komünizmle savaş halinde olduğunu nihayetinde ise demokrasyaların galip geleceğini yazmaktadır. Diğer hastalığın ise Masonluk olduğunu ileri sürer.[286] Komünizmle mücadelede önemli bir unsurun da din olduğunu ileri sürerek;

> *"…Komünistliğe karşı müdaafa silahımız din ve imandır. Bundan dolayı komünistlik ilk iş olarak kendi camiası içindekileri dinsiz ve Allahsız yapmağa uğraşır. Semavi dinlerden herhangi birine olursa olsun gerçekten bağlanmış bir ferdin komünistlikle bağdaşabilmesi imkansızdır. Nitekim son İtalya seçimlerinde İtalya'da komünistler kazanmak üzere iken, Papa'nın Roma'da toplanmış milyonu aşan topluluklara görünerek onları takdis ile hitap eylemesi, seçimin neticesini komünistlik aleyhine çevirmiştir…"*[287]

---

[284] Reşat Feyzi Yüzüncü, *"Komünizma Öncüleri",* **Büyük Doğu Dergisi,** 19.03.1948, IV/85, s.3.
[285] R. F. Yüzüncü, *"Komünizma…,* s.3
[286] M. Raif Ogan, *"Bütün Sırlarını İfşa Ediyoruz",* **Büyük Doğu Dergisi,** 01.12.1950, V/37, s.6.
[287] M. R. Ogan, *"Bütün Sırlarını…,* s.6.

Komünizmle mücadelede başat rol oynayan din kavramı sadece İslam diniyle değil tüm semavi dinler hesaba katılarak yorumlanmaktadır. Komünizmle mücadele de bir diğer unsur ise Masonluktur. Masonluk ilerlemesi ile Komünizm mücadelesi birbirine zıt bir çizgi izlemektedir. Komünizmle sağlıklı mücadele zemini için Masonluğun ilerlememesi şarttır.[288]

Hudutları aşan bir örnek ile Irak'ta Şii mezhebine mensup Şii komünistlerin Sünnî'leri tedhiş ve Türklerden nefret ettiğini, Şii komünistlerin *Allah'ı Muhakeme Ediyorum* isimli bir kitap neşrettikleri ve Müslümanlığa uzak olan Şii'lerin Komünizme yakınlık duyduklarını aktarmıştır.[289] Böylelikle Din kavramının da Komünizmle mücadelede yerine göre farklılıklar gösterebildiği ve inancın bazen ideolojiyi destekleyebildiğini görebiliriz.

4.2.Anti – Komünizm ve Sovyet Rusya

Dergiye göre Rusya ilimsiz bir ziraat ülkesiyken kurduğu fabrikalar, eğitim reformları ve Sosyalizme geçmesiyle birlikte ilerleme kaydetmiştir. Çalışmayı ve ilerlemeyi resmi dini haline getiren Rusya fabrikalara uyguladığı askeri disiplin sayesinde ekonomiyi kontrol altında tutmuş ve bu nedenlere bağlı olarak ekonomik bir güç haline gelmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemin en önemli gücü haline gelen Rusya komünist rejimin dünyadaki en önemli temsilcisi ve hamisi olmuştur.

Savaş sonrasında dünya artık iki bloğa ayrılmış bunlardan doğu kanadında Komünizm, batı kanadında ise kapitalizm hâkim olmuştur. Türkiye ise orta kısımda her iki tarafında kıskacının ucunda yer alan bir Cumhuriyet ülkesiydi. Komünizmin hâkim ve tehlikeli bir güç olarak yükselmesi aynı zamanda Komünizmden hoşnut olmayanlarla birlikte paralel bir çizgi izlemiştir. Değer kazanması ve nefret kazanması hemen hemen aynı oranda olmuştur. Rusya'nın yükselişi demek Anti-Komünizmin de yükselişi demekti.[290]

---

[288] M. R. Ogan, *"Bütün Sırlarını…,* s.6.

[289] R. Kasaboğlu, *"Irak",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 06.03.1959 X/1, s.10.

[290] Prof. H.H., *"Rusya",* **Büyük Doğu Dergisi,** 26.04.1946, I/26, s.7.

Türkiye’nin muhafazakâr muhalifleri için büyüyen Rusya dünya ve Türkiye için tehdit unsuru olarak görülüyordu. O dönem beklenen üçüncü dünya savaşında Rusya kendisini garantiye almak ve stratejik konumunu sağlamlaştırmak için Komünizmi kullanıyordu. Asya, kuzey Avrupa ve Baltık ülkelerine kendi ideolojisini yaymak ve aynı zamanda hasımlarına karşı da bir silah olarak kullanmayı tasarlıyordu.[291]

Dergi açısından Moskova hep bir tehdit unsuru olarak algılanmış ve ilerleyen tarihlerde oluşabilecek tüm felaketlerin müsebbibi olarak yaftalanmıştır. Bunda Rusya’nın izlemiş olduğu despot ve yayılmacı politikasının da payı vardır. Komünizmi ve Rusya’yı güçlendiren en önemli amil hiç şüphesiz savaş sonrasının ağır ekonomik şartlarıdır. Açlık ile sınanan Avrupa ülkeleri fakirlikten nemalanan Komünizm ideolojisi için bulunmaz bir nimetti, çünkü ideolojinin bir nevi yakıtı olan Proleterya[292] sınıfı hazırdı ve geriye sadece propaganda kalıyordu ki bu Sovyetler için zor olmayan bir işti. Ekonomik hususların doğurabileceği Komünizm tehdidine karşı tedbirli olmak adına ABD’den alınacak yardımların bu konuda yardımcı olabileceği düşünülmüştür. Zor durumda olan Türk ekonomisini Komünizm için potansiyel hedef olması işten bile değildir.[293]

Derginin stratejik analizlerine göre Komünizmin önemli ilerleme yöntemlerinden biri de sinsi harptir. Komünizmin ilerlemesine gerekçe olacak hususların ortadan kaldırılması ve bir verem kadar tehlikeli olan ideolojiye karşı veremle savaşır gibi savaşmak gerektiğini ifade eder.[294]

Bahse konu sivil ve gizli harp Avrupa içinde tehdit unsurudur. Harbin bu aşaması neticelendiğinde Sovyetlerin fizîken taarruza geçeceklerini oluşabilecek askeri harekâta karşı orduyu hazırlamak ve tedbirleri almak gerektiğini aktaran dergi

---

[291] Ömer Rıza Doğrul, *“Rusya’nın Yeni İsitla Devri”*, **Büyük Doğu Dergisi,** 02.11.1945, I/1, s.9.

[292] Mülkü olmayan, işçi, köylü. bkz. **https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/proletarian_1?q=proletarian** Erişim Tarihi: 19.10.2021.

[293] Ali İhsan Sabis, *“Moskof Tehlikesi Karşısında Türkiye”*, **Büyük Doğu Dergisi,** 24.10.1947, III/69, s.9.

[294] *“…Sinsi tecavüze ve gizli harbe karşı, tıpkı sâri bir hastalıkla savaş yapar gibi mücadele etmek lazımdır. Bir yandan tutulanları tedavi, diğer taraftan tutulmayanları korumak, beslemek, mukavemet aşısiyle onlara muafiyet kazandırmak lazımdır…”* bkz. Ali İhsan Sabis, *“Moskoflara Karşı Türkiye’yi Nasıl Hazırlamalı”*, **Büyük Doğu Dergisi,** 07.11.1947, III/71, s.9.

Türkiye'nin tüm yönleriyle bu fikir savaşına karşı duyarlı ve dikkatli olması gerektiği yönünde yoğun bir izahata girişmiştir.[295]

Dergide Rusya sadece politik faaliyetleri ile değil içtimai vaziyetiyle de ele alınmıştır. Çeşitli dergi ve gazetelerden derlenen bilgiler okuyucuya Sovyetlerin nizamsızlığı ve acımasızlığını pekiştirmek üzere defeatle yayımlanmıştır. *Riders Daycost* isimli Amerikan dergisini kaynak gösterildiği yazıda Rusya'da işçilerin ağır şartlar altında çalıştığını esasen işçi ve köylü temelli olan bu rejimin işçilere acımadığını Rusya'da içtimai bir buhran yaşandığını aktarır.[296] İşçilere yönelik bu yaptırımlardan nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan Türklere de uygulandığını ifade etmiştir.[297]

Meksika da görevliyken ABD'ye kaçan Sovyet diplomatı Aleksiyef de yukarıda bahsi geçen hususları anlatıp Rusya'da işçilerin suçlu ilan edilip iş kamplarına götürüldüğünü aktarmıştır.[298] Kaynak ve tanık göstererek devam eden Anti-Komünizm propagandası Aziz Bekof isimli şahıs kaynak gösterilerek devam ediyor ve yazarın yukarıda adı geçen şahıstan aldığı bilgiyi dergide yayınlıyor ve Falih Rıfkı Atay'ın eski dönemde yazmış olduğu *Yeni Rusya* isimli kitabının Rusya'da etkili olmadığını ancak Türk gençliği üzerinde tesiri olabileceğini düşünerek bu tür yayınlara karşı duyarlı olmak gerektiğini ifade etmiştir.[299]

Komünizmin sadece Rusya'da değil çevresinde de hüküm sürdüğü Romanya'da sanat eğitimi alan Türk vatandaşı Arman Ginyan isimli vatandaştan aktardığı bilgilerden örnekler verilerek okura ulaştırılmıştır. Haberin Ginyan'dan aktardığı

---

[295] Ali İhsan Sabis, *"Kızıl Tecavüze Karşı"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 26.12.1947, III/73, s.9. Aynı müellif devam eden yazılarında: Moskof tehlikesinin ekonomik açıdan aşılması için Marshall planına ciddi anlamda bel bağlamıştır Türkiye'nin selahiyeti'ni ise Avrupa'ya bağlayarak Batı Avrupa ülkelerinin Komünizme maruz kalmasıyla sıranın Türkiye'ye geleceğini defeatle beyan etmiştir. bkz. Ali İhsan Sabis, *"Yine Moskof Tehlikesi"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 02.01.1948, III/74, s.9.

[296] Prof. Ş.Ü, *"Sovyet Rusya'da Manzara"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 09.05.1947, III/62, s.6.

[297] *"…Birlik içinde çeşitli tethiş sistemleriyle milliyetlerin ve ruh kaynaklarının unutulmasına çalışmak rejimin başlıca planlarından birisidir. Buna rağmen milliyetini ve ruh kaynağını unutmamakta ısrar gösterenler ise kütle halinde sürülür, en uzak iklimlere dağıtılarak ufalatılır; ve hepsinden beteri, mecburi çalışma kampı ismi verilen ölüm kuyularında imha edilir. Bu siyasete hedef teşkil eden kütlenin başında, Rusya'da ki ırkdaşlarımız ve dindaşlarımız vardır…"* bkz. Numan A. Binatlı, *"Sovyet Rusya'da Türkler"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 03.03.1950, V/21, s.13.

[298] Prof. H.H., *"Sovyetlerin 14 Milyon Kölesi",* **Büyük Doğu Dergisi,** 31.10.1947, III/70, s.9.

[299] Rıza Çavdarlı, *"Bolşevik Medyomları"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 17.10.1947, III/68, s.6-14.

bilgilere göre Komünizmin sanata, piyeslere ve senaryolara kadar müdahale ettiğini, Türkiye'ye direkt gelinemediği için Fransa'ya kaçarak Fransa üzerinden Türkiye'ye geldiğini aktarmıştır.[300]

Stalin'in ölümü Rusya'ya bakışı değiştirmemiştir. Büyük Doğu yazar kadrosundan dokuz kişilik heyetin bir araya gelerek yazmış oldukları yazıda; Sovyetleri tamamen ortadan kaldırmak için dünya ülkelerinin ABD öncülüğünde birleşip taarruza geçmeleri gerektiğini öneriyorlar ve ABD'yi elindeki atom bombası ve saldırı kudretini kullanmadığı için eleştirmişlerdir.[301]

Komünizm karşıtlığı o kadar ciddi boyuttadır ki Büyük Doğu yazarları henüz yeni bitmiş umumî harbin üçüncüsünün çıkmasını bekliyor ve atom bombası gibi sadece yerel değil küresel çapta etki gösteren bir bombanın kullanılmasını önerecek seviyeye ulaşmıştır. Tezatların belki de en mühimi ise Rusya'da bulunan Türklerin ve Müslümanların olası bir saldırıdan etkilenebileceğini düşünmemeleri ya da Komünizm tamamen ortadan kalkacaksa buna razı olabilecekleri ihtimali de olabilir.

4.3.Büyük Doğu ve Tan Hadisesi

Necip Fazıl Kısakürek'in Büyük Doğu'da yazdığı yazıya göre olayın meydana geldiği günün sabahı saat sekiz sularında dergi baskısı ile alakalı matbaada bulunur. O esna da matbaanın telefonu çalar ve telefonda konuşan şahıs kendisini üniversite öğrencileri arasında bir temsilci olarak tanıttıktan sonra öğrencilerin Beyazıt meydanında komünistlere karşı ayaklandığını haber verip telefonu kapatmıştır. Devamında Necip Fazıl Büyük Doğu dergisi imtiyaz sahibi Nejat Muhsinoğlu'nu da alıp sokağa çıkar ve basın birliği başkanı Hakkı Tarık'a ait büroda Tan gazetesinin yağmalanmasını izler.[302] Olay sona erdikten sonra hadiseye dahil olan bir kısım gençlerin Büyük Doğu'ya gelip toplandıklarını, dinlendiklerini ve ele geçirmiş oldukları Komünizm içerikli bir takım evrakı gereği yapılmak üzere kendisine

300 *"Romanya'da Kızıl Baskı",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 09.09.1952, s.5. Yazarı belirtilmemiş bir gazete haberidir.

301 *"Davaların Davası",* **Büyük Doğu Dergisi,** 04.06.1954, VIII/5, s.3. (Bu yazı, Necip Fazıl Kısakürek'in önderliğinde toplanan Büyük Doğu'dan bir heyet imzasını taşıyor.)

302 Başka bir yazısında "Vakit" gazetesi ve Basın birliği olarak aktarır yazı için bkz. Büyük Doğucular, *"Millete ve Hükümete Beyannamedir",* **Büyük Doğu Dergisi,** 07.12.1945, I/ 6, s.8.

verdiklerini aktarır.[303] Yazının devamında Necip Fazıl bu olayın plansız, hesapsız ve aniden gelişen bir olay olduğunu, *Görüşler*[304] dergisinin Komünizm içerikli görüşlerinin gençleri galeyana getirdiğini aktarır.[305] Öğrencinin Necip Fazıl'a neden bilgi verdiği hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu durum Necip Fazıl'ın beklediği bir hareket olması sebebiyle haber verildiği ihtimalini akla getirmiştir. Derginin olay akabinde yayımlanan yazılarında bu iddialar ve şüpheler çürütülmek istenmişse de akıllarda soru işareti bırakmıştır.

Necip Fazıl'ın *Görüşler* dergisinin çıkmaya başladığı gün yazdığını iddia ettiği ve Büyük Doğucular olarak imzaladıkları yazıda ise Görüşler Dergisinin dayanağı olan Komünizm eleştirisi ile beraber Tan hadisesi hakkında yazı mevcuttur. Bu yazıda Necip Fazıl Görüşler Dergisinin yayın hayatına başladıktan sonra Büyük Doğu Dergisine gelerek kendilerinden fikir ve yol isteyen gençlere karşı temkinli olmalarını ve hakiki Türk kalemlerine güvenmelerini salık verdiğini aktarır. Kalemlerden kasıt ise muhtemelen kendisi ile birlikte yazısını imzalayan, Görüşler Dergisinde eleştirilen yazarlar ve fikirdaşları olabilir. Yazar bahse konu yazısı ile belki de olaya sağduyulu yaklaşmak gerektiğini vurgulamaya çalışsa da yine aynı yazıda;

> *"…(Görüşler) mecmuasının çıktığı gün, şimşek gibi titreyerek idarehanemize düşen ve bizden fikir ve yol isteyen yüzlerce gence (Büyük Doğu), sadece temkin, ölçü, kendilerine ve hakiki Türk kalemlerine güven tavsiye etmiş; bu hareket dünyanın en samimi fışkırışı halinde kendi kendisine şahlanıverince de, (Vakit) gazetesinde (Basın birliği) reisinin odasında, (Tan) gazetesinin kaz*

---

303 Bahse konu vesikalar çalışmanın ekler kısmında mevcuttur.

304 Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel tarafından 1 Aralık 1945 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Dergi'nin gayesi tek parti iktidarına muhalif olan tarafları tek çatı altında toplamaktır ancak derginin yayın ömrü uzun olmamıştır Tan hadisesi nedeniyle kapanmıştır. Dergi hakkında bilgi ve dergiye ulaşmak için; bkz. https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/gorusler/ Erişim Tarihi (24.10.2021) Necip Fazıl'ın bu görüşü doğru olabilir ancak gençlerin galeyana gelmesinde Necip Fazıl'ın etkisi olma ihtimali vardır gençlikten istifade edilerek bir takım amaçlar hedeflenmiş olabilir nitekim dergide Necip Fazıl ve Büyük Doğu ihmal edilmemiş ve Aziz Nesin tarafından eleştirilmiştir: *"…Bir Necip Fazıl vardır. Şair derler. "Para" sı vardır. Piyes halinde "Tohum" u vardır, toprağa ekilmemiştir. "Ağaç"ı vardır, meyvası, hatta gölgesi bile yoktur. Kaldırım mühendisi gibi kaldırım şairidir. Yapmadığı marifet, girmediği boya, etmediği iş kalmamıştır…"* Yazı için bkz. https://www.tustav.org/yayinlar/sureli_yayinlar/gorusler/Gorusler.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2021

305 Be. De., *"Hadiselerin Muhasebesi"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 14.12.1945, I/7, s.7-15.

gibi yolunduğunu seyrederken şöyle demiştir: Bu memleket, Bu gençlik oldukça ölmeyecektir!...”[306]

Muhtemelen Necip Fazıl komünistlerin kendisini ve dergisini eleştirmesini hazmedememiş olabilir. Söz konusu gençler olay olmadan evvel Büyük Doğu’ya gelerek fikir istemişler, olay esnasında telefon ile arayarak bilgi vermişler ve olay akabinde yine Büyük Doğu önünde toplanıp tezahüratlar atıp ele geçirdikleri materyalleri Necip Fazıl’a teslim edip gitmişlerdir.[307] Meseleye bu açıdan bakıldığında organize bir hareket olduğu anlaşılabilir ancak Necip Fazıl muhtemelen sorumluluğu olsa bile bunu kanunlar önünde mağdur olmamak için gizleyip olayı aniden ortaya çıkan bir hadise olarak ifade etmek istemiş olmalıdır. Ayrıca soyut kavramlar üzerinden açıklamalarda bulunarak meselenin gerekçesini Türk gençliğinin Komünizme karşı duruşunu ve ruhunu gösteriyor. Tan olayı sonrasında Anti-Komünist propaganda daha da şiddetlenerek devam etmiş ve Tan’dan sonra çıkan, aynı çizgiyi takip eden süreli yayınlar devlet ve millet için tehlike mahiyeti taşıdığını iddia ettiği diğer yayınlar Büyük Doğu’da ifşa edilmiştir. Geçmiş hadiselere bakılırsa bu ifşaat bir çeşit hedef gösterme olarak değerlendirilebilir.[308]

4.4.Peyami Safa’nın Mektubu

Peyami Safa Komünizm eleştirisini yazının ana temasında gerçek komünist gençleri hedefleyerek hayali bir karaktere yazdığı mektup üzerinden soru cevap şeklinde yapmıştır. Peyami Safa, Komünizmi benimseyen bu karakterin Komünizmin felsefi ve ilmi yönünden ziyade olumsuz ekonomik şartların sebebiyle içinde bulunduğu maddi çıkmazdan dolayı Komünizmi benimsediğini ileri sürer. Komünizmin yıllardır ortaya sürmüş olduğu tezlerin eleştirildiğini, bu eleştiriler karşısında Komünizmi savunan kişilerin bir mukavemet gösteremediklerini ve bu sebepten ideolojinin anlamsızlaştığını aktarır. Eşitlik kavramını sorgulamaya başlayan

---

306 Büyük Doğucular, *“Millete ve Hükümete Beyannamedir”*, **Büyük Doğu Dergisi,** 07.12.1945, I/6, s.8, s.15. Yazı ile alakalı olarak Necip Fazıl Kısakürek yazıyı “Görüşler” dergisinin çıktığı gün yazdığını ve iki gün sonra kendisini ziyarete gelen, Kazım Nami (Duru), Salih Zeki (Aktay), İskender Fikret (Akdora) ve Zahir Güvemli’nin imzaladığını aktarır. İlgili yazı ve açıklama için bkz. *“Bu Yazı ve Birkaç Nokta”*, **Büyük Doğu Dergisi,** 07.12.1945, I/6, s.16.

307 Be. De., *“Hadiselerin Muhasebesi”*, **Büyük Doğu Dergisi,** 14.12.1945, I/7, s.7.

308 İfşa edilen yayınlar; Markopaşa, Gün, Ses, Yığın, Sendika ve Gerçek’tir. Muhbir., *“Komünist”*, **Büyük Doğu Dergisi,** 13.12.1946, III/58, s.9.

yazar liyakati temel alarak eleştirisini sürdürerek liyakatli ve liyakatsiz insanların eşit şartlarda yaşamasını doğru bulmamakla birlikte esasen bunun eşitsizlik olduğunu ileri sürer. Emeğin bir karşılığı olmalı ve daha çok emek harcamış liyakatli insanların yüksek refah seviyesinde yaşamayı hak ettiklerini düşünür.[309]

4.5.Dil - Tarih Devrimleri ve Anti – Komünizm

Dil devriminin Polit - Büro[310] tarafından 1927 yılında planlandığını o dönemler Polit - Büro mensubu olan Aziz Bekof[311] ismini kaynak vererek aktaran dergi dil devriminin Polit - Büro mensubu milliyetçi gizli bir komünist tarafından Sovyetlerin bir talimatı olduğunu *Kadro*[312] dergisinin buna ön ayak olduğunu ve gayenin Türk dünyasında ki dil birliğini baltalamak olduğunu iddia eder.[313]

---

309 Peyami Safa., *"Kızıl Çocuğa Mektup",* **Büyük Doğu Dergisi,** 08.03.1946, I/19, s.2. Mektubun devamı için bkz. P. Safa., *"Kızıl Çocuğa İkinci Mektup",* **Büyük Doğu Dergisi,** 05.04.1946, I/23, s.3 ve devamı için bkz. P. Safa., *"Kızıl Çocuğa Üçüncü Mektup",* **Büyük Doğu Dergisi,** 12.04.1946, I/24, s.3. Gençlerin Komünist olmasına farklı bir yorum ise Celal Sılay'dan gelir, Paris'e okumaya giden gençlerin Paris'i insanı sarhoş eden bir labirente benzeterek gençlerin başını döndürdüğünü gençlerin orada fuhuş, kumar, kahvehane ve gazino bataklığına düştüğünü aktararak daha da önemlisi komünist olduklarını iddia eder bahse konu yazılar için bkz. Celal Sılay., *"Niçin ve Nasıl Komünist Oluyorlar",* **Büyük Doğu Dergisi,** 25.08.1950, V/23, s.15. ve C. Sılay., *"Niçin ve…,"* **Büyük Doğu Dergisi,** 01.09.1950, V/24, s.11. Peyami Safa'nın biyografisi ve tefsilatlı Komünizm içerikli yazıları için kitabı da mevcuttur. bkz. Peyami Safa, **Sosyalizm, Marksizm, Komünizm,** (der. Ergun Göze, Nevzat Kösoğlu), İstanbul 1971.

310 Polit - Büro Sovyetler Birliğinde devletin politika stratejilerini geliştiren ve uygulayan en yüksek karar organıydı 1917 – 1991 tarihleri arasında SSCB siyasi tarihi boyunca aktif olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. **https://www.britannica.com/topic/Politburo** Erişim Tarihi: 25.10.2021

311 Aziz Bekof hakkında detaylı bilgi maalesef bulunmasa da kendisinin Polit – Büro mensubu olduğu ve daha sonra muhtemelen bir şekilde ilişiğini kestiği ve Rıza Çavdarlı'ya Sovyet Rusya hakkında çeşitli malumatlar verdiği dergiye verdiği demeçlerden anlaşılmaktadır. bkz. R. Çavdarlı, *"Dil Davasının…",* s.15.

312 Kadro dergisi 1932 – 1934 tarihleri arasında yayınlanmış bir fikir dergisidir. Kurucuların arasında; Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin, ve Burhan Asaf Belge yer alır. Dergi döneminin toplumsal olaylarını yansıtması ve ekonomik, siyasi görüşleriyle Türk siyasal yaşamında akisler bırakmıştır. bkz. Sami Yuca, *"Kadro Hareketi ve Kemalizm",* **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Güz 2011, I/2, s.137-166.

313 Rıza Çavdarlı, *"Dil Davasının İç Yüzü",* **Büyük Doğu Dergisi,** 30.05.1947, II/65, s.5-14. *"(Polit – Biro) da 1927 senesinde bir karar verildi. Karar şöyleydi: Türk gruplarını birbirinden ayırmak için onlarda dil ayrılığı vücuda getirmek şarttır! Bu ayrılık ilk defa kendisini Türkiye'de göstermelidir! Ben o vakitler Türkiye'de maruf komünistlerin (Milliyetçi) namı altında Türk Dil ve Tarih Kurumuna girdiklerini biliyordum. Bunlar Moskova'nın ve (Polit – Biro) nun direktifleri altında çalışıyorlardı…"* bkz. R. Çavdarlı, *"Dil Davasının…",* s.14.

Dergi aynı iddiayı Tarih devrimi içinde tekrarlar ve buna kaynak olarak yine Aziz Bekof ismini verir ve Tarih devriminin arkasında Polit – Büro'da görevli bir Yahudi'nin olduğunu Tevfik Rüştü Aras'ın Tarih devrimine ön ayak olduğunu öne sürmüştür.[314]

İddiaların gerçeklik payı tartışmaya açık olsa da Sovyet kaynakları ile röportajlar yaparak Atatürk devrimlerinin tartışılmadığı, üstelik bunun Komünizm kaynaklı bir girişim olduğunu iddia etmek basın özgürlüğünün tartışıldığı bir atmosferde ilgi çekici bir hadisedir. Nitekim dergi belki de kendine yüklemiş olduğu vazifenin hakkını vermek adına sıra dışı yazılarına devam etmiş ve belki de bu sebepten ötürü günümüz de araştırmalara konu olmuştur.

4.6.Büyük Doğu'ya Göre Türkiye'de Komünizm, Politika ve Kamuoyu

Büyük Doğu Türkiye'de Komünizmin faaliyete geçişinde milat olarak Cumhuriyetin ilanını başlangıç kabul eder. Komünizmin tehditkâr yönünü sıklıkla dile getirerek okurlarını uyarır ve Komünizmin hedefinde Türklük ruhunun olduğunu iddia eder. Komünizmin tüm çabalarına ve hükümetlerin bu konuda kayıtsızlığına rağmen Türkiye'de istediği zemini bulamadığını ve bu duruma Türklük ruhunun ve Allah'ın engel olduğunu öne sürer. Komünizme yol açacak en önemli tehlike politik güdümlü iç dinamiklerin meydana getirmiş olduğu huzursuzluk ortamıdır halkın huzuru bozulursa Komünizme yöneleceğini iddia eder.[315]

Meclis zabıtlarından istifade ederek Mustafa Kemal Atatürk'ün meclis konuşmalarını aktaran dergi Türk politikasında Komünizmin daha eskilere dayandığını göstermek amacıyla Atatürk'ün yapmış olduğu konuşmadan kesitler vermiştir. Böylelikle dergi Türkiye'de Komünizm ideolojisini destekleyen ilk siyasi

---

[314] *"…Bolşeviklerin en büyük arzuları, bilhassa Türk grupları arasında, onlara kendi tarihlerini unutturmak, herkesi milli Tarih ile eğlendirmektir. Esefle söylüyorum ki, Türk Tarih Kurumu, bu tuzağın içine düşmüş, en ziyade tebarüz ettirilmesi icap eden Anadolu Türk tarihini bir kenara bırakarak, nereden alındıkları ve hakikat oldukları bilinmeyen birtakım tezler ortaya koymuştur! Ben bu eserlerden bazılarını elde ettim. Altlarında hiçbir me'haza tesadüf etmek mümkün değil… Bundan başka, insana öyle bir his veriyor ki <acaba uydurma mı?> dememek imkânsız oluyor. Son defa Moskova'ya gittiğim zaman Türkiye'den avdet etmiş bazı siyasi Ruslarla görüştüm. Bunların bana dediği şu oldu: <Halk yeni Türk tarihi ile alay ediyor!>…"* bkz. Rıza Çavdarlı, *"Tarih Davasının İç Yüzü"*, **Büyük Doğu Dergisi**, 06.06.1947, III/66, s.5.

[315] Necip Fazıl Kısakürek, *"Konferansın Sonu"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 06.05.1949, IV/9, s.5.

partilerin Türkiye Komünist Fırkası ve Halk İştirakiyûn Fırkası olduğunu ancak bu partilerin Türk iç siyasetinde etkili olamadıklarını öne sürmüştür.[316] Ciddi bir tehlike olarak görülen Komünizme dair belki de saptanmış en doğru görüş Komünizmin tüm tehlike ve şiddetine rağmen Türkiye'de istediği sonucu alamamış olmasıdır.

Dergi Komünizm destekçiliğinin esasen Milli Mücadele dönemine kadar gerilediğini vurgulayarak tenkide devam eder ve TBMM'yi Milli Mücadele döneminde Sovyetlere yakın olmakla suçlar. Komünistlerin CHP çatısı altında toplandığını iddia eder.[317] İddianın doğruluk payı yüksek çünkü yirmi beş seneyi aşkın bir süre tek parti yönetiminin olduğu bir politik sistemde muhtemelen siyasal partiler farklı ideolojik fikirleri karşılarında rakip olarak görmek yerine hemen her görüşte insanı partiye almak durumunda kalmış olabilirler. En ufak bir yaklaşımı bile sert bir dille eleştiren dergi 1920'de Bakü'de toplanan Şark Milletleri Kurultayına delege gönderilmesini eleştirmiştir.[318] Milli Mücadele döneminde Batıda ki birçok güçle mücadele halinde olan TBMM'nin savaş ve yeniden teşkilatlanmak için gerek duyduğu finansal ihtiyaçlar Türkiye'yi Rusya'ya yaklaşmak zorunda bırakmıştır.

Dergiye göre Milli Mücadele döneminden başlayarak 1950'lere kadar CHP tarafından himaye edilen Komünizm 1949'ların ikinci yarısı itibariyle dünya genelinde bir gerileme yaşamış Batı'da özellikle artık ilgi görmediğini çeşitli belgeler ve haberler ile açıklamıştır.[319] Dergi bahsedilen gerilemenin Türkiye'de tam aksi istikamette ilerlediğini, Komünizm ile mücadele edilmediği için Türkiye'de günden güne Komünistlerin sayılarının arttığını kaynağı belli olmayan ve tartışılır türden sayılar

---

[316] Büyük Doğu, *"Birinci Mecliste İlk Komünizm"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 12.03.1948, IV/84, s.15-16.

[317] Türkiye'de Komünizmin önemli savunucularından olan Şefik Hüsnü Değmer'in talimatıyla Komünistlerin CHP ve DP içine sızdıklarını ve amaçlarının partiler arası ilişkileri bozmak olduğunu iddia ediyor. Yazarı belli olmayan makalenin tamamı için bkz. **Büyük Doğu Gazetesi,** 24.06.1949, IV/16, s.1. Yazarı muhtemelen bu türden birçok makale yazmış olan ve Dedektif X Bir müstear ismini kullanan Necip Fazıl Kısakürek'tir.

[318] Türkiye kurultaya delege olarak Suphi Yoldaş'ı göndermiş ve Yoldaş, Halk İştirakiyun Partisi'nin faaliyetlerini kurultayda anlatmıştır. Yazının tamamı ve kaynak bilgisi için bkz. Dedektif X Bir, *"Türkiye'de Komünizma, Türkiye'de Komünizmayı CHP Himaye Etmiştir"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 01.04.1949, IV/4, s.2. Yazar aynı makaleyi 25.09.1959 tarihli Büyük Doğu gazetesinde mükerreren yayınlamıştır makale için bkz. Dedektif X Bir, *"CHP ve Komünizma"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 25.09.1959, X/30, s.8.

[319] Bahsedilen haberler için bkz. Dedektif X Bir, *"Komünizma ve Biz"*, **Büyük Doğu Gazetesi,** 22.07.1949, IV/20, s.4.

vererek açıklar. Ülkede nüfusun hangi siyasi görüşte ve nerede toplandığını tespit edecek bir sistemin mümkün olmadığı bir ortamda Komünistlerin, İstanbul, İzmir, Zonguldak ve Seyhan'da aktif olduklarının ve sayılarının ise 400.000 olduğunu iddia eder. Siyaseten çıkmaz da olan CHP'nin ise 400.000 oy için Komünistlere müsamaha gösterdiğini aktarır.[320] 1944 – 1947 yılları arası Adana Milletvekilliği ve Ankara Halkevi Başkanı olarak görev yapan Ferit Celal Güven'in Adana'da bulunduğu dönemde *Türksöz* Gazetesi'nde Komünizm propagandası yaptığı, Adana'da sürgün olan Abidin Dino'yu gazetenin başına getirdiğini ve Komünizm içerikli neşriyat yaptıklarını iddia eder. Komünistlerin o dönem şiirlerinde ve yazılarında *Yağmur* şifresini kullandıklarını yağmurun beklenen ihtilali imâ ettiğini aktarır.[321]

Dergi CHP merkezli Komünizm eleştirisine devam ediyor ve Sabahattin Ali hakkında iddialar ortaya atıyor. Komünist olduğu için tevkif edilen ve ceza alan Sabahattin Ali'ye dönemin kabinesinde yer alan Saffet Arıkan tarafından iş verildiği ve Sabahattin Ali'nin kadrolu devlet memuru sıfatıyla Devlet Konservatuarında öğretmenlik yaptığını aktarır. Tüm bu olanlara rağmen Sabahattin Ali, *Markopaşa* isimli mizah dergisinde sürekli hükümeti eleştirmiştir.[322]

Eğitime yönelik tenkitlerinde özellikle Köy Enstitüleri üzerinden Ahlak temalı bir eleştiri söz konusu olmuştur. Hükümeti bütün icraatları ve kurumlarıyla kapsamlı bir şekilde gözlem altına alan dergi kurduğu ilişkiler ağı sayesinde haberlerini ve makalelerini görsel ve yazınsal vesikalarla desteklemiş ve bir şekilde olayların Komünizmle bağlantısını kurmuştur. Bu açıdan bakıldığında Necip Fazıl'ın aslında bir araştırmacı gazeteci yönünün de olduğunu söyleyebiliriz. Sivas'tan Yakup Avcıoğlu isimli öğretmeni kaynak göstererek bir haber aktaran dergi, 1946 senesinde Divriği'de görev yapan Fikret Madralı isimli öğretmenin koyu ve zehirli bir Komünist olduğunu ve öğrencilere Komünizm propagandası yaptığını kamuoyuna ihbar ederek okullarda

---

[320] Sayılar ve yoğun olunan şehirler hakkındaki hükümler bilimsellikten uzak bir şekilde keyfi olarak belki de okurda ciddi bir intiba uyandırmak adına verilmiş olabilir. Bahse konu yazı için bkz. Dedektif X Bir, *"Komünizma ve…,* s.4.

[321] Dedektif X Bir, *"CHP…,",* s.8.

[322] Dedektif X Bir, *"İktidar ve Komünistler",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 20.05.1949, IV/11, s.2. Yazar aynı iddiaları ve makaleyi aynı şekilde 18.09.1959 tarihli Büyük Doğu gazetesinde mükerreren yayınlamıştır makale için bkz. Dedektif X Bir, *"Komünizma Yatağı CHP Maarifinden Bir Sahne",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 18.09.1959, X/29, s.8.

ki Komünizm tehdidine dikkat çekiyor ve bunun sorumlusu olarak CHP'yi ve Hasan Ali Yücel'i hedef gösteriyor.[323] Benzer bir haberde İstanbul Üniversitesi'nde Türkoloji Profesörü İsmail Hikmet Ertaylan hakkında veriyor ve Ertaylan'ı öğrencilerine *Lenin'in Heykeli Kaşısında* isimli manzume üzerinden sınav yapmak suretiyle Komünizm propagandası yapmakla suçluyor ve yazar tenkitte maksadı aşarak alakalıyı istifa ve intihara davet ediyor.[324]

5. Anti-Siyonizm ve Anti-Komünizmin Temelinde Yer Alan Düşünceler

Toplumda nasıl ki savunulan bir fikir, inanç ya da düşünce sistemi varsa muhakkak tabiat gereği bu ülkülere karşıt bir görüş de vardır. Bir başka deyişle her şey zıttı ile kaimdir. Bu bağlamda Türkiye'de siyasi ve toplumsal yapının hayli buhranlı bir döneminde Siyonizm ve Komünizm gibi radikal ve etkin ideolojilere karşıt görüşler peyda olmuştur. Herhangi bir şahsın, herhangi bir fikri doğru bulması veya bulmaması gayet tabii ve tamamen ferdin kendi tercihine bırakılmış objektif bir meseledir. Ancak bir yayın organından uzun yıllar bir ideolojinin olumsuz yönde propagandasının yapılması oldukça dikkat çekicidir.

Genellikle gayri milli görüşler, Batı'nın maddi-manevi gelişimine bütünüyle yönelmiş kesimler tarafından ideal birer yönetim sistemi, ideal devlet biçimi olarak kabul görmüştür. Ancak bunun aksine *İdeal*'i kendi öz bünyesinde, kendi sınırları dahilinde kendi ırkı ve kendi dini ile yorumlayıp önerenler de olmuştur. Bu kesim için genel kabul gören *Gelenekçi* yahut *Muhafazakâr* kavramları düşünce biçimlerinin manasını daraltacağından böyle bir tabir kullanmak uygun görülmemektedir. Büyük Doğu Dergisi'nde mevcut olan Anti-Siyonist ve Anti-Komünist içerikleri incelediğimizde karşımıza çözümü kendi özünde arayan, meselelere *Milliyetçi* bir perspektiften bakan yazar kadrosunun çıktığı görülmüştür.

---

[323] Dedektif X Bir, *"Komünist…",* s.3. Yazar Köy Enstitülerini hedefine alarak Mersin Düziçi Köy Enstitüsünde gebe kalan bir öğrencinin sağlık raporunu ifşa edip bunun üzerinden Anti-Komünizm propagandası yapmıştır. Vesika için bkz. Dedektif X Bir, *"Vesikaların Vesikası",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 25.09.1959, X/30, s.8.

[324] Dedektif X Bir, *"İstanbul Üniversitesi! Koynundaki Komünist Profesörleri Nasıl Tanımıyorsun?",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 27.05.1952, 12, s.1.

Büyük Doğu yazar kadrosu, Türkiye'den olmayan fikirlere ve siyasi gelişmelere temkinli yaklaşmak gereğini duymuşlardır. Türkiye menşeili fikir ile kendi tarihinden ders çıkararak hareket etmenin daha faydalı olacağı konusunda mutabıklardır. Karşıt görüşlü yazıların ana teması genelde bu bakış açısı üzerinden gelişmiştir. Bu anlayış okuyucuya sunulurken bir takım dini, felsefi ve sosyolojik argümanlarla zenginleştirilip okuyucuya birer öneri mektubu olarak takdim edilmiştir. Karşıt görüşlü yazıların kaleme alınmasında dönemin literatüründen en iyi şekilde istifade edilerek içeriklere ikna edici bir boyut kazandırılmaya çalışılmıştır. Bahsi geçen dönem içerisinde okurların bu yayınlara tepkisi veya etkileşimi ise başka bir araştırma konusunu teşkil etmektedir.

Büyük Doğu'da yazmış olduğu yazılar çerçevesinde Necip Fazıl Kısakürek'in Anti-Siyonist ve Anti-Komünist söylemlerinin muhtemel sebepleri; İslam'a uygun olmayışı, politik anlamda yetersiz ve özellikle fikrin muhtevası nedeniyle kaba, basit ve ruhsuz olarak nitelendirmesi, dönemin hükümetinin faaliyetlerini Komünizm ideolojisine yakın bulması, Siyonizm ve Komünizmin temelinde Masonik düzenin olduğunu düşünmesi sebep olarak sayılabilir. Netice itibariyle Necip Fazıl, dini ve milli bakımdan tehlikeli bulduğu bu görüşlere temelden zıt bir pozisyondadır. Özellikle Abdulhakim Arvasi ile tanışıklığı sonrasında büründüğü İslami kimliğinin yazara bu görüşleri desteklememesi hatta mücadele etmesi gerektiği yönünde bir misyon yüklemiş olabilir. Ayrıca yazarın kendi tasarlamış olduğu *Büyük Doğu İdeolojisi*'ni örnek bir yaşam biçimi kuramları olarak gördüğü için Siyonizm ve Komünizme karşı durmuş olabileceği düşünülmektedir.

Büyük Doğu yazarlarından Cevat Rifat Atilhan'da Anti-Siyonizm ve Mason karşıtı yazılarıyla dikkat çekmektedir.[325] Cevat Rifat bu ideolojilere neden karşı

---

[325] Cevat Rifat Atilhan 1892 yılında İstanbul'da Manastır Askeri Kaymakamı Hasan Rıfat Paşa ve Nuriye Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Babası ve dedesi asker olan Cevat Rifat Atilhan'ın kendisi de askerlik mesleğini seçmiştir. Atilhan'ın 1909'da Kuleli Askeri İdadisi'nde başlayan askerlik hayatı 1912'de kıtaya çıkmasıyla fiilen başlayacaktır. I ve II. Balkan savaşları ve I. Dünya savaşlarına katılmıştır. Filistin ve Gazze'de muharebelerde görev almıştır. 1920 yılında İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Milli Mücadele hareketine katılmış ve Mustafa Kemal Paşa tarafından Anadolu'ya insan ve mühimmat ulaşımı için kritik bir nokta olan Bartın ve Havalisi Kumandanlığı'na tayin edilmiştir. Milli Mücadele döneminde önemli faaliyetlerde bulunduktan sonra 1925'te kendi isteğiyle emekli olmuştur. Atilhan 1925'ten sonra bir süre ticaretle uğraşmıştır. 1933'te Alman, Yahudi karşıtı yayıncı Julius Streicher daveti üzerine Almanya'ya gitmiştir. İddiaya

olduğunu dergide *Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum* başlığıyla tefrika halinde yazarak açıklamıştır.[326] Yazılarına göre Atilhan'ın çocukluğunda şahit olduğu Yahudi

---

göre Hitler, Cevat Rifat'ı Yahudilerle olan mücadelesinden ötürü tebrik etmiştir. 1934 yılında Almanya'da *Siyonist, Komünist ve Farmason Düşmanları* kongresine katıldıktan sonra yurda dönmüştür. 1940 – 1942 yılları arasında ihtiyat subayı olarak görevlendirilmiş ve darbe yapacağı iddiasıyla bir müddet tutuklu kalmıştır. Daha sonra hakkındaki suçlamalardan beraat etmiş ve bu olayın Yahudilerin bir komplosu olduğunu ileri sürmüştür. 1948 Arap - İsrail savaşı'nda gönüllü birlik kurma girişimleri olmuş ve Filistin'e gizlice bir müfreze gönderdiğini iddia etmiştir. Cevat Rifat Atilhan, 1967'de vefat etmiş ve Siyonistlere karşı olan mücadelede sembol bir isim haline gelmiştir. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Celil Bozkurt, **Eserleri ve Fikirleri ile Cevat Rifat Atilhan**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2011.

326 *"…Çocukluğumda ne zaman kapımızın önünden bir Yahudi geçse kulaklarımı tırmalayan, ashabımı bozan bir ses duyardım. İyi bir Müslüman terbiyesi almış ve kelimenin tam manası ile mümin bir babanın eli altında büyümüş bir çocuk olarak bütün bize anlatılanların çocukları korkutmak için uydurulmuş masallar olduğunu düşünürdüm… Çocuk vicdanımla şuurum arasındaki mücadele sona erdi yerine nefret, tiksinti ve silinmez bir kin geldi. 1315 senesinde Manastır'da idik. O sene Yahudi mahallesinde bir Yahudi öldürülmüş şehir kızıl alevlere bürünmüştü… Yangın yerinde Yahudi Hahamına ait taş bir evin bodrumunda iğneli fıçıya atılmak için saatini bekleyen bir Bulgar çocuğunun iniltilerinin işitenler onu insanlıktan çıkmış, korkudan şuurunu kaybetmiş, renksiz, mecalsiz ve perişan bir halde kurtarmışlar… Manastır'ın Magarova köyünden Kosti oğlu Dobre… Din adına cinayet hiçbir Müslüman'ın idrakine sığmaz bir şeriattır. 1912'de harbiye mektebinin kapılarından çıkıp imparatorluğun dört bir tarafına dağıldıktan sonra… Felaketli Balkan harbinde Edirne muhasarası sırasında ve sultan Hamid'in Ertuğrul alayından derlenmiş söğüt askerlerinden müteşekkil 11. Nişancı taburundayım…Açlık ve yoksulluk bu kahramanların yakasına yapışmıştı ama tuz ve şeker bulunmaz bir meta olmuştu. Edirne'nin bütün gıda maddeleri tuz ve şekeri bir anda Yahudiler tarafından toplatılmıştı. İsrail'in görünmez kanlı hançeri Edirne müdafaasını arkadan vurdu ve bu yüzden yetmiş bin asker ve yüz bin sivil halk altı ay mahrumiyet ve sefalet içinde kaldı, kaleler açlıktan düştü… Gazze ve Kudüs arasında tüm savaşlara girdim. On üç defa yaralandım niçin davayı kazanamadık? Yerleştirdiğimiz, boğazından lokmamızı, sırtımızdan hırkamızı vatanımızdan en güzel parçalarını bağışladığımız İsrailoğulları Türk ordusuna hançer sapladılar ve kütle halinde casusluk yaptılar da onun için…"* .bkz. Cevat Rıfat Atilhan, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - I"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 18.08.1950, V/22, s.12, 16. Devamında: *"…Zenginleştirdiğimiz ve kanımızla müdafaa ettiğimiz bu topraklarda mesut yaşayan İsrailoğulları, mukaddes ve dini bir emir gibi telakki ettikleri birinci Bazel Siyonist Kongresi'nin mukarreratına uyarak topyekûn ordumuza hıyanet ettiler. Cephenin gerilerinde ve yanlarında ve bazen cephenin tam içlerinde pusu kurmuş bu caniler çetesinin casuslukları yüzünden savaşı kayıp etmiştik… Zaman ilerledi mukaddes topraklar ve Mescid-i Aksa elimizden çıktı. Kader beni bu on binlerce Türk şehidin katilleriyle karşı karşıya getirdi. Hayfa, Yafa ve Nasır'a ve cephe gerisindeki bütün Yahudi köyleri Taberiye ve daha nice Yahudilerle meskûn mahaller mukaddes topraklarda yerleşmiş bütün Yahudiler bu zavallı, bu masum, bu iyi kalpli Türk askeri aleyhine çalışmıştı. Bu katilleri sorguya çektim. Onları Şam şehrinin kışla ve hapishanelerine doldurdum. Siyon alemdarlarına bir gece içinde Dımeşkü'ş-Şam şehrinin meydanlarında ve idam sehpalarında cinayetlerinin cezasını çektirmek için Mersinli Cemal Paşa'nın olurlarıyla onları astırdım ve intikam aldım. 151 Siyon şefini idam ettim. Artık benimle Yahudilik arasında ebediyete kadar devam edecek bir mücadele başlamıştı…"* Bkz. Cevat Rıfat Atilhan, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - II"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 25.08.1950, V/23, s.12. Tefrika şu yazıyla sonlanır: *"…151 şahsı pervasızca darağacında sallandırmış olmak, maziden beri içimi dolduran menkıbelerden sonra kader önüme*

– Bulgar çatışması Yahudilere bakışını değiştirmiştir. Yahudi, Mason ya da Siyonizm karşıtlığı askerlik yıllarına dayanmaktadır. Cevat Rifat'ın anlattığına göre; Balkan savaşlarında Edirne muhasarası esnasında Ordunun ihtiyacı olan temel yaşam malzemeleri Yahudi tüccarlar tarafından toplatıldığı için binlerce insan açlıktan ölmüştür. Başka bir açıklama da ise I. Dünya savaşında Sina-Filistin cephesinde Osmanlı'nın mağlup olma sebebini Yahudilerin/Siyonistlerin yapmış olduğu casusluk faaliyetine bağlamaktadır.[327] Bu savaşlar esnasında Basel Siyonist Kongresinin talimatları kapsamında hareket eden Siyonistlerin Türk askerinin canına kastettiğini ve daha sonra bu Siyonistleri Şam'da yargılayıp idam ettiğini aktararak o olaydan sonra Yahudilerle arasında ebediyete kadar devam edecek mücadelenin başladığını aktarır.[328]

Osman Yüksel Serdengeçti özellikle Anti-Komünizm ve hükümete yönelik eleştirilerinde dizginlenemez bir enerjiye sahip olmakla beraber dönemin belki de en radikal yazarlarındandır. Osman Yüksel'in fikri alt yapısının oluşumunda Mehmet Akif Ersoy gibi milliyetçi ve muhafazakâr bir şahsiyetin yoğun bir etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. Gerek milliyetçi bir kültürde yetişmesi, gerekse tabii kişilik özellikleri Osman Yüksel'in tasvip etmediği ideolojiler ve şahıslara karşı mücadele etmesine sebep olmuştur. Osman Yüksel Serdengeçti'nin gençliğinden itibaren etkilenmiş olduğu fikirler ve şahıslar onun Anti-Komünizm ve muadillerine karşı radikal, sert ve inatçı bir söylem geliştirmesine neden olduğu düşünülmektedir.[329]

---

kahraman ve fedakâr Türk ordusunu arkasından hançerleyici teşkilatın ele başları olan bu 151 şahsı çıkarmış ve benim emrim ve elimle cezasının verdirmiştir. O gün bugün bendeki Yahudilik kinleri ebedlerle sürecek iki kanlı düşman. Davamız adına iyice bellemek lazımdır ki Yahudi'nin başlıca kuvveti parasında. İnsan zaaflarını istismar dehasında ve ufunetli ağzındadır. Propagandası muazzam büyük doğu idealine karşı müttefik düşmanlar safını merkezinde Masonluk ve sair müesseseleriyle Yahudiliği görmek ve tespit etmek başlıca vazife ve netice hükmündedir..." bkz. Cevat Rıfat Atilhan, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - III"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 01.09.1950, V/24, s.3.

[327] C. R. Atilhan, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - I"...*, s.12-16.

[328] C. R. Atilhan, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - II"...*, s.12.

[329] Asıl adı Osman Zeki olan Osman Yüksel Serdengeçti, 1917 yılında Antalya'nın Akseki ilçesinde dünyaya gelmiştir. Üniversite eğitimi için Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe bölümüne kaydolmuş ancak siyasi sebeplerden ötürü ilişiği kesilmiştir. Osman Yüksel'in bir aksiyoner kişilik olarak ortaya çıkmasında DTCF ve o dönemde bulunduğu Türkçü faaliyetler etkili olmuştur. 1947 yılında çıkarmaya başladığı *Serdengeçti* dergisi muadili *Büyük Doğu* dergisi ile benzerlikler göstermektedir her iki dergide yazarlarının muhalefeti nedeniyle sık sık kapatılmıştır dergi 1962

Bir başka karşıt görüşlü yazar ise Mehmet Raif Ogan'dır. Raif Ogan, hem Anti-Siyonist hem de Anti-Komünist biri olarak tanımlanabilir.[330] Masonluk ve Siyonizm kavramlarının hepsini bir fikir çatısı altında değerlendirmesi ve yakın tarihimizde de akisleri devam eden meselelerin tümüne sebep olarak Yahudiliği ve Masonluğu sebep göstermesi nedeniyle Siyonizm ve Masonluk benzer kavramlar olarak ele alınmıştır. Sert bir üsluba sahip olan yazar, tarihi olayları yüzeysel bir şekilde ele alarak meseleleri daha çok komplo teorileri üzerinden yorumlamaya çalışmıştır. Yazarın Anti-Siyonist ve Anti-Komünist söylemlere başvurmasındaki en önemli sebep İslam hassasiyeti olduğu düşünülmektedir. Yazar, İslam dininin Komünizm ya da Siyonizm fikirleri tarafından zarar görebileceğini düşünmektedir. İkinci bir husus devlettir ki henüz genç Cumhuriyetin güvenliğinden emin değildir. Muhtemelen Raif Ogan geçmişinden gelen dini bir refleksle İslam'a uymayan, Türkiye'den olmayan dışa bağımlı bu ideolojilere karşı mücadele vermiştir.

Anti-Komünizmi askeri açıdan ele alan yazar Ali İhsan Sâbis, meseleyi kurmay disiplini ile ele aldığından daha ihtiyatkâr bir bakış açısına sahiptir.[331] Yazar meseleyi askeri ve uluslararası ilişkiler bağlamında ele alır. Özellikle Komünizm ve temsilcisi SSCB'ye karşı dikkatli olunması gerektiğini yazmıştır. Muhtemelen askerlik mesleğinin vermiş olduğu bir duruş gereği ülkenin yıkıcı ideolojilerin tehdidinden korunması gerektiğini defeatle ifade etmiştir. Sâbis'in pek çok savaşa katılmış bir General olması ve Osmanlı Devleti'nin son dönemine denk gelmesi, devlet ve

---

yılına kadar yayın yapmıştır. 1965 – 1969 yılları arasında Adalet Partisinden Antalya Milletvekili seçilmiştir. bkz. Ferman Karaçam, *"Serdengeçti, Osman Yüksel"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, XXXVI, İstanbul 2009, s.555-556. Yazarın Büyük Doğu dergisi makaleleri için bkz. O. Y. Serdengeçti, *"Bir Nesli Mahvettiler"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 03.03.1950, V/21, s.1-16, a. Mllf., *"Unutma Affetme"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 08.05.1959, X/10, s.1-16, a. Mllf, *"Materyalizmin Yıkılışı"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 03.07.1959, X/18, s.1-16, a. Mllf, *"Tezatlar"*, **Büyük Doğu Dergisi,** 03.07.1959, X/26, s.1-16.

330 Mehmet Raif Ogan, 1887 yılında İstanbul'da doğmuştur. Darü'l-Muallimin mektebinde eğitiminin yanında Hukuk ve Din eğitimi de almıştır. Eğitimci, yazar ve gazetecidir. 1925 ile 1928 tarihleri arasında *Türk İzciler Birliği İzci Gazetesi*'ni 1952 ile 1954 tarihleri arasında *İslam Dünyası* Dergilerini yayınlamıştır. Büyük Doğu'da tefekkür tarihi ve siyasi akımlarla alakalı birçok yazı kaleme almıştır. 1976'da vefat etmiştir. Masonlukla alakalı kitabı için bkz. M. Raif Ogan, **Türkiye'deki Masonluk: İç Yüzü ve Sırları,** Ogan Yayınları, İstanbul 1951. Biyografi için bkz. Mustafa İsmet Uzun, *"Ogan, Mehmet Raif (1887 – 1976),* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXXIII, İstanbul 2007, s.318-319.

toplumun siyasi ve ahlakî güvenliğinin sağlanması yönünde hislerini kuvvetlendirdiği düşünülmektedir. Ali İhsan Sâbis, muhtemelen devletin sınır güvenliği, toplumun ise ahlakî ve içtimai manada güçlü kalması gerektiğini savunduğundan Komünizme karşıt bir duruş sergilemiştir.[332]

Şair Celal Sılay'ın Psikolojik sorunları olduğu yönünde iddialar[333] olan yazarın Anti-Komünist düşüncesinin temelinde zararlı bulduğu bu ideolojinin gençleri etkisi altına almasını istememesi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca dini terbiye ile yetiştiği için muhtemelen Komünizmin dinlere karşı olması yazarın muhalif olmasının nedenleri arasında sayılabilir.

Peyami Safa'nın görüşleri, Celal Sılay ile benzerlik gösterir. Peyami Safa'da gençleri ön plana alarak gençlik üzerinden Komünizmi tenkit etmiştir.[334] Muhtemeldir ki toplumun geleceği için önem arz eden gençlerin Türk toplumunun geleceği için Komünist olmaması gerektiğini aktarır. Esasen Peyami Safa'nın Nazım Hikmet ile

---

[332] Ali İhsan Sâbis, 1882 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sırasıyla; Beşiktaş Askeri Rüştiyesi, Halıcıoğlu Topçu İdadisi, Mühendishane-i Berrî-yi Hümayun ve Erkân-ı Harbiye mekteplerinde eğitim almıştır. 31 Mart Vakası'nda Hareket Ordusuna katılmış ve Beyoğlu Merkez Kumandanı olarak görev yapmıştır. Balkan savaşlarına katılmış akabinde I. Dünya savaşında Kafkas ve Irak cephelerinde önemli vazifeler ifa etmiştir.1917 yılında Kafkas cephesinde iken İran'da Rus birliklerinin ricatını sağlamakla beraber Hemadan'ı kuşatmıştır. Mondros Mütarekesi akabinde Musul konusunda izlemiş olduğu inatçı politika nedeniyle 1919 yılında İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüş ve İttihatçı Kara Kemal'in yapmış olduğu plan neticesinde kaçmayı başarmıştır. 1920'de Milli Mücadeleye katılmıştır. İsmet Paşa ile yaşadığı ihtilaflar neticesinde 1922'de emekli olmuştur. 1944'te İnönü'yü eleştirdiği için hapis yatmış, 1950'de Afyonkarahisar Milletvekili olmuştur. 1957'de ölmüştür. Irak cephesinde *Sâbis* muharebesinde İngilizleri mağlup ettiğinden ötürü *Sâbis* soyadını almış başarılı bir asker ve devlet adamıdır. bkz. Zekeriya Türkmen, *"Sâbis, Ali İhsan (1882 – 1957)"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXXV, İstanbul 2008, s.346-348.

[333] Şair ve Gazeteci Mehmet Celal Sılay, 1914 yılında Bursa Namazgâh mahallesinde doğmuştur. Işıklar ve Kuleli askeri idadilerinden psikolojik sorunları olduğu iddiasıyla eğitimine son verilmiştir. Çocukluğunda ayrıca dini eğitimde almıştır. 1974 yılında vefat etmiştir. bkz. Şaziye Durukan, *"Celal Sılay",* **Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (07.03.2018). http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/celal-silay** Erişim Tarihi: 26.11.2021.

[334] Peyami Safa 1899 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası İsmail Safa'da şairdir. Şair birçok dergi ve gazetede köşe yazarlığı yapmış, birden fazla kitap yayımlamıştır. Nazım Hikmet ile birlikte Tan Gazetesi'nde yazarlık yaptığı dönemde ikilinin arası açılmış ve bu olaydan sonra yazar Türkçü Milliyetçi bir çizgi izlemiş ve Komünizm karşıtlığını benimsemiştir. 1961 tarihinde vefat etmiştir. Necati Tonga, *"Peyami Safa",* **Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (09.08.2019). http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/safa-peyami** Erişim Tarihi: 26.11.2021.

aralarında geçen münakaşalar neticesinde Komünizme karşı olumsuz bir tavrı oluşarak nihayetinde Anti-Komünist bir kimlik kazandığı düşünülmektedir.

Pan-Turanist bir şahsiyet olan Muharrem Feyzi Togay, Türkçülük fikrini benimsemiş ve dolayısıyla bu yönde yazılar kaleme almıştır.[335] Yazarın bakış açısı genelde fikri eleştirmekten ziyade tanıtmak seviyesinde olmuştur. Yazar Türkçülük fikrinin etkisindedir dolayısıyla Yahudilerin devletleşme politikasına yönelik bir ideolojiyi kabul etmemesi Milliyetçilik ile açıklanabilir.

Mason karşıtı Büyük Doğu Dergisi'nin Mason olduğu düşünülen yazarı Ömer Rıza Doğrul, dergideki argümanlara tamamen zıt düşecek şekilde Anti-Siyonist ve Anti- Komünist sayılabilir. Çünkü derginin yazar kadrosu hiç değilse Siyonizm ve Komünizm karşıtlığı konusunda benzer bir profil çizerken Ömer Rıza oldukça farklı bir kişiliğe sahiptir. İslami yönüyle ön plana çıkan yazarın genelde Filistin ve Rusya siyasi coğrafyası üzerine yazılar kaleme aldığı görülmüştür. İslam dünyasının sorunlarına çözüm yolu arayan yazar, İslam hassasiyeti sebebiyle din karşıtı ideolojileri benimsememiş olabilir.[336]

---

[335] 1877 doğumlu Kırım Tatar Türklerindendir. Kısa ömürlü bir devlet olan Kırım Milli Cumhuriyeti'nde Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Pan-Turanizm akımı desteklemiştir. Sinan Levent, *"Muharrem Feyzi Togay'a Göre Japonya; Japonya Arşiv Belgelerinde Togay"*, **Asya-Pasifik Çalışmaları Türkiye Yıllığı**, IV, 2009, s.13-31.

[336] Ömer Rıza Doğrul aslen Burdurlu bir ailenin çocuğu olarak 1893'te Kahire'de doğmuştur. Ezher Üniversitesi'nde eğitim almıştır. Mehmet Akif Ersoy'un damadıdır. 1915'te İstanbul'a gelmiştir. Mason olduğu için tenkide uğrayan yazar özellikle İslam dünyasının sorunları ile alakalı yazılar kaleme almıştır. 1950 yılında Konya'dan Milletvekili seçilmiş 1952'de vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Mustafa İsmet Uzun, *"Doğrul, Ömer Rıza"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** IX, İstanbul 1994, s.489-492.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra gerek sosyal hayat gerekse ekonomik bakımdan toplumsal yapıdaki farklılaşma, bir kesim aydınları bu problemlere karşı çözüm aramaya itmiştir. Genel itibariyle çözüm olarak daha gelenekçi ve kendi köklerinden gelen fikirlerin ve kültürün takip edilmesi önerileri ortaya çıkmıştır. Derginin yazar kadrosu genel itibariyle aynı kuşağın nesli olup çocukluğunu ve gençliğini Osmanlı'nın tabiri caiz ise en buhranlı döneminde geçiren insanlardı. Yaşadıkları bu tecrübelerle olgunluk dönemleri Cumhuriyetin ilk zamanlarına denk gelmişti. Hemen hepsi savaşlara şahit olmuş veya bu savaşlara bizzat katılmıştı.

Nihai bir zaferle yeniden bir devlet tesis edilmiş olsa bile devletin etrafındaki kara bulutların dağılmadığını ve mevcut devletin aleyhine gelişebilecek durumların meydana gelmesi ihtimali aydınları rahatsız etmiştir. Bu bağlamda Büyük Doğu yazarlarının devletin devamlılığı için tehdit unsuru olarak gördükleri ideolojiler konusunda hassas olmaları beklenebilirdi. Özellikle işin içinde ihtilalci ve yıkıcı bir ideolojiyi temsil eden SSCB gibi bir devletin güçlenmesi bir sebep olarak gösterilebilir. Aynı zamanda neredeyse iki bin sene sonra diasporadan çıkıp tekrar devlet kurmuş İsrail'in tarih sahnesine çıkması karşısında bu grubun Siyonizm ve Komünizme karşı temkinli yaklaşması muhtemeldi.

Derginin başyazarı Necip Fazıl Kısakürek'in düşünceleri ve eleştiri biçimi diğer yazarlardan ayrı tutulması gereken bir üsluptadır. Bahsedilen yazarlar Komünist ve Siyonist akımlara yönelik eleştirilerini aktararak fikri alternatifler sunmamışlardır. Necip Fazıl okurlarına alternatif bir siyasal akım önerisinde bulunmuştur. Kendi geliştirmiş olduğu *Büyük Doğu İdeolojisi*'ni okurlarına önerip mevcut şartlarda bu ideolojinin uygulanabilir olduğuna vurgu yapmıştır. Necip Fazıl'ın buradaki amacı ileride siyasal bir harekete dönüşecek bir ideolojiye kuramsal anlamda önderlik edip pratikte kendi ütopyası olan *Büyük Doğu'*yu oluşturma çabası olarak görülmektedir. Ancak siyasi girişimleri başarılı olmamış Büyük Doğu İdeolojisi tasarı olarak kalmıştır. Fakat Necip Fazıl'ın fikirleri muhafazakâr ve milliyetçi gençlik örgütleri tarafından benimsenmiş olup bilhassa dini hassasiyeti bulunan kesimlerin söylemlerini ve düşüncelerini etkilemiştir. Necip Fazıl siyasi açıdan hedeflediği seviyelere

erişememiştir. Ancak belli bir kitlenin fikri önderi olarak günümüzde dahi siyasetteki pek çok ismi etkilediği açıkça görülmektedir.

Büyük Doğu, çevresi dışında kalan ideolojileri potansiyel bir tehdit unsuru olarak görmüştür. En büyük tehdit ise; Yahudiler ve Komünistlerdir. Nitekim derginin daha ilk sayılarında demokrasiden yana olduklarını, ancak asla tarafsız olmayacaklarını taraf tutmak gerektiğini ifade etmişlerdir.

Demokrasi ve tarafgirliğin aynı cümle içerisinde kullanılması demokrasi konusunda samimi olmadıklarını gösterir. Ancak kendi eksenleri dışında kalan siyasi ve etnik oluşumlara karşı tarafsız olmayacaklarını en baştan ifade etmeleri en azından fikirlerine olan radikal bağlılığı göstermesi bakımından önemlidir.

Netice itibariyle Büyük Doğu Dergisi'nin toplumu ve devleti esas alarak devletin geleceği için milli olmayan, fikri anlamda zayıf kabul ettikleri siyasi düşünce akımlarının devlete zarar verebileceği, onların bu fikirlere karşıt bir konumda yer almalarını sağlamıştır.

Derginin toplum için kaygıları daha büyüktür. Gençliği merkeze alarak tüm toplumu kapsayan bir düşünce ile kadim Türk toplumunun kültürel, siyasi, ahlaki ve dini açıdan zarar görebileceğini, özünden kopabileceği ihtimalini göz önünde tutmuşlardır. Neticede Büyük Doğu'nun karşıt görüşlü söylemlerinin temelinde dini, milli ve kültürel anlamda milliyetçi bir kaygının olduğu sonucuna varılmıştır. Yine bu kaygılara ek olarak tecrübe ettiği olaylar neticesinde gayriihtiyarî karşıt olanlarda vardır. Temelde milli ve dini duyguların bir dürtüsü olarak tehdit unsuru olarak görülen ideolojileri kendi yazar ve okur çevresiyle birlikte kendi özünden devşirdiği fikirlerle çürütme gayesi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

TBMM ZABIT CERİDESİ

TBMM Zabıt Ceridesi, D.5, XXVI/3, (28 Haziran 1938).

RESMİ GAZETE

T.C. Resmi Gazete, (8 Ağustos 1931), S. 1867.

T.C. Resmi Gazete, (29 Mayıs 1934), S. 2713.

T.C. Resmi Gazete, (8 Haziran 1956), S. 9327.

BÜYÜK DOĞU DERGİSİ

ANONİM, *"Yahudi Karl Marks'ın Kalemi ile Yahudi",* **Büyük Doğu Dergisi,** VIII/8 (25.06.1954).

_____, *"Davaların Davası"*, **Büyük Doğu Dergisi,** VIII/5 (04.06.1954).

_____, *"Mason Üstadının İzmirdeki Beyanatı",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/50 (02.03.1951).

_____, *"Romanya'da Kızıl Baskı",* **Büyük Doğu Gazetesi,** (09.09.1952). Yazarı belirtilmemiş bir gazete haberidir.

_____, *"Türkiye Mason Derneğinin Yalnız Üyelerine Dağıttığı Mahrem Statüsü",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/47 (09.02.1951).

_____, **Büyük Doğu Dergisi,** III/58, (13.12.1946)

_____, **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/16 (24.06.1949)

ATİLHAN, C.R., *"Masonluk",* **Büyük Doğu Dergisi,** IV/80 (13.02.1948).

_____, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - III",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/24 (01.09.1950).

_____, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - I",* **Büyük Doğu Dergisi**, V/22 (18.08.1950).

_____, *"Nasıl Yahudi ve Mason Düşmanı Oldum - II",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/23 (25.08.1950).

B. D., *"1001 Çerçeveden",* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/16 (24.06.1949).

_____, *"9 Anahtardan birincisi: Ruhçuluk"*, **Büyük Doğu Dergisi,** II/19 (18.02.1944).

_____, *"Ruhçuluk"*, **Büyük Doğu Dergisi,** II/ 27 (03.05.1946).

_____, *"Sağ ve Sol"*, **Büyük Doğu Dergisi,** II/23, (17.03.1944).

BE. DE., *"Büyük Doğu Nasıl Çıktı?",* **Büyük Doğu Dergisi,** II/14 (17.12.1943).

_____, *"Dönmeye Masona Ve İçten Kundakçılara Lanet Olsun",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/47 (09.02.1951).

_____, *"Hadiselerin Muhasebesi",* **Büyük Doğu Dergisi,** I/7 (14.12.1945).

_____, *"Hadiselerin Muhasebesi",* **Büyük Doğu Dergisi,** I/7 (14.12.1945).

BİNATLI, N.A., *"Sovyet Rusya'da Türkler"*, **Büyük Doğu Dergisi,** V/21 (03.03.1950).

BÜYÜK DOĞU, *"Birinci Mecliste İlk Komünizm",* **Büyük Doğu Dergisi,** IV/84 (12.03.1948).

_____, *"Yahudi ve Mason Ruhu",* **Büyük Doğu Dergisi,** I/58 (13.12.1946).

_____, *"Yahudilik ve Masonluk Sırrı: IV",* **Büyük Doğu Dergisi,** I/52 (25.10.1946).

_____, *"Yahudilik ve Masonluk Sırrı: I",* **Büyük Doğu Dergisi,** I/49 (04.10.1946).

_____, *"Sermaye ve Mülkiyette Tedbircilik",* **Büyük Doğu Dergisi,** II/35 (28.06.1946).

BÜYÜK DOĞUCULAR, *"Millete ve Hükümete Beyannamedir"*, **Büyük Doğu Dergisi**, I/ 6 (07.12.1945).

_____, *"Millete ve Hükümete Beyannamedir"*, **Büyük Doğu Dergisi,** I/6, (07.12.1945).

ÇANDIR, R., *"Romanya"*, **Büyük Doğu Dergisi,** I/3 (03.05.1946).

ÇAVDARLI, R., *"Bolşevik Medyomları"*, **Büyük Doğu Dergisi,** III/68 (17.10.1947).

_____, *"Tarih Davasının İç Yüzü",* **Büyük Doğu Dergisi,** III/66 (06.06.1947).

_____, *"Dil Davasının İç Yüzü",* **Büyük Doğu Dergisi**, II/65 (30.05.1947).

DEDEKTİF X BİR, *"İstanbul Üniversitesi! Koynundaki Komünist Profesörleri Nasıl Tanımıyorsun?",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 12 (27.05.1952).

_____, *"Komünist Tahriki",* **Büyük Doğu Dergisi,** IV/8 (29.04.1949).

_____, *“Komünizma ve Biz”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/20 (22.07.1949).

_____, *“Komünizma Yatağı CHP Maarifinden Bir Sahne”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** X/29 (18.09.1959).

_____, *“Mason Esrarı”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** (23.08.1952).

_____, *“Türkiye’de Komünizma, Türkiye’de Komünizmayı CHP Himaye Etmiştir”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/4 (01.04.1949).

_____, *“Vesikaların Vesikası”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** X/30 (25.09.1959).

_____, *“Mason Esrarı”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** (23.08.1952).

_____, *“CHP ve Komünizma”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** X/30 (25.09.1959).

_____, *“İktidar ve Komünistler”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/11 (20.05.1949).

DOĞRUL, Ö.R., *“Dikenli ve Müzmin Bir Mesele”,* **Büyük Doğu Dergisi,** I/47 (20.09.1946).

_____, *“Rusya’nın Yeni İsitla Devri”*, **Büyük Doğu Dergisi,** I/1 (02.11.1945).

HIDIR, A., *“Filistin’den Aldığımız Mektup – Yahudi Müslüman Eziyor!”,* **Büyük Doğu Dergisi,** VIII/9 (02.07.1954).

KARAKURT, H., *“Yahudilik Meselesi”,* **Büyük Doğu Dergisi,** VIII/7 (18.06.1954).

KASABOĞLU, R., *“Irak”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** X/1 (06.03.1959).

KISAKÜREK, *“Kimin Hesabına Konuşuyoruz”,* **Büyük Doğu Dergisi,** I/44 (30.08.1946).

_____, *"Konferansın Sonu",* **Büyük Doğu Dergisi,** IV/9 (06.05.1949).

_____, *"Cumhurrreisimize",* **Büyük Doğu Dergisi,** II/62 (09.05.1947).

_____, *"Cumhurrreisimize",* **Büyük Doğu Dergisi,** II/63 (16.05.1947).

_____, *"1001 Çerçeveden"*, **Büyük Doğu Dergisi,** Cilt I/35, (28.06.1946).

_____, *"Yahudi",* **Büyük Doğu Gazetesi,** 32 (30.04.1956).

_____,-NAMİ, K.,-ZEKİ, S., AKDORA, İ.F., GÜVEMLİ, Z., *"Bu Yazı ve Birkaç Nokta"*, **Büyük Doğu Dergisi,** I/6 (07.12.1945).

MU – FEY – TO, *"Filistin'de Zafer",* **Büyük Doğu Dergisi,** II/63 (16.05.1947).

MUHBİR, *"Komünist",* **Büyük Doğu Dergisi**, III/58 (13.12.1946).

NAZİF, N., *"Filistin'in İstikbali",* **Büyük Doğu Dergisi,** I/29 (17.05.1946).

OGAN, M.R., *"Kanun Nazarında Masonların Mevkii",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/51 (09.03.1951).

_____, *"Mason Derneği Kanuna Zıttır",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/56 (18.05.1951).

_____, *"Mason Dernekleri ve Kanun",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/57 (25.05.1951).

_____, *"Türk Masonları, Şahıslar, İşler, Gayeler, Hedefler",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/37 (01.12.1950).

_____, *"Türk Masonları",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/53 (23.03.1951).

_____, *"Yine Masonlar ve Usulleri",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/50 (02.03.1951).

_____, *"Satılan İmparatorluk",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/57 (25.05.1951).

_____, *"Türk Masonları",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/53 (23.03.1951).

_____, *"Bütün Sırlarını İfşa Ediyoruz",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/37 (01.12.1950).

_____, *"Dünya İmparatorluğu Masonluk",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/61 (22.06.1951).

_____, *"Dünya İmparatorluğu Masonluk",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/61 (22.06.1951).

_____, *"İttihat ve Terakki Cemiyeti, Yahut Masonluk ve Yahudilik",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/33 (03.11.1950).

_____, *"Manzaralar",* **Büyük Doğu Dergisi**, V/54 (30.03.1951).

_____, *"Mason Kongresi Münasebetiyle, Mason Dergisi Bizzat Kendi Mahiyetlerinin En Sadık İfşacısıdır",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/48 (16.02.1951).

_____, *"Masonlar, Hayır Cemiyetleri İle Terbiye Müesseseleri Üzerinde Mason Eli",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/39 (15.12.1950).

_____, *"Masonluk Nedir, Ne Yapmak İster?",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/62 (29.06.1951).

_____, *“Merhumlara Mum Yakmak Solculuktur da, Mevtalara Meş’ale Patlatmak Sağcılık mıdır?”,* **Büyük Doğu Dergisi,** V/35,(03.11.1950).

_____, *“Parti Şeklinde İmha Komiteleri”,* **Büyük Doğu Dergisi,** V/33 (03.11.1950).

PROF H.H., *“Sovyetlerin 14 Milyon Kölesi”,* **Büyük Doğu Dergisi,** III/70 (31.10.1947).

_____, *“Rusya”,* **Büyük Doğu Dergisi, I/26 (26.04.1946)**.

_____, *“Masonluk ve Bütün Ruhu”,* **Büyük Doğu Dergisi,** III/76 (16.01.1948).

PROF. Ş.Ü, *“Sovyet Rusya’da Manzara”*, **Büyük Doğu Dergisi,** III/62 (09.05.1947).

_____, *“Amerika’da Yahudi, Milyoner Ford’un Fikirlerini Bugüne Tatbik”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/22 (05.08.1949).

_____, *“Türkiye’de Mason Teşkilatı”,* **Büyük Doğu Dergisi,** V/5 (11.11.1949).

_____, *“Ve Bizde Masonluk”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/5 (08.04.1949).

_____, *“Vesikalarla Masonların İçyüzü: 1 – Masonluk Mutlaka Allahsızlık Demektir”,* **Büyük Doğu Dergisi,** V/7 (25.11.1949).

_____, *“Vesikalarla Masonluğun İçyüzü: – Masonluk Yahudilik Müessesidir”,* **Büyük Doğu Dergisi,**V/10 (16.12.1949).

_____, *“Vesikalarla Masonluğun İçyüzü: – O Mutlak Beynelmilelcilik ve Kozmopolitliktir”,* **Büyük Doğu Dergisi,** V/11 (23.12.1949).

_____, *“Vesikalarla Masonluğun İçyüzü: 2 – Masonluk Mutlak Olarak Devlet ve Milli Birlik Suikastçılığı Demektir”,* **Büyük Doğu Dergisi,** V/8 (02.12.1949).

_____, *“Yahudi Hulülü”,* **Büyük Doğu Dergisi,** IV/2 (18.03.1949).

_____, *“Yahudi İşinde Netice”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/25 (26.08.1949).

_____, *“Yahudi Meselesi”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/29 (19.08.1949).

_____, *“Yahudilik Sırrı”,* **Büyük Doğu Gazetesi,** IV/19 (15.07.1949).

SABİS, A.İ., *“Kızıl Tecavüze Karşı”*, **Büyük Doğu Dergisi,** III/73 (26.12.1947).

_____, *“Moskof Tehlikesi Karşısında Türkiye”*, **Büyük Doğu Dergisi**, III/69 (24.10.1947).

_____, *“Moskoflara Karşı Türkiye’yi Nasıl Hazırlamalı”*, **Büyük Doğu Dergisi,** III/71 (07.11.1947).

_____, *“Yine Moskof Tehlikesi”*, **Büyük Doğu Dergisi,** III/74 (02.01.1948).

SAFA, P., *“Kızıl Çocuğa İkinci Mektup”,* **Büyük Doğu Dergisi, I**/23 (05.04.1946).

_____, *“Kızıl Çocuğa Mektup”,* **Büyük Doğu Dergisi,** I/19 (08.03.1946).

_____, *“Kızıl Çocuğa Üçüncü Mektup”,* **Büyük Doğu Dergisi,** I/24 (12.04.1946).

SILAY, C., *"Niçin ve Nasıl Komünist Oluyorlar",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/23 (25.08.1950).

_____, *"Niçin ve…,"* **Büyük Doğu Dergisi,** V/24 (01.09.1950).

ŞAKİR, Z., *"Yahudi Yurdu Meselesi",* **Büyük Doğu Dergisi,** I/3 (16.11.1945).

_____, *"Tarihimizde Sol"*, **Büyük Doğu Dergisi,** I/11, (11.01.1946).

TOGAY, M.F., *"Filistin ve Yahudilik Meselesi",* **Büyük Doğu Dergisi,** II/61 (02.05.1947).

YÜZÜNCÜ, R.F., *"Komünizma Öncüleri",* **Büyük Doğu Dergisi,** IV/85 (19.03.1948).

ARAŞTIRMA ESER VE MAKALELER

AK, S., **Necip Fazıl Bibliyografyası Dergi – Gazete yazıları indeksi "Büyük Doğu" Fihristi,** İstanbul 2013.

_____, **Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu, Sosyal, Siyasi mücadele tarihi,** İstanbul 2016.

AKGÜNDÜZ, A., *"1274/1858 Tarihli Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men-i İrtikâb Kanunnamesi",* **Belleten,** LI/199 (Nisan 1987).

AKŞİN, S., **Türkiye Tarihi III Osmanlı Devleti 1600 - 1908**, (Haz. M. Kunt, S. Faroqhi, Z. Toprak, H. G. Yurdaydın, A. Ödekan), İstanbul 1997.

ALAN, S., *"Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye",* **Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi 3** (Güz 2019).

ALBAYRAK, M., *"Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasî Tarihindeki Yeri ve Önemi",* **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** XXIV (2008).

ARI, T., **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul 2005.

ARMAOĞLU, F., **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi I – II 1914 - 1995,** İstanbul 1999.

ASLAN, Y., **Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi**, TTK, XVI/81, Ankara 1997.

AYDIN, M., *"İstanbul'un Fethinden Önce ve Sonra İstanbul'daki Yahûdi* Cemaatleri", **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** XIV/14 (01.03.2002).

BABAOĞLU, R., *"Türkiye'de İktidar-Basın İlişkilerinin Çatışmalı Doğasına Bir Örnek Olarak Ahmet Emin Yalman Davası (1958-1960)",* **CTAD,** Yıl 15, Sayı 29 (Bahar 2019).

BARADAT, L.P. **Siyasal İdeolojiler, Kökenleri ve Etkileri**, (çev. A. Aydın) Ankara 2012.

BENBASSA, E.,-RODRİGUE, A., **Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi (14. - 20. Yüzyıllar)**, İstanbul 2014.

BEYDİLLİ, K., *"Mahmud II",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXVII, Ankara 2003.

BORA, T., **Cereyanlar-Türkiye'de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul 2017.

BOZKURT, C., **Eserleri ve Fikirleri ile Cevat Rifat Atilhan**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2011.

BUZPINAR, S.T., *"İstanbul'da Bir Hristiyan Siyonist: Laurence Oliphant ve Filistin'e Yahudi Göçü Girişimleri (1879 – 1882)",* **Osmanlı İstanbulu IV**.

CANTEK, L., **Markopaşa Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi,** İstanbul 2015.

CEYLAN, A., *“Tanzimat Dönemi Basım ve Yayımında Hukukî Düzen (1839 – 1876)”*, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları,** 1 (Bahar 2006).

ÇATMA, B., **II. Meşrutiyet Dönemi Türkçülük (1908 – 1913)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2018.

ÇELİK, A., *“Atatürk Döneminde Türkiye’de Komünist Propagandaya Karşı Alınan Önlemler”,* **History Studies,** X/10 (Aralık 2018).

ÇETİNKAYA, S., *“Ahmet Emin Yalman Suikastı ve etkileri”,* **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi.**

DAGGER, R.-BALL, T., *"Communism"* **Encyclopedia Britannica,** (13.11.2019)

DEMİR, K., *“Osmanlı’da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849 – 1923)”,* **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** IX (2016).

DİNÇŞAHİN, Ş., *“Ahmet Emin Yalman ve Türkiye’de Liberal Düşünce”,* **AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 2012, XII, 20. Yıl Özel Sayı.

DUMAN, S., **Modern Ortadoğu’nun Oluşumu,** İstanbul 2010.

DURUKAN, Ş., *“Celal Sılay”,* **Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü** (07.03.2018).

DÜZDAĞ, M.E., **Volkan, 1908 – 1909 Yıllarında Yayımlanan Dini, Siyasi Günlük Gazete, İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın ve Siyaset,** Konya 2010.

EMECEN, F. *“Selim II”,* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXXVI, İstanbul 2009.

_____, **XVI Asırda Manisa Kazası**, TTK, Ankara 2013.

_____, *"Nakşa",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXXII, İstanbul 2006.

EMRE, A.,-KAYA, E., *"Demokrat Parti Döneminde Basın – İktidar İlişkileri",* **İletişim Fakültesi Dergisi.**

ERİNÇ, M.S., *"İsrail",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXIII.

GOLOĞLU, M., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi III 1939 – 1945 Milli Şef Dönemi,** İstanbul 2017.

GÖR, E., *"II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909) Rumeli'de Komitelere Karşı Yürütülen İstihbarat Faaliyetleri",* **UTAD,** 2 (Aralık 2018)

GÜRKAN, S.L., *"Yahudilik",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XLIII, İstanbul 2013.

HANÇERLİOĞLU, O., **Felsefe Ansiklopedisi,** III, İstanbul 2005.

İNCE, F., *"Bizans Devleti'ndeki Ariusçuluk Tartışmalarının Hristiyanlık Üzerindeki İzleri",* **Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der.** XLII (2019).

İNUĞUR, M.N., **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul 1993.

KABACALI, A., **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii**, İstanbul 1998.

KAHRAMAN, A., *"Küçük Mecmua"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXVI, Ankara 2002.

KAHRAMAN, A., *"Ülkü"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XLII, İstanbul 2012.

KARAÇAM, F., *"Serdengeçti, Osman Yüksel",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXXVI, İstanbul 2009.

KARAMAN, M.L., **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İstanbul 1991.

KILIÇ, A., **Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri (27 Mayıs 1960 – 12 Mart 1971 – 12 Eylül 1980)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2019.

KILIÇ, Z., **Büyük Doğu Mecmuası'nın Yayın Hayatına Başlaması, Yapısı, Yayın Politikası, Sosyal ve Siyasî Görüşleri (1943-1951)**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2006.

KISAKÜREK, N.F., **Başmakalelerim II**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2017.

_____, **Benim Gözümde Menderes**, İstanbul 2017.

_____, **Babıali**, İstanbul, 2019.

_____, **Büyük Doğu Cemiyeti,** İstanbul 2017.

_____, **Hadiselerin Muhasebesi I**, İstanbul 2016.

_____, **Kafa Kağıdı**, İstanbul 2019.

_____, **O ve Ben**, İstanbul 2019.

_____, **İdeolocya Örgüsü**, İstanbul 2018.

KOÇ, E., *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Felsefe ve Fikir Dergileri",* **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** XII/62.

KOÇ, İ.C., **Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929 – 1938),** Ankara 2006.

_____, *"Cumhuriyet Halk Partisi – Basın İlişkileri (1929 – 1938)",* **Atatürk Dergisi,** IV/2 (2004).

KOÇAK, C., **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945) II**, 2007.

_____, **Türkiye Tarihi IV, Çağdaş Türkiye 1908 – 1980,** İstanbul 1997.

KOPAR, M., *"Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Basın İktidar İlişkisi (1920 – 1925)",* **Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Haziran 2016, XL/ 1.

KOTAN, S., *"Meşrutiyet Öncesi Dönemde Gazetelere Uygulanan Yasaklar ve Cezalar (1860-1876)"*, (yüksek lisans tezi) 2020.

KÖKTENER, A., **Bir Gazetenin Tarihi "Cumhuriyet"**, İstanbul 2005.

KÜÇÜK, A., *"Arz-ı Mev'ûd",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** III, İstanbul 1991.

LEVENT, S., *"Muharrem Feyzi Togay'a Göre Japonya; Japonya Arşiv Belgelerinde Togay",* **Asya-Pasifik Çalışmaları Türkiye Yıllığı,** IV 2009.

MARX, K.,-ENGELS, F., **Komünist Manifesto-Manifest Der Kommunitschen Partei,** (çev. Tanıl Bora), İstanbul 2018.

MERT, T., *"Kısakürek-zâde Mehmed Hilmi Efendi, (1841 – 1916)",* **Osmanlı Araştırmaları XXXIII, Prof. Dr. Muammer Kemal ÖZERGİN hatıra sayısı – I**, İstanbul 2009.

NÂNÂ, M., **Yahudi Tarihi,** (çev. D. Ahsen Batur), İstanbul 2008.

NASKALİ, E.G., **Yassıada Zabıtları – I Örtülü Ödenek Davası**, İstanbul 2005.

OKAY, M. *"Büyük Doğu",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** VI, İstanbul 1992.

_____, **Necip Fazıl Kısakürek**, Ankara, 1987.

_____, *"Kısakürek, Necip Fazıl (1905 – 1983)",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXV, Ankara 2002.

ÖKE, M.K., *"Çanakkale Savaşlarında Siyonist Alayının Faaliyetleri"* **İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası,** XLIII, (İstanbul 1987).

_____, **Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880 – 1923)**, İstanbul 2012.

ÖZDEMİR, M., *"Mütareke Döneminde Siyasal Akımların Türk Basınına Yansımaları",* **ÇTTAD,**VII/16-17, 2008.

ÖZTOPRAK, İ., **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, TTK, Ankara 1989.

PARLATIR, İ., *"Kadro"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXIV, İstanbul 2001.

ROZEN, M., **İstanbul Yahudi Cemaati'nin Tarihi (1453 – 1566)**, (çev. Serpil Çağlayan) İstanbul 2013.

RUDERMAN, D.B., **Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi,** (çev. Lizet Deadato) İstanbul 2013.

SARIAY, E., *"Takrîr-i Sükûn Kanununa Dair Bazı Düşünceler"*, **Mütefekkir,** II/4 (Aralık 2015).

SARINAY, Y., *"Milli Mücadele'de Türk Sovyet Münasebetleri"*.

SERDENGEÇTİ, O. Y., *"Unutma Affetme",* **Büyük Doğu Dergisi,** X/10 (08.05.1959)

_____, *"Materyalizmin Yıkılışı",* **Büyük Doğu Dergisi,** X/18 (03.07.1959)

_____, *"Tezatlar",* **Büyük Doğu Dergisi,** X/26 (03.07.1959)

_____, *"Bir Nesli Mahvettiler",* **Büyük Doğu Dergisi,** V/21 (03.03.1950).

SHAW, S.J., **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, (çev. Meriç Sobutay) İstanbul 2008.

SÖNMEZER, B., **Necip Fazıl Kısakürek'in düşünsel hayatı (1923 – 1950)**, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara 2014.

SUCU, İ., *"Anadoluculuk ve Anadolu Mecmuası"* (haz.Mustafa Alican-Bahattin Çatma), **Kayıp Ülkenin İzinde Anadolucu Mütefekkirlerin Dünyası**, İstanbul 2020.

ŞAHİN, E., TUNÇ, B., *"Demokrat Parti'nin Kuruluş ve Demokrat Parti – Cumhuriyet Halk Partisi Siyasî Mücadelesi",* **Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi,** I/2 (2015)

ŞAHİN, M.S., "Başbakan Adnan Menderes'in Malatya Gezileri", **Türk Tarihinde Adnan Menderes II**, Aydın 2012.

ŞEKER, M., *"Yerel Gazeteler ve Resmî İlan",* **Selçuk İletişim,** IV/1 (Kış 2013).

TEKİN, Y., *"Türkiye'de İlk Sosyalist Hareket "İştirak Çevresi"nin Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme",* **AÜ SBF Dergisi,** LVII/4.

TONGA, N., *"Peyami Safa",* **Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,** 2019.

TOPUZ, H., **Türk Basın Tarihi**, İstanbul 2016.

TUNAYA, T.Z., **Türkiye'de Siyasal Partiler I, İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908 – 1918)**, İstanbul 2015.

TUNÇAY, M., **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi, Seçilmiş Yazılar, Yakın Çağ**, (der. M.Tunçay), İstanbul 2015.

_____, **Türkiye'de Sol Akımlar I, 1908 – 1925**, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.

_____, **Türkiye'de Sol Akımlar II, 1925 – 1936**, İletişim Yayınları, İstanbul 2021.

_____, **Türkiye Tarihi IV, Çağdaş Türkiye 1908 – 1980,** İstanbul 1997.

_____, - AKBULUT, E., **Beynelmilel İşçiler İttihadı, Mütareke İstanbulu'nda Rum Ağırlıklı Bir İşçi Örgütü ve TKP İle İlişkileri,** İstanbul 2010.

_____, - AKBULUT, E., **Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası 1920 – 1923,** İstanbul 2016.

TÜRKMEN, Z., *"Sâbis, Ali İhsan (1882 – 1957),* **TDV İslam Ansiklopedisi,,** XXXV, İstanbul 2008.

ULUÇAY, M.Ç., **Padişahın Kadınları ve Kızları**, İstanbul 2021.

URAN, H., **Meşrutiyet, Tek parti, Çok parti hatıralarım (1908 – 1950)**, (Ed. C. Çobanlı, P. Güven), İstanbul, 2007.

URGAN, M., **Bir Dinozorun Anıları,** İstanbul, 2019.

UZUN, M.İ., *"Doğrul, Ömer Rıza",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** IX, İstanbul 1994.

_____, *"Ogan, Mehmet Raif,* **TDV İslam Ansiklopedisi,** XXXIII, İstanbul 2007.

YAMAN, A., *"Yahudilerin Osmanlı Millet Sistemi İçindeki Yeri ve Hukukî Konumları",* **Diyanet İlmî Dergisi,** LI/2 (2015).

YAZICI, N., *"Sırrı Paşa ve Vilayet Gazeteleri"***,** XXXVI/1 (1997).

_____, *"Tasvîr-i Efkâr"*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** XL, İstanbul 2011.

YILDIZ, N., *“Demokrat Parti İktidarı (1950 – 1960) ve Basın”*, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** LI/1 (1996).

YUCA, S., *“Kadro Hareketi ve Kemalizm”,* **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** I/2 (Güz 2011).

YÜCE, N., *“Âgâh Efendi, Çapanzâde”*, **TDV İslam Ansiklopedisi,** I, İstanbul 1988.

ZENGİN, E., *“Türkiye İşçi Hareketleri Tarihinde İmalat- ı Harbiye İşçileri”,* **Belgi XII/1,** (Kış 2017), Denizli 2017.

<u>İNTERNET KAYNAKLARI</u>

https://family.rothschildarchive.org/people/50-edmond-james-de-rothschild-1845-1934 Erişim Tarihi: 26.11.2021

https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-1581 Erişim Tarihi: 01.07.2021

https://www.britannica.com/biography/Laurens-Janszoon-Coster Erişim Tarihi: 01.07.2021

https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/huseyin-uzmez-kimdir-130327 Erişim Tarihi: 26.07.2021

https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/proletarian_1?q=proletarian Erişim Tarihi: 19.10.2021.

https://www.tustav.org/yayinlar/sureli_yayinlar/gorusler/Gorusler.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2021.

https://www.britannica.com/topic/Politburo Erişim Tarihi: 25.10.2021.

https://www.chaimweizmann.org.il/en/ Erişim Tarihi: 22.11.2021.

https://www.britannica.com/topic/communism. Erişim Tarihi: 25.11.2021.

https://www.dict.com/ibranice-turkce Erişim Tarihi: 28.11.2021.

EKLER

Büyük Doğu Dergisi Kapak Fotoğraflarında Anti-Siyonist ve Anti-Komünist İçerikli Resimler: (Necip Fazıl Kısakürek Vakfı Arşivi'nden temin edilmiştir.)

Büyük Doğu Dergisi, 18 Mayıs 1951, V/56.

BÜYÜKDOĞU

Cumaları çıkar
Siyasi-Edebi
haftalık mecmua

Sahip ve Başmuharriri:
N. F. KISAKÜREK

Müessese Müdürü:
Ömer Karagül

Umumi neşriyatı
fiilen idare eden:
N. F. KISAKÜREK

İSTANBUL
Ankara Caddesi
Vilâyet karşısı
İzzeddin Hanı

Telefon:
25381

ŞAKA Matbaası

İlân almaz.

Abone:
Yıllık 12 lira
6 aylık 6 lira
3 aylık 3 lira

Her yerde
30 kuruş

18 Mayıs 1951

Yedinci yıl
Sayı:
56

MASONLARIN İLK HEDİYESİ:
1912 BALKAN HARBİ
FACİASI

Osmanlı İmparatorluğunun en kat'i tefessüh ve inkıraz çanlarını çalan 1912 Balkan Harbi faciasına ait bu müthiş vesika ve resim, facianın baş tertipçisi Masonlar ve Kozmopolitlerin eski Mehmetçiği ne hale getirmek istediklerinin şahididir. Bugün de, perde arkasında, mânevi izmihlâlimizi hazırlayanlar, yine onlar!... İbret, İbret!!!

Büyük Doğu Dergisi, 25 Mayıs 1951, V/57.

Büyük Doğu Dergisi Kapak Fotoğraflarında Komünizm İçerikli Belgeler: (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi'nden temin edilmiştir.)

Tan Baskınına Katılan Gençlerin Baskın Akabinde Büyük Doğu Dergisine Gitmelerine İlişkin Fotoğraf:

Büyük Doğu Dergisi, 7 Aralık 1945, I/6

Tan Baskınında Ele Geçirilen Vesikaların Büyük Doğu Dergisinde Yayınlanmasına İlişkin Fotoğraf:
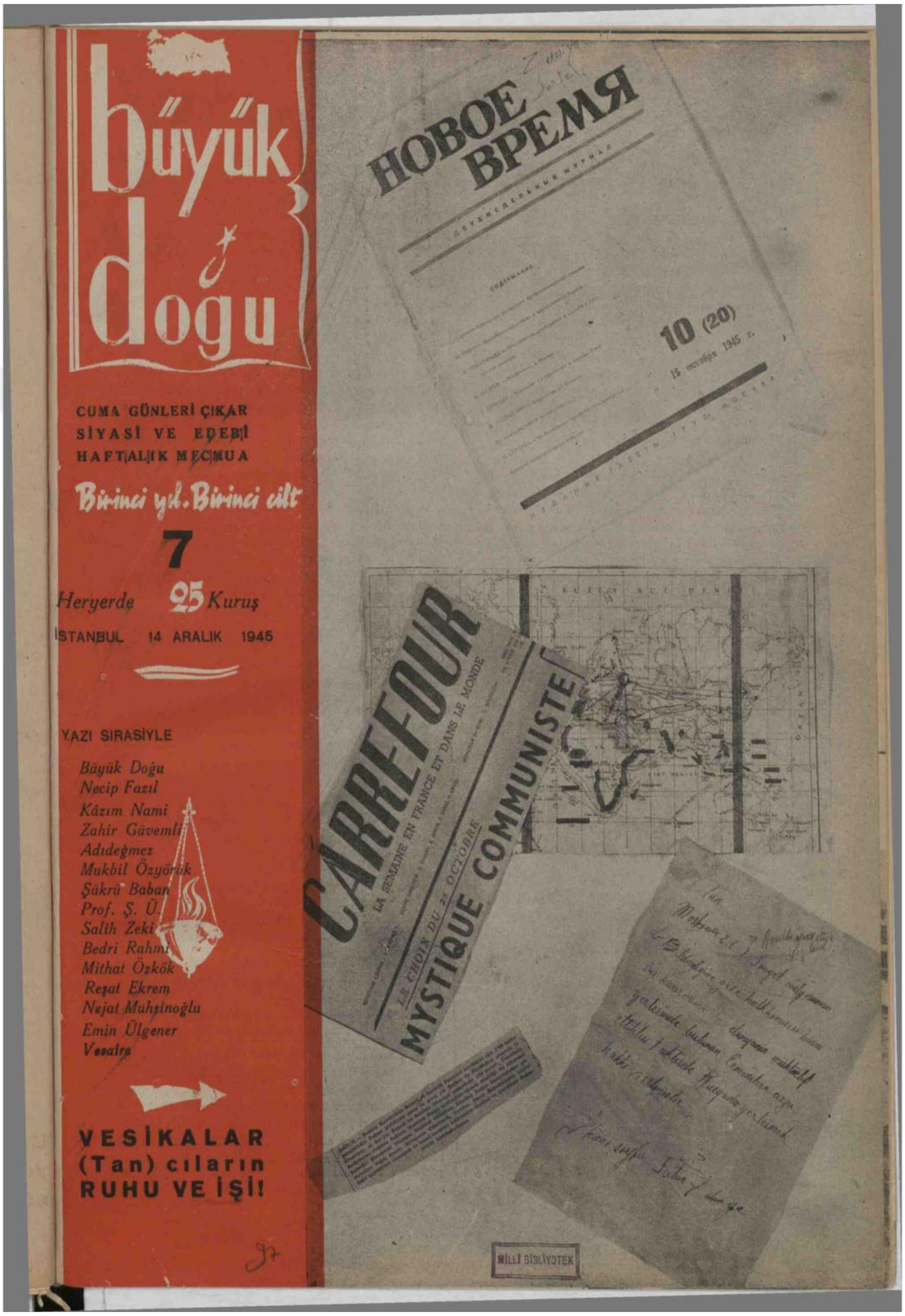
Büyük Doğu Dergisi, 14 Aralık 1945, I/7.

